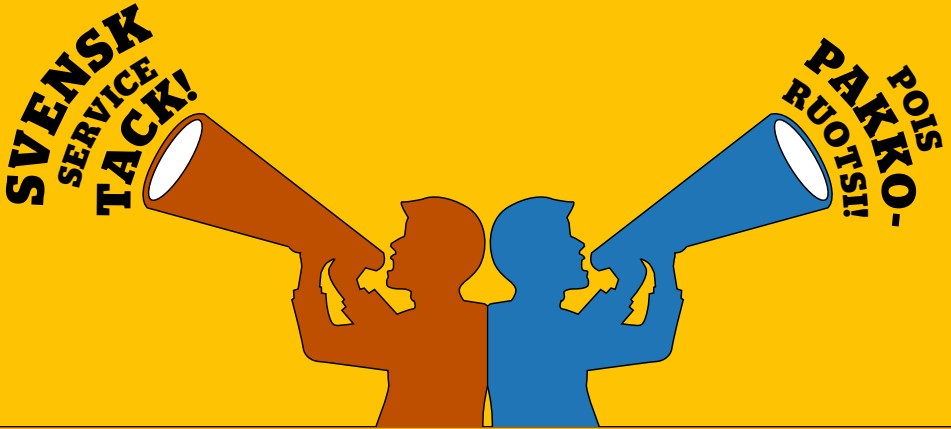

1 • 2011

Pasi Saukkonen

Mikä suomen- ruotsalaisissa ärsyttää?

Selvitys mediakeskustelusta Suomessa

Varför irriterar finlandssvenskarna?

En medieanalys med sammandrag på svenska

magma

**Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?
- Selvitys mediakeskustelusta Suomessa**

Utgivare: Finlands svenska tankesmedja Magma
www.magma.fi

Magma-studie 1 • 2011

Tryck: Redfina Oy

Form och layout: Jaagon Ab
Omslagsbild: iStockphoto
Foto av Pasi Saukkonen: Mats Engblom

ISBN: 978-952-5864-15-1 (print)
ISBN: 978-952-5864-16-8 (online)

Magma-studier:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:
Magma önskar största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

MAGMA-STUDIE 1 • 2011

Mikä suomen- ruotsalaisissa ärsyttää?

Selvitys mediakeskustelusta Suomessa

Varför irriterar finlandssvenskarna?

En medieanalys med sammandrag på svenska

Pasi Saukkonen

Pasi Saukkonen

Pasi Saukkonen on valtiotieteiden tohtori sekä yleisen valtio-opin (HY) ja kulttuuripolitiikan (JY) dosentti. Hän työskentelee tutkijana Helsingin yliopistoon kuuluvassa Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskuksessa Cerenissä. Hän on julkaissut teoksia muun muassa kansallisesta identiteetistä, nationalismista, politiikasta monikulttuurisessa yhteiskunnassa sekä kotouttamisesta ja kulttuuripolitiikasta. Saukkonen kirjoittaa parhaillaan kirjaa Suomen kotouttamis- ja vähemmistöpoliittisista vaihtoehdoista.

Sisältö - Innehåll

Esipuhe	9
Svenskspråkigt förord	12
Johdanto	17
Kriittinen kielipoliittinen kirjallisuus	24
Kielipoliittisia puheenvuoroja	38
Yleistä verkkokeskustelusta	52
Verkkokeskustelu Helsingin Sanomissa	63
Ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten puolustus	77
Päätelmät	88
Svenskspråkigt sammandrag	
Varför irriterar finlandssvenskarna?	97
Lähteet	112

Esipuhe

Keskustelu ruotsin kielen asemasta Suomessa kävi kiivaana vuonna 2010. Lehtien palstoilla, verkossa, radiossa ja televisiossa käsiteltiin ruotsin kielen opetusta kouluissa ja ruotsin sekä venäjän kielen mahdollista valinnaisuutta. Puhuttiin virkamiesruotsista, ruotsinkielisten palvelujen tarjonnasta sekä kaksikielisyyden kustannuksista ja hyödyistä. Kiistelyssä Kokkolan tulevasta suuntautumisesta joko Ouluun tai Vaasaan kielikysymys korostui siinä määrin, että Helsingin Sanomat otsikoi syyskuussa: ”Pohjanmaan aluehallintokysymyksestä leimahti kielikiista” ja ”Pakkoruotsi repii hallitusta”. Suomen Kuvalehden kannessa luki elokuussa suurin kirjaimin ”Suomenruotsalaisilla on liikaa valtaa”. Verkkokeskustelussa väitely sai vielä hurjemmat muodot kirjoittajien käsitellessä ”pakko-ruotsia”, ruotsinkielisten harjoittamaa ”apartheidpolitiikkaa” ja suomenruotsalaisten roolia maamme historiassa.

Samalla ruotsinkielisessä lehdistössä käytiin hyvin erilaista keskustelua ruotsin kielen tulevaisuudesta Suomessa. Mielipidemittaukset osoittivat, että ruotsinkielisten usko oman kielen tulevaisuuteen horjui. Kielteinen sävy suomenkielisessä mediassa oli varmaan vaikuttanut tähän, kuten myös useat julkisen sektorin päätökset, kuten Tammisaaren synnytyssosaston lakkauttaminen. Ruotsinkielisessä keskustelussa korostuivat toisaalta palvelujen heikentyminen ja erilaiset uhkakuvat, toisaalta myönteiset visiot kaksikielisyyden tärkeydestä Pohjoismaihin suuntautuvassa Suomessa.

Kielikeskustelusta päätellen suomenkieliset ja ruotsinkieliset elävät täysin eri maailmoissa. Tai ehkä onkin niin, että ne jotka osallistuvat keskusteluun elävät eri maailmoissa, kun taas ne, jotka tuntevat asiaa ja toistensa lähestymistapoja, eivät osallistu. Toki suomenkielisellä puolella on ihmisiä, jotka ovat asuinalueensa, työpaikkansa ja ihmissuhteittensa kautta suhteellisen hyvin perillä

suomenruotsalaisten arjesta, ja varsin merkittävä osa ruotsinkielisistä elää suuren osan arjestaan vastaavasti itse asiassa suomeksi. Näiden ihmisten on kuitenkin ilmeisen vaikea osallistua keskusteluun siinä muodossa kuin sitä nyt käydään. Tämä oli yksi syy siihen, että ajatushautomo Magma päätti tehdä selvityksen ”Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää”. Halusimme konkreettisesti tuoda esille sen, miten kaukana toisistaan keskustelevat osapuolet ovat.

Tärkeä peruste tämän raportin tekemiselle on suomenruotsalaisuuden näkymättömyys tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä saattaa johtua siitä, että yhä useampi ruotsinkielinen tai kaksikielinen valitsee suomenkielisen uran, jolloin moni ruotsinkielinen esiintyy julkisuudessa suomeksi. Myös lisääntyvä maahanmuutto vaikuttaa kehitykseen: kulttuurien kirjon kasvaessa suomenruotsalaisuuden erityispiirteet hämärtyvät.

Tätä taustaa vasten on todettava, että julkinen keskustelu suomenruotsalaisista ei juuri lainkaan käsittele ruotsinkielisiä ihmisiä tai ryhmänä, vaan keskustelu koskee pääasiassa joitakin heihin liittyviä ilmiöitä. Tällaisia ovat koulujen pakollinen ruotsin kielen opetus, aluehallinnollisten päätösten vaikutukset ruotsin kieleen ja eri kielten (englannin, ruotsin, venäjän) painoarvo tämän päivän kansainvälistyvässä Suomessa. Suomenruotsalaisten elämä ja heidän kulttuurinsa jää varjoon julkisessa keskustelussa, jossa kielikiistat korostuvat. Vastaavanlaisia ongelmia liittyy Suomikuvaan ulkomaisissa tiedotusvälineissä. Suomi näkyy kansainvälisissä lehtiotsikoissa lähinnä ääritilanteissa, kuten kouluampumavälikohtauksen yhteydessä. Suomi maana ja sen kansa jäävät sen sijaan tuntemattomiksi.

Tämän raportin tarkoituksena on osoittaa mahdollisimman objektiivisesti mistä silloin kirjoitetaan, kun kirjoitetaan ruotsinkielisyydestä. Ajatushautomo Magma antoi tehtävän suomenkieliselle politiikan tutkijalle, dosentti Pasi Saukkoselle. Hän on käynyt läpi suuren määrän suomenkielisiä ja joitakin ruotsinkielisiä lähteitä.

Hän on saanut vapaat kädet itse valita aineiston ja tehdä omat päätelmänsä. Magma ei ole lisännyt mitään eikä oikaissut mielipidekirjoitusten mahdollisia asia- tai tulkintavirheitä.

Raportti on osittain raskasta luettavaa suomenruotsalaisille. Uskomme kuitenkin, että ruotsinkielisten on hyvä tietää mistä ja miten aiheesta suomeksi keskustellaan. Muuten jää huomaamatta, kuinka samasta asiasta puhumisen sijaan puhutaan aivan eri asioista.

Suomenkielisille raportti avaa ainakin kaksi näkökohtaa. Ensinnäkin se osoittaa miten vähän keskustelu liittyy suomenruotsalaisuuteen ja miten suuressa määrin se takertuu muutamiin erityis-seikkoihin kerta toisensa jälkeen. Toiseksi raportti osoittaa, että keskustelussa ruotsinkielisyydestä käytetään välillä hyvin halventavia sanamuotoja. *”Jätkäsaareen suunniteltu suomenruotsalainen ”ghetto” kuvaa hyvin suomenruotsalaisten jokseenkin rasistista ajattelumaailmaa, halutaan eristäytyä omien pariin eikä haluta hyväksyä nykyistä monikulttuurista maailmaa”*, väittää yksi kirjoittaja, ja toinen esittää, että *”on typerää hakata päätä paskaruotsin mäntyyn”*.

Suomen menestyminen kansainvälistymisen paineessa edellyttää yhteisymmärrystä ja eri yhteiskuntaryhmien välillä yhteistyötä. Vääristynyt keskustelu ja ennakkoluulojen levittäminen pilaavat ilmapiiriä. Syytökset toista ryhmää kohtaan, varsinkin ne, jotka eivät perustu tosiasioihin, nakertavat yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Kieliryhmien välisistä eroista on tärkeä keskustella ja koetuista ongelmista on puhuttava. Toiveemme kuitenkin on, että keskustelu suomenruotsalaisuudesta ajan myötä muuttuu asiallisemmaksi.

Helsingissä, tammikuussa 2011

Björn Sundell
Tutkimusvastaava
Ajatushautomo Magma

Svenskspråkigt förord

Diskussionen om det svenska språket och finlandssvenskarna gick het år 2010. I finska tidningar, på nätsajter och i etermedia behandlades den obligatoriska svenskan i skolorna i fräna ordalag. Det talades om tjänstemannasvenskan och de ekonomiska kostnaderna för tvåspråkigheten. Frågan om Karleby's framtida orientering – mot Vasa eller Uleåborg – blev till den grad tillspetsad, att Helsingin Sanomat i september skrev om ”den nya språkkonflikt som blossat upp” under rubriken *”Pakkoruotsi repii hallitusta”* (Tvångssvenskan skapar slitning i regeringen). Suomen Kuvalehti förkunnade på paradplats att *”Finlandssvenskarna har för mycket makt”*. Diskussionen på webben var ännu hårdare med påståenden om ”en apartheidpolitik som minoriteten utövar” och hänvisningar till diverse historiska oförrätter.

Samtidigt pågick en annorlunda diskussion på svenskt håll. En opinionsmätning bland finlandssvenskarna, Språkbarometern, visade att de svenskspråkigas syn på språkets framtid i Finland hade blivit klart mer pessimistisk. Diskussionen i offentligheten hade säkert påverkat stämningen, liksom flera administrativa beslut, såsom nedläggningen av Ekenäs BB. I den svenskspråkiga mediediskussionen poängterades å ena sidan det försämrade tjänsteutbudet och olika hotbilder, å andra sidan nyttan av det svenska språket i olika sammanhang.

Jämför man diskussionerna på finska och svenska verkar de två språkgrupperna leva i skilda världar. Man diskuterar helt olika frågor. Och om parterna ibland talar om samma sak gör man det med helt olika utgångspunkt. Egentligen är det fel att ens tala om en diskussion när parterna inte möts. Det här är en av orsakerna

till att tankesmedjan Magma lät utföra utredningen ”Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää”, vad är det som irriterar hos finlandssvenskarna.

Ett annat skäl till utredningen är förnimmelsen av att det svenska blivit alltmer osynligt i det finska offentliga rummet. Detta kan bero på att allt fler svensk- och tvåspråkiga väljer att göra karriär på finska och därför uppträder på finska i offentligheten. Också den ökande invandringen bidrar till en vikande synlighet. I ett mångkulturellt Finland framträder finlandssvenskarna mindre tydligt.

Den finskspråkiga diskussionen om finlandssvenskarna handlar egentligen inte om människorna eller kulturen, utan debatten gäller främst enskilda fenomen som tangerar det svenska. Hit hör den obligatoriska svenskan, de kommunal- och regionalpolitiska strukturella besluten (exempelvis Karlebyfrågan) och de olika språkens (engelskans, svenskans, ryskans) betydelse i dagens Finland. De svenskspråkiga själva och det som har med kulturen, traditionerna och livsstilen att göra blir allt osynligare när enskilda språkpolitiska frågor dominerar. Situationen påminner om den som präglar Finlandsbilden utomlands. Sällan når finländska angelägenheter över nyhetströskeln i internationell press, förutom i extrema situationer, som i samband med skolskjutningar och andra våldsbrott. Finland förblir okänt när bara udda fenomen rapporteras.

Tankesmedjan Magma vill med denna rapport synliggöra klyftan mellan parterna i vårt lands offentliga debatt. Vi vill göra det så öppet som möjligt, utan att ta ställning till eventuella sakfel i de enskilda argumenten. Vi gav uppdraget åt en finskspråkig statsvetare, docent Pasi Saukkonen, som fick fria händer att välja bland ett överflöd av material – en artikel om det svenska på de finska tidningarnas webbsajter genererar ofta hundratals inlägg. Saukkonen behandlar inte bara webbdiskussionen, utan också aktuella böcker, tidningstexter och tidskriftsartiklar. Han strukturerar och

kategoriserar diskussionen utgående från de olika argument som används.

Rapporten riktar sig till både svensk- och finsktalande finländare. För en finlandssvensk kan innehållet verka dystert – merparten av inläggen i synnerhet på webben är kritiska till det svenska. Men det är viktigt att känna till de verkliga argumenten och se hur de tillämpas, annars har finlandssvenskarna ingen chans att nå fram med egna synpunkter.

För en finskspråkig läsare visar Magmas utredning hur lite den finska diskussionen egentligen har med finlandssvenskarna att göra och i hur hög grad den fastnat i behandlingen av några enskilda fenomen. Genom att illustrera webbdiskussionens förlopp från ursprunglig artikel till det hundrade inlägget visar Saukkonen hur också sakliga nyheter, artiklar eller reportage kör in på sidospår där en detalj i ursprungstexten plötsligt lyfts fram i debatten och förvandlas till huvudargument. Därmed ger Saukkonen inte bara en bild av språkdebatten över lag, utan också av ett mönster i internetdebatter som gör att dessa avviker från den traditionella diskussionskulturen.

”Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää” återger en del excesser i debatten. Det tjänar ingenting till att försköna verkligheten: webbdebatterna och vissa tryckta publikationer är ibland provokativa, synnerligen tillspetsade och missvisande. Här är det skäl att poängtera, att också internetdebatten på finlandssvenska webbsajter emellanåt är mycket fördomsfull – mot det finska.

Finland som nation står inför stora förändringar efter den finanskris som ruskat om världen. Ett litet land som vill hävda sig i den globala konkurrensen har inte råd köra fast i en utdragen språkkonflikt som stjälar uppmärksamheten från större problem. Som så många gånger förut är det genom samarbete som vårt land måste möta utmaningarna från omvärlden.

Förhoppningsvis kan den här rapporten – genom att beskriva språkdiskussionen just sådan den är – öka förståelsen språkgrupperna emellan. Pasi Saukkonens analys öppnar möjligheter till en mer fruktbar diskussion.

Helsingfors, i januari 2011

Björn Sundell

Utredningsansvarig

Tankesmedjan Magma

**Erityisen arvostelun
kohteena on ollut ruotsin
kielen pakollisuus
suomenkielisissä kouluissa
eli niin sanottu pakkoruotsi.
Aihetta koskettavat uutiset
ovat usein keränneet
keskustelupalstoilleen
satoja kommentteja.**

Johdanto

Suomi on virallisesti kaksikielinen maa, jonka kansalliskieliä ovat suomi ja ruotsi. Tämän kaksikielisyyden käytännön toteutukset samoin kuin väestöryhmien väliset suhteet ovat vaihdelleet itsenäisyyden aikana. Ensimmäisiä vuosikymmeniä leimasivat suoranaiset kieliriidat, joiden keskiössä oli usein kieliolojen järjestäminen yliopistolaitoksessa. Aikakauden aitosuomalaisella liikkeellä olivat vahvat kytkökset nimenomaan oman aikansa suomenkielisiin yliopisto-opiskelijoihin ja -opettajiin.

Vuonna 1922 säädettiin kielilaki, joka määritteli suomen ja ruotsin kielen käyttämisen tuomioistuimissa ja muissa valtion viranomaisissa sekä turvasi yksilöiden kielelliset oikeudet etenkin kirjallisessa kommunikaatiossa viranomaistahojen kanssa. Toisen maailmansodan jälkeisistä muutoksista merkittäviä olivat esimerkiksi ne, jotka liittyivät peruskoulu-uudistukseen (1972–1977). Laissa koulujärjestelmän perusteista säädettiin, että peruskoulussa pakolliseksi tuli äidinkielen lisäksi kaksi kieltä, joista toinen oli niin sanottu toinen kotimainen kieli eli siis suomi tai ruotsi. Vuonna 1987 liitettiin asetuksella korkeakouluopiskelijoiden valtionhallinnossa vaadittavan ruotsin kielen suullisen ja kirjallisen kielitaidon (ns. virkamiesruotsi) osoittaminen korkeakoulututkintoihin.

Uusi kielilaki tuli voimaan vuonna 2004, ja sen tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Lisäksi tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Kielilaki määritteli myös uudelleen sen, milloin kuntaa on pidettävä yksi- ja milloin kaksikielisenä.

Kyseisen lain valmistelu ja sen voimaatulo toimivat sytykkeenä lakiin, ja ruotsin kielen asemaan yleensä, kriittisesti suhtautuneiden ihmisten järjestäytymiselle ja aikaisempaa aktiivisemmalle mielipiteenilmaisulle. Vuonna 2007 perustettiin esimerkiksi Vapaa kielivalinta ry, jonka tarkoituksena on ”edistää suomenkielisisä oppilaitoksissa opiskeltavien kielten vapaata valintaa, ruotsin kielen saamista valinnaiseksi, toimia epätarkoituksenmukaisten kielitaitovaatimusten poistamiseksi julkisissa tehtävissä ja viroissa sekä edistää niiden kansalaisten yhteistoimintaa, joita tämä asia koskee”.¹

Samaan aikaan internetin kehitys on lisännyt merkittävästi ihmisten mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään yhteiskunnallisista asioista tai kommentoida julkista keskustelua perinteisten viestimien omilla sähköisillä keskustelupalstoilla, eri aiheisiin erityisesti perustetuilla kotisivuilla sekä yhden tai useamman henkilön ylläpitämissä blogeissa. Erityisesti ruotsin kielen asemaan keskittyvä sivusto on esimerkiksi vuonna 2005 avattu pakkoruotsi.net, joka ilmoittaa tarkoitukseensa ”antaa kansalaisille sekä päättäjille valtamediaa objektiivisempaa tietoa eri kielten merkityksestä Suomessa ja Suomelle sekä herättää avointa kansalaiskeskustelua ruotsin kielen asemasta”.²

Toisaalta Suomen ruotsinkielisen väestön aseman on uudesta kielilaista huolimatta katsottu viime vuosina heikentyneen. Vuonna 2000 voimaan tullessa uudessa perustuslaissa lievennettiin valtion aluehallinnon muuttamista koskevia säädöksiä kieliryhmi-

1 Ks. tarkemmin <http://www.vapaakielivalinta.fi/>. Jo tätä ennen oli Suomalaisuuden liiton piirissä tapahtunut kielipoliittista aktivoitumista. Liiton vuonna 1988 julkaistussa kielipoliittisessa tavoiteohjelmassa mm. vaadittiin, että pakollinen ruotsin opetus muutetaan vapaaehtoiseksi kaikilla opetuksen tasoilla, että pakollinen virkamiesruotsi poistetaan korkeakoulututkinnoista ja että siirtymäajan jälkeen Suomen ainoaksi valtakunnallisesti viralliseksi kieleksi määrätään suomen kieli. Suomalaisuuden liiton kotisivujen mukaan kyseistä kielipoliittista ohjelmaa jatketaan yhä. (<http://www.suomalaisuudenliitto.fi/>)

2 Tämän anonymisti ylläpidetyn kotisivun osoite on <http://pakkoruotsi.net>. Erilaisilla avainsanahauilla saa kuvan internetissä käynnissä olevista keskusteluista.

en huomioon ottamisen osalta. Ruotsin kielestä tehtiin vapaaehtoinen aine ylioppilastutkinnossa vuonna 2004, ja suomenkielisten koululaisten ruotsin kielen tasosta on ylipäätään kannettu huolta. Yleisradion ruotsinkieliseen ohjelmistoon on kohdistunut säästötoimenpiteitä, ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri päätti sulkea Tammisaaren synnytysosaston. Syyttäjälaitoksen ja poliisin hallintoreformeissa ruotsinkielisiä alueita liitettiin suomenkielisiin, ja samoin käräjäoikeuksia on koottu suurempiin tuomiopiireihin. (Ks. tarkemmin Myntti 2009; Myntti 2010a; Wiberg ja Karlsson 2010.)

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lähestyessä loppuun sekä painetussa julkisessa keskustelussa että erityisesti internetin lukuisilla keskustelusivustoilla kuten yksityisten ihmisten ja ryhmien ylläpitämässä blogeissa ja viestintävälineiden kommentointi- ja keskustelupalstoilla kriittinen kielipoliittinen keskustelu tuntui vain kiihtyvän. Erityisen arvostelun kohteena on ollut ruotsin kielen pakollisuus suomenkielisissä kouluissa eli niin sanottu pakkoruotsi. Aihetta suoraan tai välillisesti koskettavat uutiset ovat usein keränneet keskustelupalstoilleen satoja kommentteja. Puheenvuorojen sävy on usein ollut voimakkaan kielteinen, ja ruotsin kielen aseman lisäksi arvostelun kohteena ovat olleet myös Suomen ruotsinkieliset sekä ruotsin kielen asemaa ja suomenruotsalaisia puolustaneet suomalaiset julkisuuden henkilöt.

Suomalaisen yhteiskunnan ja poliittisen järjestelmän vakiintuneet toimijat ovat pitäneet pitkään etäisyyttä verkossa ja muualla kansalaismielipiteessä esitettyihin kriittisiin käsityksiin ruotsin kielen asemasta ja suomenruotsalaisista. Eduskunnassa edustettuina olleista puolueista tässä suhteessa aktiivisempi on ollut ainoastaan perussuomalaiset, jonka vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelman mukaan ruotsin kielen pitäisi resurssien vapauttamiseksi olla vapaaehtoinen aine myös peruskouluissa.

Viime aikoina tilanne on kuitenkin jonkin verran muuttunut. Marraskuussa 2009 esimerkiksi vihreiden entinen kansanedustaja ja puheenjohtaja Osmo Soininvaara esitti omassa blogissaan marraskuussa 2009, että ruotsin kielen pakollisuus suomenkielisissä kouluissa ei ole enää samalla tavalla perustelua kuin ennen (Soininvaara 2010). Kesällä 2010 Elinkeinoelämän keskusliitto esitti puolestaan luopumista toisen kotimaisen kielen pakollisuudesta kouluopetuksessa (Elinkeinoelämän keskusliitto 2010). Lokakuussa 2010 kokoomuksen europarlamentaarikko Eija-Riitta Korhola kirjoitti omassa blogissaan, että ”elämme jo liian globalisoituneessa maailmassa, jotta pakkoruotsi olisi perusteltu” (Korhola 2010; ks. myös Guzenina-Richardson 2010).

Kesän 2010 kokoomuksen puoluekokous hyväksyi Riihimäen Kansallisten Kokoomusnuorten aloitteen, jonka mukaan pakkoruotsin tilalle pitäisi tulla vapaasti valittava toinen kieli. Samassa kokouksessa kuitenkin myös torjuttiin aloite ruotsin kielen perustuslaillisen aseman purkamisesta, mihin perustuen puoluejohtaja Jyrki Katainen ilmoitti, ettei kokoomus ole muuttamassa aikaisempaa kielipolitiikkansa. Keski-Pohjanmaan aluehallintoratkaisun jälkimainingeissa pääministeri ja keskustan puheenjohtaja Mari Kiviniemi puolestaan ilmoitti kannattavansa mahdollisuutta vaihtaa ruotsin kieli venäjän kieleen Itä-Suomessa. Vihreiden syksyllä 2010 hyväksytyssä kielipoliittisessa ohjelmassa esitettiin mahdollisuutta toisen kotimaisen kielen pakollisuudesta joustamiseen itärajan tuntuman kouluissa sekä luopumista toisen kotimaisen kielen todistuksesta korkeakoulututkinnossa (Vihreä liitto 2010).

Suomen ruotsinkielinen ajatushautomo Magma lähestyi tämän selvityksen tekijää lokakuussa 2009. Yhdistyksen piirissä oli havaittu kielipoliittisen keskustelun kiihtyminen sekä siihen sisältyvät ajoittain varsin voimakkaat tunnelataukset ja niiden mukainen kärjekäs ilmaisu. Huomiota oli herättänyt myös esimerkiksi ruotsalaisen kansanpuolueen asemaan ja toimintaan sekä ruotsinkielis-

ten elinoloihin liittyvän uutisoinnin nopea kehittyminen yleiseksi kansallisuus- ja kielipoliittiseksi keskusteluksi nimenomaan internetin keskustelufoorumeilla.

Keskinäisten tapaamisten jälkeen päätettiin toteuttaa selvitys, jonka yleisenä tavoitteena on kartoittaa edellä kuvattua julkista keskustelua suomenruotsalaisista ja ruotsin kielen asemasta sekä jäsentää ja analysoida tämän keskustelun sisältöä. Selvityksen päätehtäväksi asetettiin vastata kysymykseen: Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Tämä pääkysymys jakautuu seuraaviin alakysymyksiin:

- Mistä Suomessa puhutaan, kun puhutaan ruotsin kielestä ja ruotsinkielisten kieli- ja kulttuurioikeuksista Suomessa?
- Minkälaiset asiat herättävät tätä keskustelua ja minkälaisiin teemoihin se jakautuu?
- Millä tavalla keskustelu konkreettisista teemoista kuten ruotsin kielen opetuksesta Suomessa ja aluehallinnollisista uudistuksista kytkeytyy argumentteihin eri kieliryhmistä ja niiden välisistä suhteista?
- Millä tavalla asiallinen, rationaalinen argumentaatio ja tunnepohjainen argumentaatio suhteutuvat toisiinsa näissä keskusteluissa?
- Minkälaisia näkemyksiä eri kieliryhmistä esitetään ja miten ne sijoittuvat pidempään historialliseen jatkumoon suomen- ja ruotsinkielisten välisistä suhteista?
- Millä tavalla ruotsin kielen asemasta ja ruotsinkielisistä Suomessa käyty keskustelu liittyy laajempaan keskusteluun maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta?
- Millä tavalla ruotsinkielisten ja suomenkielisten argumentit poikkeavat toisistaan eli puhutaanko samoista vai eri asioista?

Selvityksen aineiston valinta ei ollut aivan yksinkertaista, etenkin internetissä esiintyvän verkkokeskustelun ja mielipiteenilmaisun

osalta. Koko keskustelua ei ollut mitään mahdollisuutta analysoida, varsinkaan kun sitä tuli koko ajan lisää. Kysymyksiin vastaamiseksi oli kuitenkin perusteltua pyrkiä saavuttamaan mahdollisimman kattava ja riittävän monipuolinen kokonaiskuva.

Lopullinen aineisto muodostuu kolmesta tarkemmin rajatusta materiaalikokonaisuudesta. Ensinnäkin, ryhmä kielipoliittisia aktiiveja on julkaissut viime vuosina muutamia kirjoja, jotka suurelta osalta perustuvat internetissä käytyyn keskusteluun. Näistä teoksista tarkemman analyysin kohteeksi valittiin Marja Leena Lempisen toimittama ja vuonna 2010 julkaistu teos *Irti virallises-ta kaksikielisyydestä*. Toiseksi aineistokokonaisuudeksi valikoitui joukko omalla nimellä verkossa, painetuissa lehdissä tai radiossa viime vuosina esitettyjä puheenvuoroja, joissa suhtaudutaan kriittisesti ruotsin kielen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolmanneksi selvitysmateriaaliksi kerättiin Helsingin Sanomien *Me puhumme ruotsia* -vieraskynäkirjoitussarjan kesällä 2010 kirvoittamia puheenvuoroja lehden verkkosivuilta.

Tämän pääaineiston lisäksi muut aiheeseen liittyvät tekstit ja keskustelut ovat vaikuttaneet lopullisiin päätelmiin. Selvitysprosessin aikana on tutustuttu suureen määrään erityisesti internetissä käytyä keskustelua suomenruotsalaisista ja ruotsin kielen asemasta Suomessa. Jotta keskustelusta ja sen liittymisestä suomalaisen yhteiskunnan ajankohtaiseen kehitykseen saataisiin luotettava ja kokonaisvaltainen kuva, selvityksessä on myös seurattu sitä keskustelua, mitä on käyty Suomen ruotsinkielisen väestön keskuudessa, sekä perehdytty ruotsin kielen nykyistä asemaa puolustaviin puheenvuoroihin. Viimeksi mainittua keskustelua koskeva esittely muodostaa tässä raportissa oman lukunsa edellä mainittuja kolmea pääasiallista aineistoa käsittelevien analyysien jälkeen.

Tämän selvitysraportin analyysiosiot koostuvat suurimmaksi osaksi tutkittujen puheenvuorojen esittelystä. Näissä puheissa, kirjoituksissa ja keskustelufragmenteissa esitetään paljon väitteitä,

jotka epäilemättä herättävät kysymyksiä niiden totuudenmukaisuudesta. Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista tarkistaa esitettyjen käsitysten tai näkemysten todenperäisyyttä, mikä monessa tapauksessa olisi myös varsin haastavaa. Väitteet ja niiden perustelut on siis syytä lukea keskustelupuheenvuoroina, jotka kytkeytyvät selvityksen teemoista käytävään keskusteluun niiden totuusarvosta riippumatta. Omat tulkintani ja johtopäätökseni olen pääsääntöisesti sijoittanut kunkin analyysiluvun loppuun, joissain tapauksissa myös keskusteluesittelyn sisälle. Varsinaiset johtopäätökset on koottu raportin lopussa oleviin päätelmiin.

Kriittinen kielipoliittinen kirjallisuus

Selvityksen yhdeksi aineistoksi on valittu tekstikokonaisuus, jota voidaan kutsua kriittiseksi kielipoliittiseksi kirjallisuudeksi. Tällaisena voidaan pitää Marja Leena Lempisen toimittamia kirjoja sekä Jari Helispuron laatimaa teosta *Virtuaalivaltion varjossa: Suomen kielipoliittisen tilanteen tarkastelua ja tutkielmia suomenruotsalaisuudesta, pakkoruotsista ja kielilaista nettikirjoitusten pohjalta*. Esittelen seuraavaksi yleisesti Lempisen toimittamia teoksia, minä jälkeen analysoin tarkemmin Lempisen uusinta kirjaa nimeltä *Irti virallisesta kaksikielisydestä* sekä lyhyesti myös yllä mainittua Helispuron teosta. Kuten johdannossa mainittiin, ruotsin kieltä ja ruotsinkielisiä puolustavia puheenvuoroja esitellään raportissa omassa luvussaan.

Vuosien 2007 ja 2010 välisenä aikana Marja Leena Lempinen³ on kirjoittanut tai toimittanut useita teoksia. Vuonna 2007 ilmestyivät kirjat *Agricolan lapset* ja *Kielipoliittisia puheenvuoroja*, vuonna 2009 teokset *Kulissi* ja *Nöyryyttävä kielilakimme* sekä vuonna 2010 kirja *Irti virallisesta kaksikielisydestä*. Teoksissa keskeistä sisältöä ovat alun perin internetin keskustelupalstoilla ilmestyneet puheenvuorot, ja lähtökohtana se käsitys, että kriittistä kielipoliittista keskustelua ei voi käydä Suomessa julkisesti. Lempinen mainitsee *Kielipoliittisia puheenvuoroja* -teoksensa alkusanoissa, että:

3 Lienee syytä mainita, että kyseessä ei ole lasten- ja nuortenkirjoja kirjoittanut Marja-Leena Lempinen.

Suomessa on joitakin aihepiirejä, joista ei ole tapana keskustella. Niistä ei ehkä tiedetä juuri mitään ja siksi ei ole tarvetta pohtia tällaisia aiheita. Yksi tällainen on kielipoliitiikka. Tavalinen suomalainen ei juurikaan tule sitä ajatelleeksi, sillä se ei ole lehtien top-ten-listalla. Hyvä jos se on yhdestoista. Se on pidetty hyvin tarkasti piilossa, sillä se saattaisi herättää tunteita ja vaatimuksia, joihin ei mitenkään toivota heräävän. (Lempinen 2007b, 7.)⁴

Tämän teoksen muita kirjoittajia ovat Richard Järnefelt, Hannu Koho, Ilmari Rostila, Vesa A. Niskanen, Juha Lehtonen, Arko Salminen, Erkki Pihkala, Armas Koivupuu, Olli Porra ja Jari Helispuro sekä nimimerkki Fennomann. Näistä ainakin Ilmari Rostila ja Jari Helispuro ovat olleet aktiivisia myös Vapaa kielivalinta -yhdistyksen toiminnassa. *Nöyryyttävä kielilakimme* -teoksen kirjoittajia ovat puolestaan Lempisen lisäksi Olli Porra, Jari Helispuro, Juha Lehtonen ja Richard Järnefelt. *Irti virallisesta kaksikielisyydestä* teoksen kirjoittajia ovat taas Kyuu Eturautti, Leo Havukainen, Richard Järnefelt, Herbert Lechner, Marja Leena Lempinen, Harri Nykänen ja Olli Porra. Tämän perusteella kaikista aktiivisimpina kirjoittajina voi siten pitää Lempisen lisäksi Richard Järnefeltiä, Olli Porraa sekä myös oman teoksensa julkaissutta Jari Helispuroa.⁵

Kirjoittajien lisäksi myös teosten sisällöissä on tiettyä toistoa. Kaikissa niistä suhtaudutaan kriittisesti erityisesti Suomen kielipoliittisiin järjestelyihin sekä jossain määrin myös Suomen ruot-

⁴ Tämä käsitys ei ole täysin vailla perusteita. Kun otin yhteyttä Metro-lehden toimitukseen kysyäkseni, onko löydettävissä jotain syytä siihen, että kyseisen lehden yleisönosastopalstalla ei käydä keskustelua ruotsin kielen asemasta Suomessa, minulle kerrottiin, että Metro-lehden myöhemmin fuusioituneessa Uutislehti 100:ssa oli käyty tätä keskustelua, joka oli kuitenkin päätetty lopettaa käsitysten radikaalisuuden ja ilmaisujen kärkevyyden vuoksi. Toimituksen mukaan asialliset kirjoitukset julkaistaan, mutta aiheeseen liittyviä tekstejä ei kuulemma tule kovin paljoa, mihin ilmeisesti vaikuttaa tietoisuus tarkastusseulan olemassaolosta. Puhelinkeskustelu Ismo Uusitupa/Metro-lehti.

⁵ Teoksissa on myös jonkin verran muiden kirjoittajien omalla nimellä tai nimimerkillä Internetissä esittämiä puheenvuoroja. Esimerkiksi Suomalaisuuden liiton puheenjohtaja vuosina 2003–2009 Heikki Tala on usein esillä.

sinkieliseen väestöön ja sen keskuudessa toimiviin järjestöihin ja säätiöihin. Vaikuttaa ilmeiseltä, että keskeisenä sytykkeenä keskustelulle ja sen painamiselle on toiminut nimenomaan kielilain uudistaminen sekä erityisesti siihen sisältyneet säännösmuutokset koskien sitä, milloin kuntaa on pidettävä kaksikielisenä.⁶ *Nöyryyttävä kielilakimme* -teoksen alussa Marja Leena Lempinen kirjoittaa seuraavasti:

Suomen kielilaki on käsittämätön. Sen laatinut toimikunta on myös täysin käsittämätön kokonaisuus. Kaiken kukkuraksi sen hyväksynyt eduskunta näyttää painaneen äänestysnappia silmät ummessa kesälomansa edellä päästäkseen pian laitu-
melle. (Lempinen 2009b, 15.)

Teosten sisällöstä saa yleiskuvan tarkastelemalla niiden sisältämien kirjoitusten otsikoita ja väliotsikoita. Olen seuraavaan listaan valinnut ja teemoittain järjestänyt joitain tutkimuskysymykseen vastauksia antavia otsikoita teoksista *Kielipoliittisia puheenvuoroja*, *Nöyryyttävä kielilakimme* ja *Irti virallisesta kaksikielisyydestä*. Kuten listasta näkyy, pakkoruotsiterminologian lisäksi kirjoissa esiintyy yleisesti käsityksiä, joiden mukaan suomenkielisiä syrjitään Suomessa, kun taas ruotsinkielisillä on kirjoittajien mielestä epäoikeudenmukaisia etuoikeuksia. Näiden lisäksi esimerkiksi kaksikielisyyden kustannukset nousevat esille joissain otsikoissa.

Kielilakiin sekä koulujen ja oppilaitosten kielivalintaan liittyvät otsikot:

⁶ Kielilain (2003/423) 5 § mukaan kunta on säädettävä kaksikieliseksi, jos kunnassa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä asukkaita ja vähemmistö on vähintään kahdeksan prosenttia asukkaista tai vähintään 3 000 asukasta. Kaksikielinen kunta on säädettävä yksikieliseksi, jos vähemmistö on alle 3 000 asukasta ja sen osuus on laskenut alle kuuden prosentin. Kunnan valtuuston esityksestä valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää kunta kaksikieliseksi seuraavaksi kymmenvuotisjaksoksi, vaikka kunta muuten olisi yksikielinen.

- Ruotsin kielen erityissuojelulaista kohti eurooppalaista ajattelua – kielilakimme uudistustarpeet
- Kielilain uudistaminen välttämätöntä
- Kielivalinnan puolesta
- Kielivapaus palautettava yliopistoihin
- Pakkoruotsi-keskustelu
- Pakkoruotsin ontuvat perustelut

Suomenkielisten syrjintään liittyvät otsikot:

- Suomenkielisen koulutuksen syrjinnästä pakkoruotsiin
- Suvaitaan myös suomenkielisiä
- Kuka haluaa suomen kielen roskakoriin
- Suomen kieli ei kelpaa kirkon oopperaan
- Suomesta tehdään taas ruotsinkielinen
- RKP ja rasismi
- Suomenkielisiä syrjitään Suomessa
- Sorron jäljet näkyvät
- Ruotsalaistamisen vuosisataiset perinteet

Ruotsinkielisten etuoikeuksiin liittyvät otsikot:

- Kiintiöruotsalainen täysin väärässä paikassa
- Ruotsinkielisten etuisuuksien läpipääsemätön ryteikkö
- Ruotsinkielisillä omat laitoksensa
- Maailman lellityin vähemmistö
- Viimeinen apartheidlinnake
- Kielikiintiöt, takuu vallassa pysymiseen

Tarkempaan analyysiin kannattaa ottaa kirjoista tuorein eli vuonna 2010 ilmestynyt teos *Irti virallisesta kaksikielisyydestä (2010)*. Teoksen kanteen on kuvattu tiettyä symboliikkaa. *Nöyryyttävä*

kielilakimme -teoksen (2009b) kannessa oli vaaka, jonka toisessa kupissa oli kolme kirjaa: Seitsemän veljestä, Kalevala ja ABC Kiria. Toisessa kupissa oli puolestaan ruotsalaista kansanpuoluetta esittävä leppäkerttu, joka osoittautuu mainittuja, toimittajan mukaan, ”kirjallisia aarteitamme”, painavammaksi. Vuonna 2010 julkaistun teoksen kannessa leppäkerttu on pudonnut vaakakupista maahan selälleen. Kirjan toimittajan mukaan suomalaisuus on kuvaannollisesti voittanut ruotsalaisuuden (Lempinen 2010, 7).

Teoksen alkusanoissa Lempinen katsoo, että ”Suomen virallinen kaksikielisyys on niin kummallinen ilmiö, että siitä voidaan kirjoittaa useampikin kirja, eikä sitä saa perusteltua. Päinvastoin, kun tosiasiat avautuvat, selviää myös ilmiön järjettömyys ja heittää kokonaisen joukon kysymyksiä. Kaiken takana ovat omat ruotsalaisemme, eli RKP, **ruotsalainen** kansanpuolue.” (Mt., 6, lihavointi alkuperäinen.) Lempisen argumentaatioissa ankarimman kritiikin kohteena on juuri RKP:

Suomalaiset haluavat irti virallisesta kaksikielisyydestä. Kaksikielisyyden vastustuksen sanotaan johtuvan vihasta. Puhutaan vihakirjoittelusta ja pelotellaan lailla, joka kieltää yllytyksen kieliryhmää vastaan. Vihaisia varmasti ollaan. Tuo viha ei kohdistu ruotsinkieliseen väestöön, vaan sitä edustavaan puolueeseen, joka vartioi ruotsin kielen asemaa ja virallista kaksikielisyyttä. () Ruotsinkielisten on aika siirtyä viralliseksi vähemmistöksi ja irrottaa otteensa vallan kahvasta. Vihdoinkin on päästävä irti virallisesta kaksikielisyydestä. On jo korkea aika. (Mt., 7.)

Teoksen muista kirjoittajista Kyuu Eturautin ja Herbert Lechnerin osuudet ovat suhteellisen suppeita. Kyuu Eturautti katsoo kielen ja kulttuurin kulkevan käsi kädessä ja korostaa, etteivät suomalaiset ”ansaitse vanhan, väkivaltaisen valloittajan ukaaseja ja käskyjä pärjätäksemme”. (Mt., 10.) Hänen mukaansa ”suomenruotsalaisuuden

parissa rahaa on reilusti” ja ruotsin kielen opettaminen puolestaan nielee julkisia varoja:

Valtiolla on nyt rahasta pulaa ja tehostamista on tehtävä reilusti. Kuitenkin samaan aikaan ruotsin kielen opetukseen laitetaan lisää rahaa samalla kun KAIKESTA muusta tingitään. Valtio ei toisin sanoen halua säästää rahaa sieltä, mikä sopisi kansalle ja mistä sitä helpoiten olisi säästettävissä. Mielestäni tämä on väärin. (Mt., 15, isot kirjaimet alkuperäiset.)

Herbert Lechnerin erityisenä huomion kohteena on puolestaan Ahvenanmaan maakunta. Ahvenanmaa saa hänen mukaansa kaikista eniten valtionapua, mutta ei silti katso tarpeelliseksi olla mukana yhteiskunnassa ja opettaa asukkailleen ”suomen kieltä, joka on maan täysin ylivoimainen pääkieli” (mt., 79). Historia nostetaan puolestaan esiin, kun Lechner toteaa, että Ruotsin alettua hallita Suomea vuodesta 1154 tulevat vuodet olivat Suomen historian raskainta aikaa, koska valloittajavaltio oli koko ajan sodassa jossain ja piti yllä raskasta verotaakkaa (mt., 78). Voimakasta kritiikkiä saa jälleen osakseen myös RKP:

RKP ajaa sellaista politiikkaa, joka kielellisesti alistaa valtaenemmistöä. Toisin sanoen, 4.9 % edustava ruotsinkielinen vähemmistö haluaa pakottaa Suomen valtaenemmistön eli 92.5% suomen kielisiä opiskelemaan ja käyttämään ruotsin kieltä. (Mt., 83.)

Laajemmista osuuksista Leo Havukaisen kirjoitukset keskittyvät käsityksiin suomenruotsalaisista etuoikeutettuna vähemmistönä. Havukaisen mukaan Suomen kielilainsäädäntö on epäoikeudenmukainen ja sortaa suomenkielistä enemmistöä (mt., 19). Sen lisäksi, että hän katsoo järjestelyjen syrjivän suomenkielisiä, hän näkee niiden heijastavan suomenruotsalaisten halua eristäytyä suomenkielisistä:

Osa ruotsinkielisistä haluaa elää omassa ruotsinkielisessä pikku maailmassaan kehdestä hautaan. Heillä on omat ruotsinkieliset päiväkotinsa, koulunsa, yliopistonsa, tienviitat ruotsiksi kotiovelle, tv-kanavansa ja vanhainkotinsa. Siltä varalta, että he joutuvat pois ruotsinkielisestä ympäristöstään, on maan oltava kaksikielinen. (Mt., 20.)

Havukaisen arvostelun kohteena ovat erityisesti koulutusjärjestelmän koetut epäoikeudenmukaisuudet. Historiallisen taustan lisäksi hän esittää tilastoihin nojaten käsityksiään ruotsinkielisten suomenkielisiä paremmista mahdollisuuksista päästä yliopistoihin ja sitä kautta vaikutusvaltaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin ja muuten arvostettuihin ja hyvin palkattuihin ammatteihin. Näihin seikkoihin kiinnittää huomiota myös myöhemmin erikseen tarkasteltava Olli Porra, jonka mukaan ruotsinkielisille on koulutuksen kaikilla asteilla varattu runsaammat resurssit kuin suomenkielisille (mt., 170). Havukaisen mukaan:

Ruotsinkielisille jo 1600-luvulta periytynyt koulutuksellinen etuasema on saanut jatkua uudelle vuosituuhannelle. Kieli-vähemmistölle suodut paremmat koulutusmahdollisuudet edustavat pahinta mahdollista syrjintää. Tämä siksi, että koulutus tarjoaa ihmiselle ehkä vankimman voimavaran ja pohjan elämälle. (Mt., 25.) (...) Korkeakoulukiintiöillä on pidetty ruotsinkielisen väestönsuuren koulutustaso muun väestön tasoa korkeammalla. Koulutusetu on taas merkinnyt vuosikymmenien saatossa väestöosuuteen nähden yliedustusta korkeimmassa virkamiehistössä ja yritysjohdossa. Lisäksi liian moni suomenkielinen on menettänyt paikan ruotsinkielisille kiintiöekonomeille, kiintiölakimiehille ja kiintiömaistereille. (Mt., 33.)

Havukaisen kritiikin kohteena ovat myös kaksikieliset tie- ja katu- kyltit (mt., 35), rinnakkainen ja kaksinkertainen hallinto (mt., 37) sekä rikkaiden säätiöiden ansiosta ruotsinkielisten etuoikeutettu

asema tieteessä, taiteessa ja kulttuurielämässä (mt., 41). Lisäksi hän korostaa, että yksi kielikysymyksen ydinkysymyksistä on sen aiheuttamat taloudelliset kustannukset valtiolle ja kunnille:

Mitä tämä kaksikielisyys maksaa? Jääkö se satoihin miljooniin euroihin vuodessa vai puhutaanko jo miljardiluokan menoista? () Olisi jo korkea aika saada todellista tietoa kansalaisia ärsyttävän pakkoruotsituksen ja ruotsinkielisiä suosivan järjestelmämme kustannuksista. (Mt., 45–46.)

Havukaisen esille nostama käsitys ruotsinkielisten halusta eristäytyä suomenkielisistä korostuu voimakkaasti Richard Järnefeltin teksteissä. Otsikon *RKP ja rasismi* alla hän muun muassa kysyy, koska ruotsalainen kansanpuolue lakkaa vaatimasta apartheidiä, joka Järnefeltin mukaan tarkoittaa erillisiä (ja yleensä parempia) päiväkoteja, kouluja, korkeakouluja ja terveydenhuoltoa (mt., 52). Oma luku on osoitettu kuvitteelliselle ruotsinkieliselle lukijalle otsikolla *Ge ditt barn ett fängelse*. Siinä kehoitetaan ruotsinkielisiä luopumaan lastensa eristämisestä suomalaisesta yhteiskunnasta ja tekemästä heitä ulkopuolisia omassa maassaan.

Suomalaisesta apartheidistä kirjoittaa samassa teoksessa myös Harri Nykänen, jonka mukaan suomenkielinen enemmistö on Suomessa sellainen väestöryhmä, jossa sorron vaikutukset näkyvät samalla tavalla kuin maoreilla Uudessa-Seelannissa, aboriginaaleilla Australiassa sekä mustilla Yhdysvalloissa ja Etelä-Afrikassa. Sen sijaan suomenruotsalaiset ovat vauraampia, terveempiä ja sosiaalisesti hyväosaisia (mt., 126–127). Järnefeltin tähän teemaan liittyvään kielenkäyttöön sisältyy suomalaisessa julkisessa keskustelussa harvinaista uhkaavuutta. Hän tekee rinnastuksen Suomen ja Etelä-Afrikan apartheid-järjestelmän välillä ja esittää, että nykytilanne Suomessa on

vahingollinen myös maamme ”valkoisille”, sillä kun ”mustien” ymmärrys kerran herää ja raivo nousee, kovinkaan monta ”valkoista” ei ole jäljellä uutta yhteiskuntaa näkemässä. Ellei etuoikeuksia ja apartheidia sitten pureta jo ennen sitä, yhdes- sä ja sovussa. (Mt., 58.)⁷

Järnefeltin kirjoituksissa kytkeytyvät toisiinsa myös maahanmuut- to- ja monikulttuurisuuskritiikki sekä suomalaisten kieliolojen ar- vostelu. Hänen mukaansa ”hyväosainen, ruotsinkielinen töölöläis- rouva Astrid Thors” on aiheuttanut Suomelle ja suomalaisille pal- jon pahaa täysin hallitsemattomalla ja järjettömällä maahanmuut- topolitiikallaan. Useissa kirjoituksissa viitataan siihen, että maa- hanmuuttajia halutaan ruotsinkielisille alueille ja ruotsinkielistää maahanmuuttajia, jotta Suomen ruotsinkielinen väestö kasvaisi. Maahanmuuton aiheuttamat kustannukset pitäisi Järnefeltin mie- lestä korvata lopettamalla Suomen ”keinotekoinen kaksikielisyys, siihen liittyvät virat ja pakkoruotsin opetus kaikilla kouluasteilla”. (Mt., 49–50.) Hänen mukaansa on suoranaanainen loukkaus väittää, että suomalaiset olisivat rasisteja.

RKP:n väki toimi sodan aikaanakin toisin – ensin merkittävä joukko ruotsinkielisiä soutu Ruotsiin, sotaa pakoon, ja sodan jälkeen kaikkensa menettäneitä karjalaisparkoja ei huolitettu asumaan ”ruotsinkieliselle maalle.” Selvää rasismia, ja lisäksi anteeksiantamatonta kylmyyttä.

Rasismisyytöksiin kytkeytyvä teema on myös 1800-luvun sveko- mania ja sen näkyvin nimi Axel Olof Freudenthal sekä hänen ro- tuopilliset näkemyksensä. Vastaavasti yhtenä erityisen kritiikin aiheena suhteessa ruotsalaiseen kansanpuolueeseen pidetään sitä,

⁷ Ilmaisu palauttaa mieleen Suomalaisuuden liiton silloisen puheenjohtajan Pentti Huttusen vuonna 2001 Suomen Mieli -lehdessä julkaiseman ja paljon huomiota herättäneen suomalaisten sukunimiä koskevan kirjoituksen, johon sisältyi lause: ”Vapaa suomalainen ei alistu vääryyksiin, hän tekee niin kuin Lalli eli surmaa sortajansa.” (Huttunen 2001.)

että puolue yhä jakaa Freudenthalin mukaan nimetyn mitalin sellaisille henkilöille, joiden se katsoo ansioituneen ruotsin kielen aseman edistämiseksi erityisesti Suomessa.

Harri Nykäsen tekstiosuuksista suuri osa käsittelee itse asiassa poliittista korruptiota Suomessa ja julkisen talouden säästökohteita jokseenkin populistisessa sävyssä. Korruptioanalyysinsä osana Nykänen käsittelee myös RKP:ta, joka on hänen mukaansa jäänyt liian vähäiselle huomiolle, vaikka ”RKP:llä on rahoittajina sikarikkaita säätiöitä jotka tuputtavat sille miljoonia pahemmin pyytämättäkin” (mt., 144). Suomenruotsalaisten säätiöiden ja politiikan kytkentöihin vihjaa myös Marja Leena Lempinen:

Eduskunnassa taistellaan vaalirahoitukseen liittyvästä korruptiosta. Suomea on tähän asti luultu hyvinkin puhtaaksi maaksi. Likaiset kuviot paljastuvat vaalirahakohun myötä. Millaista korruptiota mahtaakaan paljastua, kun päästään ruotsalaisiin saakka. (Mt., 91.)

Erityisesti Richard Järnefeltin ja jossain määrin myös muiden kirjoittajien teksteissä ilmenee käsitystä kielen ja kansallisuuden tiivistä sidoksesta sekä suomenkielisten suomalaisten historiallisista kohtaloista, kunniakkaista teoista ja sorron alla kärsimisestä. Näihin asioihin viittaa myös Olli Porra, jonka mukaan suomalaisia on yritetty ruotsalaistaa lähes tuhat vuotta, ja vaikka Suomen vapautumisesta Ruotsin vallasta on kulunut jo 200 vuotta:

(M)aanamme on edelleen monin tavoin kuin Ruotsin siirtomaa: Suomi on muodollisesti yhä kaksikielinen, koko Suomessa ainoa pakollinen koulutuksen kieli on ruotsi, Suomessa valtion ja kuntien virastojen on kaikkialla maassa osattava palvella ruotsiksi. (Mt., 158.)

Porran mukaan ruotsinkieliset ovat vuosisatojen ajan yrittäneet estää suomenkielisten kouluttautumisen ja nousun vaikutusval-

taisiin asemiin, ja vielä tänäänkin on kyse suomenkielisten syrjimisestä kaksikielisissä kunnissa sekä ruotsinkielisten poliittisen ja taloudellisen vallan säilyttämisestä (mt., 180–181). Asia kulminoituu jälleen erityisesti ruotsin kielen asemaan suomenkielisissä kouluissa sekä ruotsinkielisten resursseihin korkeammassa koulutuksessa. Porran mukaan tavoitteena tulee olla kulkea kohti todellista itsenäisyyttä:

On aika vapautua pakkoruotsista, itsenäistyä vihdoinkin myös henkisesti ja julistaa Suomi suomenkieliseksi (mt., 190).

Jari Helispuron teokseen (2007) on puolestaan koottu verkossa käytyä kielipoliittista keskustelua Helispuron omilla kommentteilla ja kertomuksilla varustettuna. Helispuron ajatusmaailmassa kieli ja kansallisuus kytkeytyvät vahvasti yhteen, ja hän korostaa tarkoittavansa suomalaisuudella historian kautta esille tulevaa alkuperäistä, suomenkielistä suomalaisuutta. Suuri osa teoksesta käsittelee hänen terminologiallaan suomen kielen syrjintää ja polkemistä sekä suomalaisen yhteiskunnan ja suomenkielisten kaksikielistämistä, erityisesti niin sanottua pakkoruotsia.

Kirjaan sisältyy myös erillinen kappale otsikolla *Suomenruotsalaisuus. Mitä se on, onko se mitään?* Esille nousevat voimakas halu ylläpitää oman kieliryhmän asemaa keinolla millä hyvänsä, ylimielisyys ja halveksiva asenne suomenkielisiä kohtaan sekä herkkähipiäisyys suhteessa omista oikeuksista käytävään keskusteluun. Erotuksena suomalaisesta kulttuurista Helispuro myös katsoo, ettei suomenruotsalaisessa kulttuurissa ole mitään varsinaisesti omaa ja erityistä.

Mutta palataanpa kysymykseen: mitä suomenruotsalaisuus on? Aivan yksiselitteistä vastausta tavalliselta kansalaiselta ei voitane odottaa. Jos ylipäättään vastauksen saa. Joidenkin mielestä suomenruotsalaisuus on vain sitä, että puhutaan

ruotsin murretta kotona ja kaveripiireissä ja Stockmannilla. Snapsilaulut kuuluvat kuulemma myös asiaan. Lucia on heidän yksi perinteensä, mutta tarkkaan en tiedä, miksi juuri suomenruotsalaiset ovat ottaneet sen omakseen. Sehän on, lukuisten monien muiden tapojen myötä, kopioitu Ruotsista. Ja Ruotsista taas monetkin, lähes kaikki kulttuurin liittyvät on kopioitu Euroopasta. Kuten Luciakin, Italiasta. (Helispuro 2007, 235–236.)

Yhteenveto

Edellä esitellyt teokset antavat kuvan suomalaisesta kriittisestä kielipoliittisesta kirjallisuudesta ja kielipoliittisten aktiivien ajatusmaailmasta. Kirjat kertovat tietyn ryhmittymän varsin merkittävstä toimeliaisuudesta tässä asiassa viimeksi kuluneiden vuosien aikana. Tässä yhteydessä ei ole haluttu eikä voitu kommentoida esitettyjä käsityksiä tai korjata mahdollisia virhetulkintoja, vaan antaa mahdollisimman luotettava kuva mainitusta keskustelusta ja kirjallisuudesta.

Nimenomaan kielilain uudistaminen vuosituhannen vaihteen jälkeen on toiminut vahvana sytykkeenä tälle keskustelulle, jolle puolestaan verkon uudet viestintämahdollisuudet ovat luoneet käyttökelpoiset puitteet. Useilla kirjoittajista on sellainen käsitys, että kielisuhteet on Suomessa järjestetty epäoikeudenmukaisella tavalla, josta käytetään esimerkiksi suomen kielen ja suomenkielisten sortamisen ja alistamisen nimityksiä. Yleisimmän tason kritiikin kohde on siten Suomen virallinen kaksikielisyys.

Erityisen arvostelun kohteena on ruotsin kielen pakollisuus suomenkielisissä kouluissa eli niin sanottu pakkoruotsi. Argumentti, jonka mukaan viiden prosentin ruotsinkielinen vähemmistö pystyy määräämään sen, mitä 95 prosentin suomenkielisen enemmistön täytyy tehdä, toistuu eri muodoissa usein. Joissain teksteissä suh-

taudutaan myös erittäin kriittisesti Ahvenanmaan erityisasemaan ja etenkin sen yksikielisyyteen.

Suomen ruotsinkielisestä väestöstä teoksissa puhutaan kieli- poliittisiin järjestelyihin ja keskusteluun verrattuna varsin vähän. Moni kirjoittajista korostaa, että he eivät vihaa eivätkä halua arvostella Suomen ruotsinkielistä väestöä sinänsä. Ruotsinkielisistä puhuttaessa kohteena ovat usein historialliset rakenteet, tapahtumat ja henkilöt. Lähelle nykypäivää tullaan toki esimerkiksi käsityksissä Suomen ruotsinkielisen väestön isänmaallisuuden tai maanpuolustustahdon puutteesta toisen maailmansodan aikana.

Toisaalta kirjoituksissa nousee esille myös joitain käsityksiä tämän päivän suomenruotsalaisesta kielivähemmistöstä. Usein esiintyviä näkemyksiä ovat esimerkiksi ajatus Suomen ruotsinkielisistä suomenkielisiä varakkaampana ja etuoikeutettuna yläluokkana sekä väestöryhmänä, joka haluaa eristäytyä suomenkielisestä väestöstä omiin sosiaalisiin instituutioihin ja omille asuinalueilleen. Joissain kirjoituksissa puhutaan jopa suomalaisesta apartheid-järjestelmästä. Asenteelliset seikat kuten herkkänahkaisuus suhteessa omaa asemaa koskevaan arvosteluun mainitaan niin ikään säännöllisesti.

Kielyhteisöä enemmän ja voimakkaammin kritiikki kohdistuu ruotsalaiseen kansanpuolueeseen sekä suomenruotsalaisiin säätiöihin ja muihin organisaatioihin, joiden katsotaan toimivan ainoastaan ruotsin kielen aseman puolustamiseksi ja vallitsevan tilanteen säilyttämiseksi. Erittäin voimakasta kritiikkiä kohdistetaan niitä suomenkielisiä kohtaan, jotka ovat asettuneet puolustamaan ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten asiaa. Heidä kutsutaan esimerkiksi ”kaksikielisyyden mannekiineiksi” ja heidän epäillään saavan taloudellista ja muuta tukea suomenruotsalaisten järjestöjen piiristä.

**Erittäin voimakasta
kritiikkiä kohdistetaan niitä
suomenkielisiä kohtaan,
jotka ovat asettuneet
puolustamaan ruotsin kielen
ja suomenruotsalaisten asiaa.**

Kielipoliittisia puheenvuoroja

Tässä luvussa analysoidaan eräitä omalla nimellä esitettyjä julkisia puheenvuoroja ruotsin kielestä ja ruotsinkielisistä Suomessa. Tarkastelun kohteeksi on otettu sellaisia puheita tai kirjoituksia, joita on esitetty valtakunnallisesti näkyvillä foorumeilla tai jotka ovat herättäneet paljon julkista keskustelua. Nämä ovat vihreiden entisen puheenjohtajan ja kansanedustajan omassa blogissaan esittämä kannanotto *Minä ja pakkoruotsi* (23.11.2009), Pohjois-Karjalan maakuntajohtajan Pentti Hyttisen Vieraskynä-kirjoitus Helsingin Sanomissa otsikolla *Pakkoruotsin vaihtoehdoksi otettava pakkovenäjä: onko venäjän kielen taito suomalaisille ruotsin kielen taitoa tärkeämpi* (18.10.2009), Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalhistorian dosentin Aarne Mattilan Kanava-lehdessä julkaistu kirjoitus *Vanhan vallan tukipilarit vuoden 1918 perintönä*, taloushistorian emeritusprofessorin Erkki Pihkalan Vieraskynä-kirjoitus Helsingin Sanomissa otsikolla *Suomenruotsalaisten vauraus ei ole sattumaa* (7.8.2010). Lisäksi analyysiin on sisällytetty kolumnisti Kirsi Virtasen radio-ohjelma Yle Radio 1 -kanavalla aiheesta *Pakkoruotsi – onko siinä loppujen lopuksi mitään järkeä* (27.1.2010).

Tarkastelu on hyvä aloittaa niistä kontribuutioista, joissa keskeinen kysymys on nimenomaan ruotsin kielen opetus suomenkielissä peruskouluissa ja lukioissa. Osmo Soininvaara viittaa tekstinsä aluksi siihen, että kysymys pakkoruotsista on tulehtunut, mikä näkyy keskustelun runsautena ja aggressiivisuutena. Koska asiasta ei hänen mukaansa voi vaieta, siitä täytyy puhua, ja Soininvaara katsoo tarpeelliseksi kertoa oman kantansa asiaan julkisesti.

Soininvaaran mukaan ihmisten oikeus äidinkieleensä ja äidinkieliin palveluihin on tärkeä asia. Siksi on hänen mielestään vält-

tämätöntä, että Suomessa on riittävästi ruotsin kieltä osaavia ihmisiä. Ruotsinkielisten palveluntarvetta omalla äidinkielellään ei väestöryhmien ammattijakauman erojen vuoksi voi toteuttaa siten, että äidinkieleltään ruotsinkieliset palvelisivat toisiaan ruotsiksi. Tämä ei Soininvaaran mielestä kuitenkaan edellytä kaikkien suomalaisten ruotsin kielen osaamista.

Siihen, että julkisia palveluja on saatavissa myös ruotsinkielellä ei tarvita sitä, että jokainen suomalainen osaa ruotsia. Se ei edellytä edes, että jokainen kyseisissä viroissa toimiva osaa ruotsia, sillä riittää, että jokaisessa toimipisteessä on riittävästi ruotsia osaavia. (Soininvaara 2009.)

Soininvaara pitää periaatteellisena kysymyksenä sitä, että kouluopetusta arvioidaan oppilaan omasta edusta eikä jonkun muun edusta lähtien. Tästä syystä asiaa on harkittava sen kannalta, onko ruotsin pakollisesta opiskelusta hyötyä oppilaalle itselleen niin paljon, että se on ”yhden uhratun vuoden arvoinen”. Vaikka ruotsin kieltä on aikaisemmin tarvinnut Soininvaaran mukaan oikeasti sekä Suomessa että pohjoismaisissa yhteyksissä, tarve on hänen mukaansa olennaisesti vähentynyt ja se oletettavasti vähenee edelleen tulevaisuudessa.

Ilmoitin muuttaneeni kantaani sunnuntaioukiolossa lähinnä siksi, ettei hävittyjä sotia kannata jatkaa. Tämä kannattaisi kielivähemmistön oikeuksien puolustajienkin ymmärtää. Nouseva sukupolvi, joka jossain vaiheessa astuu valtaan, inhoaa pakkoruotsia niin paljon, että lakkauttaa sen aivan varmasti. (Mt.)

Pentti Hyttisen kirjoituksessa lähtökohta on puolestaan se muutos, joka itäisessä Suomessa on tapahtunut parin viime vuosikymmenen aikana. Siinä missä aikaisemmin venäläisiin oli suhtauduttu epäluuloisesti, nyt heidät otetaan avosylin vastaan. ”*Money talks*”,

hän kirjoittaa. Hyttinen korostaa edelleen, että Suomea markkinoidaan maailmalla porttina ja ikkunana Venäjälle sekä siltana Euroopan unionin ja Venäjän välillä. Hänen mukaansa todellinen tilanne ei kuitenkaan vastaa mielikuvaa:

Korulauseiden uskottavuutta syö se ikävä tosiasia, että vain ani harva suomalainen osaa kommunikoida venäjän kielellä. Venäläisille matkailijoille tehdyn kyselyn mukaan suurin yksittäinen rajoite Suomeen kohdistuvan matkailun lisäämiseksi on venäjänkielisten palvelujen puute. Vastaavasti suomalaisten yritysten Venäjällä kokemat vastoinkäymiset selittyvät ainakin osaksi puutteellisella kielen ja kulttuurin ymmärtämisellä. (Hyttinen 2009.)

Koska näköpiirissä ei ole myöskään venäjän kieltä osaavien määrän kasvua, Hyttinen kysyy, kääntääkö Suomi selkänsä ”niille kaikille kaupallisille ja kulttuurisille mahdollisuuksille, joita 140 miljoonan asukkaan Venäjä meille tarjottimella ojentaa”. Tähän ei maakuntajohtajan mielestä olisi varaa.

Tämän päivän tosiasioiden ja tulevien näkymien valossa ilmiselvä johtopäätös on, että venäjän asemaa kouluopetuksessamme on kohennettava. Ylimääräisenä valinnaisena kielenä opiskeltava venäjä kun ei näytä Suomen nuorisoamme kiinnostavan – tai ehkä enemmän on kysymys menneisyyden juoksuhautoihin jumiutuneista vanhemmista ja päättäjistä. (Mt.)

Ratkaisu liittyy Hyttisen mielestä väistämättä kysymykseen ruotsin kielen asemasta kouluopetuksessa, vaikka hän korostaakin, että ”tuskinpa edes maamme itäisimmissä osissa ihmisillä on sinänsä mitään ruotsin kielen osaamista vastaan”. Hyttisen mukaan kieliä ei pitäisi asettaa vastakkain, mutta käytännössä ruotsin kielelle varattu aika vie kustannuksiltaan karsitussa kouluopetuksessa

väistämättä resursseja venäjältä. Koululaisten lukujärjestykseen ei mahdu kovin monta kieltä. Tästä syystä:

Venäjän osaamisen olennainen kohentuminen toteutuu vain sitä kautta, että nuorille tarjotaan valinnanvapautta pakko-ruotsin ja pakkovenäjän välillä: peruskoulun 7. luokalta alkaen niin sanotuksi B1-kieleksi tulisi voida valita joko ruotsi tai venäjä. (Mt.)

Myös Arne Mattilan kirjoitus kytkeytyy ruotsin kieleen ja sen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta hän ottaa vauhtia kauempaa historiasta.⁸ Kuten katsausartikkelin otsikko (*Vanhan vallan tukipilarit vuoden 1918 perintönä*) antaa ymmärtää, jotkut suomalaisen yhteiskunnan valtarakenteet ovat Mattilan mukaan perintöä kansalaissodasta. Kyseisen sodan lopputulos merkitsi Mattilan mukaan Suomen itsenäistymisen sinetöimistä ja parlamentaarisen demokratian voittoa, ja sen seurauksena tuli mahdolliseksi nousta myös suomenkielisestä kansasta poliittista tietä valtaeliittiin. (Mattila 2008, 766.)

Autonomian aikana suomalaisen yhteiskunnan johdossa oli Mattilan mukaan ollut ”säätyläisluokka, johon kuulumisen selvin merkki oli ruotsin kielen puhuminen” (mt. 766). Laajojen kansankerrosten nousun lisäksi itsenäistymisprosessi johti hänen mukaansa myös ruotsinkielisen valtaeliitin vahvistumiseen. Mattilan mukaan Suomen ruotsinkielinen eliitti katsoi, että sillä oli johtava rooli punakapinan kukistamisessa. Lisäksi kapinasta haettiin perusteita väitteille suomenkielisen kansan rodullisesta alempiarvoisuudesta. Hänen mielestään kyseinen eliitti turvasikin asemansa erittäin hyvin kolmen tukipilarin varaan. Näistä kaksi ensimmäistä

⁸ Mattila on osallistunut keskusteluun myös laajemmin esimerkiksi Helsingin Sanomien mielipidesivuilla sekä elokuussa 2010 lehden sunnuntaidebattipalstalla (Mattila 2010).

olivat Mattilan mukaan laajoin valtaoikeuksin varustettu valtionpäämies ja vahva kunnallinen itsehallinto. Kolmas pilari oli:

(R)uotsin kielen aseman järjestäminen jyrkkään epäsuhteeseen kielen puhujien suhteelliseen määrään verrattuna. () Kielikysymyksestä tuli (...) vanhan valtaeliitin asemien puolustamisen keskeinen osa. (Mt., 767.)

Vaikka pitkän aikavälin kehitys suosi Mattilan mukaan enemmistön kieltä eli suomea, ruotsinkielisellä eliitillä oli maailmansotien välisenä aikana vahva asema suurteollisuudessa, ulkomaankaupassa, ylimmässä virkamiehistössä ja yliopistossa. Lisäksi ruotsinkieliset rakensivat itselleen omia toimintamuotojaan kielivähemmistönä. Mattilan mukaan omankieliset kansakoulut ja urheiluseurat muokkasivat suomenruotsalaisille omaa ja suomenkielisestä kulttuurista ja vapaa-ajan viettotavoista poikkeavaa identiteettiä. (Mt., 768.)

Mattilan mukaan itsenäistymisvaiheessa pystytetyt vanhan valan tukipilarit ovat horjuneet viime vuosikymmenten kehityksen seurauksena (mt., 768). Talouden kehityksen, yleisen kansainvälistymisen sekä Suomen EU-jäsenyyden lisäksi hän mainitsee erityisesti muutokset presidentin valtaoikeuksissa sekä kunnallisessa itsehallinnossa. Suomalaisen poliittisen järjestelmän parlamentarisoinen tarkoittaa Mattilan mukaan sitä, että ”vuosituhantinen hallitsijaperinne Suomessa päättyy” (mt., 768). Kuntien yhdistymisen puolestaan merkitsee, että ”vanhan valtaeliitin toinen tukipilari, muuttumaton pienkuntajärjestelmä, korvataan vahvempien peruskuntien verkolla” (mt., 769).

Mattila kuitenkin katsoo, että ruotsin kielen asemassa on menty vastakkaiseen suuntaan, ja hän pitää merkittävänä virheinä ruotsin säätämistä kouluissa pakolliseksi oppiaineeksi sekä virkamiesruotsin kokeen määräämistä yliopistojen tehtäväksi. Molemmat uudis-

tukset ovat Mattilan mukaan heikentäneet muiden kielten osaa-
mista Suomessa. (Mt., 769–770.) Hänen mielestään olisi laadittava
kansan kokonaisetua vastaava kielistrategia. Sen edellytyksenä on
puolestaan vähemmistöpolitiikan muutos niin, että ruotsin kieli
määritellään vähemmistökieleksi.

Muutoksen toteuttaminen voidaan aloittaa yksinkertaisesti
poistamalla kieliä koskevat maininnat perustuslaista, kun laki
muutenkin avataan. Vähemmistöpolitiikan kehittämistarvetta
on myös siitä syystä, että Suomi muuttuu nopeaan tahtiin
yhä monikulttuurisemmaksi. Ruotsi on käytännössä yksi vä-
hemmistökieli muiden joukossa – eräillä alueilla ei enää edes
suurin.

Ruotsin kielen asema on nykyistä paremmin hoidettavissa
vähemmistösuojasäännöksin sekä yleisesti että niiden muu-
taman kymmenen tuhannen ruotsinkielisen osalta, joilla on
jonkinlaisia vaikeuksia suomen kielessä. (...) Panostukset ruot-
sinkielen aseman parantamiseen voitaisiin kohdistaa suoraan
ruotsinkielisiin ja erityisesti alempiin sosiaaliryhmiin. (Mt.,
770.)

Kirjoituksensa päätteeksi Mattila korostaa edelleen, että uuden
vähemmistöpolitiikan laadinta ja ”kansan etuja vastaava kielikou-
lutusstrategia” ovat olennainen osa prosessia, jossa vanhan valta-
eliitin tukipilarit ovat yksi toisensa jälkeen kaatuneet. Hänen mu-
kaansa tosiasiat täytyy ennemmin tai myöhemmin tunnustaa ja
tarvittavat muutokset toteuttaa tavalla tai toisella. (Mt., 770–771.)

Siinä missä Aarne Mattilan huomion kohteena on poliittinen
valtaeliitti ja sen kytkökset Suomen ruotsinkieliseen väestöön,
Erkki Pihkalan vieraskynäkirjoituksessa keskitytään suomenruot-
salaisten varallisuuteen.⁹ Pihkalan mukaan suomenruotsalaisia pi-

⁹ Erkki Pihkala oli Suomalaisuuden liiton puheenjohtaja vuosina 1988–1996, eli hänen tultuaan
puheenjohtajaksi liitto julkaisi edellä mainitun kielipoliittisen ohjelmansa.

detään yleensä suomenkielisiä varakkaampina, ja tilastot osoittavat hänen mielestään tämän käsityksen myös oikeaksi. (Pihkala 2010.)

Pihkalan mukaan esimerkiksi aluutilinpidon tietojen perusteella voidaan todeta, että ruotsinkielisten seutukuntien bruttokansantuotteen kasvu asukasta kohden oli vuonna 2007 korkeampi kuin suomenkielisten seutukuntien vastaava luku. Lisäksi Pihkala viittaa tutkimukseen, jonka mukaan vuoden 1997 alussa 14 prosenttia ruotsinkielisistä ja 9,1 prosenttia suomenkielisistä omisti pörssi-osakkeita. Osakesijoitusten arvo oli kirjoituksen mukaan ruotsinkielisillä keskimäärin 30 900 ja suomenkielisillä 6 400 markkaa. Hän hyödyntää myös toista tutkimusta, jonka mukaan verotuksessa vuonna 2001 ilmoitetusta omaisuudesta ruotsinkielisten osuus oli 8,8 prosenttia eli 186 700 markkaa henkeä kohti, kun taas vastaava luku oli suomenkielisillä 115 700 markkaa. (Mt.)

Syyt tähän ilmiöön ovat Pihkalan mukaan osin alueellisia ja historiallisia, sekä nykyään myös osin talouspoliittisia. Alueellishistoriallisia syitä ovat esimerkiksi ruotsinkielisten asettuminen aikoinaan ilmastoltaan ja kulkuyhteyksiltään parhaille alueille sekä suotuisimman taloudellisen kasvun sijoittuminen teollistumisen yhteydessä ruotsinkielisten asuttamiin maakuntiin. Hän myös korostaa, kuinka Suomen alkaessa teollistua ”maata hallittiin, koulutusta tarjottiin ja liike-elämää johdettiin yksinomaan ruotsiksi”, minkä seurauksena osaamista ja vaikutteita tuoneet ulkomaalaiset sulautuivat enimmäkseen ruotsinkielisiin. Vielä myöhemminkin ruotsin kieli ja väylät yhteiskunnalliseen eliittiin kytkeytyivät yhteen:

Helsingin yliopisto suomalaistettiin vuonna 1937. Kauppakorkeakoulujen opiskelijoista oli vielä vuonna 1970 ruotsinkielisiä 27 prosenttia, koska ruotsinkielisten omistamat yritykset tarvitsivat osaajia konttoreihinsa. Suomenkieliset kelpasivat työmieheksi. (Mt.)

Pihkalan mukaan vasta 1990-luvun alun taloudellisen laman yhteydessä ”vanha raha” menetti perinteisiä asemiaan ja leimallisesti ruotsin- ja suomenkieliset yritykset hävisivät yritysfuusioiden myötä ja omistussuhteiden yleisen globalisoitumisen seurauksena. Nykypäivänä hän pitää ruotsinkielisen Pohjanmaan kasvihuoneita, veneenrakentamista sekä turkistarhausta osoituksena alueelle leimallisesta yritteliäisyydestä, mutta korostaa myös näiden elinkeinojen nauttivan poliittisista ja talouspoliittisista tukitoimista. ”Rkp ei ole turhaan ollut pysyvä hallituspuolue.” Ruotsinkielistä varallisuutta Pihkala katsoo siirtyneen viime vuosikymmeninä säätiöihin, joiden omaisuustulot ja apurahat ovat verottomia. Näin ruotsinkielisten hyvä taloudellinen menneisyys koituu heidän elintasonsa hyväksi myös tulevaisuudessa, Pihkala toteaa. (Mt.)

Viimeaikaisessa keskustelussa esille tulleita argumentteja kokoa varsin kattavasti yhteen Kirsi Virtanen paljon huomiota ja keskustelua erityisesti ruotsinkielisissä viestimissä herättäneessä radiokolumnissaan. Tämän 45 minuuttia pitkän ohjelman keskeinen viesti koski suomalaista kielipolitiikkaa ja erityisesti ruotsin kielen asemaa suomenkielisissä kouluissa, so. niin sanottua pakkoruotia. Tässä yhteydessä keskityn kuitenkin tarkastelemaan erityisesti sitä, mitä Virtanen sanoo Suomen ruotsinkielisestä väestöstä.

Virtanen aloittaa kolumninsa toteamalla, että Suomen suomenkieliset eivät ole kovinkaan hyvin perillä siitä, minkälaisia Suomen ruotsinkieliset ovat ja mitä he tekevät ja ajattelevat.

Niin, mehän emme oikein edes tiedä, mitä kaikkea ne puuhaavat ja ajattelevat. Siellä ne polskivat ja kaakattavat keskenään siinä ihan ikiomassa pikkuisessa ankkalammessaan. Meille suomenkielisille se, mitä tapahtuu maamme ruotsinkielisen väestön keskuudessa on suuri arvoitus, ja se on myöskin koko lailla hämärän peitossa. Niin no, tällöinen hysteerisyys ja nurkkakuntaisuus ja omaan napaan tuijottaminen ja suomenkielisen enemmistön väheksyminen, niin siinäpä

ovat suurin piirtein ne asiat, jotka me tiedämme niistä, noista maamme ruotsinkielisistä. (Virtanen 2010.)

Virtasen mukaan suomenkieliset tietävät myös sen, että ruotsin kielen ansiosta Suomessa on olemassa kulttuuria ja hienostusta ja muuta sivilisaatiota. Virtanen kuitenkin kysyy, miksi suomenkielisten sivistys paranisi pelkästään sillä, että he oppivat puhumaan ruotsia, tai voiko joku menettää sivistyneisyytensä, ellei hän osaa ruotsia. Mutta jos suomenkieliset epäilevät ruotsin kielen merkitystä tai suhtautuvat siihen kriittisesti, esille nousevat hänen mukaansa suomenruotsalaisten asenteet:

Suomenkieliset suhtautuvat negatiivisesti ruotsin kieleen. Ja se vasta on tämän maamme ruotsinkielisen väestön mielestä rasismia pahimmillaan. Ja siitä he kyllä jaksavat marmattaa, siitä miten suomenkieliset muka kohtelevat heitä huonosti. Miten heitä täällä syrjitään, kun suomenkielinen väestö ei vaivaudu opettelemaan heidän kieltään ruotsia, vaikka laki sanoo, että heillä on tähän kaikki oikeus. (Mt.)

Ruotsinkielisten käsitys on Virtasen mukaan se, että ruotsin kieli on kaiken sivistyksen perusta, kun taas suomen kielen oppiminen ei ruotsinkielisten vanhempien mielestä ole niin tärkeätä. Tähän vaikuttaa hänen mukaansa sellainen vähättelevä asenne, että ”suomihan on junttipaskojen kieli eikä sitä ole mitenkään pakko osata”. Virtasen mukaan Suomessa asuu yhä paljon ruotsinkielisiä ihmisiä, joiden suomen kielen taito on täysin olematon.

Virtanen syyttää itse asiassa varsin voimakkaasti osaa Suomen ruotsinkielisistä siitä, että he ovat tietämättömiä ja piittaamattomia suomalaisesta yhteiskunnasta eivätkä edes välttämättä ”koe olevansa suomalaisia, vaan pikemmin ruotsalaisia, jotka nyt jostain kohtalon oikusta ovat joutuneet asumaan Suomessa”. Näin siitä huolimatta, Virtanen jatkaa, että he eivät puhu edes kunnollista ruotsia, vaan kieltä, jossa toistuu paljon suomenkielisiä sanoja.

Virtasen mukaan pääongelma on se, että viisi prosenttia väestöstä käyttää hyväkseen lakia ja piiloutuu sen taakse ”kyykyttääkseen 95 prosenttia suomalaisista”. Hänen mielestään tämä tarkoittaa sitä, että:

(Y)hdellä ihmisryhmällä on vain oikeuksia mutta ei lainkaan velvollisuuksia. Meillä suomenkielisillä on velvollisuus puhua suomea, mutta meillä on samalla kuulemma myös velvollisuus puhua ruotsia. Ruotsinkielisellä väestöllä taas on oikeus puhua ruotsia ja siinä kaikki. Tätä oikeutta sitten toivotetaan suureen ääneen kaikkialla. Enligt lag har vi rätt till vårt svenska språk. (Mt.)

Kun Virtanen oli aikaisemmin tähän käsitykseensä viitaten esittänyt, että ”ruotsinkieliset ovat kuin *huggormar vid vår barm*, kyykäärmeitä rinnallamme”, häntä oli kritisoitu voimakkaasti Suomen ruotsinkielisen median taholta ja asiasta oli kanneltu Julkisen sanan neuvostoon. Tämä reaktio osoitti Virtasen mukaan sen, että ruotsinkielinen väestö on ”äärimmäisen herkkänahkaista, suoraan hyökkäävää” ja että ruotsinkielisistä pitäisi puhua vain hienostelevaan ja imartelemaan sävyyn. Taustalla on hänen mukaansa pelko oman kielen ja väestöryhmän etuoikeutetun aseman menettämisestä.

Itseenä niin sivistyneinä pitivät ihmiset yhtäkkiä mollasivat minua kuten pahimmat satamajätkät. (Mt.)

Virtasen kolumnissa nousee esille myös historiallinen ulottuvuus, ja nykyisten kielijärjestelyjen kytkös Suomen poliittiseen historiaan. Hän vertaa Suomen tilannetta Viron historiaan, jossa julma valloittaja on pakottanut oman kielensä eli venäjän kielen alistetuille ihmisille. Suomessa vastaava pakkokieli on suomenkielisille suomalaisille vieras kieli eli ruotsin kieli, jonka taustalta löytyy se, että Ruotsi on valloittanut aikoinaan Suomen. Suomenkieliset suo-

malaiset elävät yhä ruotsin kielen sorron alla. Ohjelmansa lopussa Virtanenkin kuitenkin korostaa, että kyse ei ole suhtautumisesta Suomen ruotsinkieliseen väestöön vaan epäoikeudenmukaisten tai epätarkoituksenmukaisten kielipoliittisten järjestelyjen arvostelusta.

Yhteenveto

Edellisen osan kriittiseen kielipoliittiseen kirjallisuuteen verrattuna tässä tarkastellut kielipoliittiset puheenvuorot ovat kaikkineen ilmaisultaan asiallisempia ja argumentaatioltaan perusteellisempia. Ne edustavat samalla kolmea selvästi erilaista tapaa käydä kielipoliittista keskustelua. Soininvaaran ja Hyttisen puheenvuoroissa arvostelun kohteena ovat konkreettiset kielipoliittiset järjestelyt ja erityisesti ruotsin kielen asema suomenkielisissä kouluissa. Argumentaatioon ei kuitenkaan liity laajempia käsityksiä Suomen ruotsinkielisestä väestöstä tai väestöryhmien välisistä suhteista.

Osmo Soininvaaran mielestä kouluopetuksen järjestelyjä täytyy tarkastella oppilaan omasta eikä jonkun muun edusta lähtien. Pentti Hyttisen kirjoituksen aiheena on puolestaan naapurimaan kaupallisten ja kulttuuristen mahdollisuuksien hyödyntämisen edellyttämä venäjän kielen aseman vahvistaminen. Molemmissa tapauksissa kielitaito nähdään välineenä joidenkin käytännöllisten tavoitteiden saavuttamiseen, jotka Soininvaaralla ovat yksilön kehitykseen liittyviä, Hyttisellä puolestaan yhteiskunnallisia ja alueellisia tavoitteita.

Mattilan ja Pihkalan kirjoituksissa kytkeytyvät puolestaan toisiinsa kieli ja kansallisuus sekä historia ja nykypäivän tilanne. Molemmissa tapauksissa esille nousee käsitys Suomen ruotsinkielisestä yläluokkana, eliittinä tai ainakin suhteellisesti suomenkielisiä parempiosaisena väestönosana. Mattilan tarkastelussa ruotsinkielisten hallussa ollut ja osittain yhä oleva yhteiskunnallinen valta on

luonteeltaan poliittista ja hallinnollista, Pihkalan analyysissä puolestaan erityisesti taloudellista.

Yhteistä näille kirjoituksille on se, että historiallisen kehityksen seurauksena syntyneiden valta- ja varallisuussuhteiden katsotaan näkyvän ja vaikuttavan edelleen myös tämän päivän Suomessa. Mattilan mukaan tämän ”vanhan vallan” viimeinen tukipilari on Suomen kielipoliittinen järjestelmä ja Suomen virallinen kaksikielisyys. Pihkalan mielestä järjestelmää ylläpitävät puolestaan ruotsalainen kansanpuolue ja suomenruotsalaiset säätitöt.

Kirsi Virtasen radiokolumni tulee lähimmäksi edellä mainittua kriittistä kielipoliittista kirjallisuutta. Tietty poleemisuus on ollut Virtasen ohjelmien tavaramerkki, ja onkin vaikea sanoa, missä määrin hän tässä kolumnissa provosoi tarkoituksellisesti ja missä määrin ajaa konkreettisia kielipoliittisia uudistuksia. Niin sanotun pakkoruotsin kritisoimisen lisäksi arvostelun kohteena ovat erityisesti ne ruotsinkieliset, joiden katsotaan olevan piittaamattomia suomen kielestä ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi Virtasen aiheena on Suomen ruotsinkielisen väestön suvaitsemattomuus ja ylisensitiivisyys itseä ja omaa asemaa koskevaa kritiikkiä kohtaan.

Kaikkineen kolumni toistaa suuren osan niistä stereotyypioista, joita Suomen ruotsinkielisestä väestöstä on mainittu esimerkiksi edellä esitellyssä kriittisessä kielipoliittisessa kirjallisuudessa. Toisaalta niin sanottuun pakkoruotsiin radio-ohjelmassa suhtaudutaan myös Soininvaaran ja Hyttisen tavoin instrumentaalisesti, tässä tapauksessa Soininvaaran tavoin koululaisten näkökulmasta, eikä siinä vaadita laajempia muutoksia suomalaisen yhteiskunnan kaksikielisyyteen.

Mattilan, Pihkalan ja Virtasen puheenvuoroissa ilmenee myös, kuinka suomenruotsalaisuudesta puhuttaessa jokin väestöryhmän osa saa usein edustaa sitä kokonaisuudessaan. Yleisemmässä mielessä tätä kutsutaan *pars pro toto* -päätteeksi. Vaikka Suomen ruotsinkielinen väestö ei ole kovin suuri, sen eri osista voidaan

tehdä varsin suuresti toisistaan poikkeavia päätelmiä. Näin ollen Mattilan ja Pihkalan teksteissä korostuu Suomen ruotsinkielinen yläluokka, *svenska talande bättre folk*, Virtasen ohjelmassa puolestaan Pohjanmaan ruotsinkielinen väestö ja erityisesti sen suomea taitamaton osa.

**Yhteistä näille kirjoituksille
on se, että historiallisen
kehityksen seurauksena
syntyneiden valta- ja
varallisuussuhteiden
katsotaan näkyvän ja
vaikuttavan edelleen myös
tämän päivän Suomessa.**

Yleistä verkko-keskustelusta

Selvityksen tässä osassa tarkastellaan verkossa ilmenevää tuoretta keskustelua ruotsinkielisistä ja ruotsin kielen asemasta Suomessa. Ennen tämän keskustelun analysoimista on kuitenkin perusteltua esittää joitain yleisiä havaintoja verkkodebatin luonteesta. Kyseessä on suhteellisen tuore viestinnän kentän ilmiö, jota ei ole vielä kovin paljon tutkittu systemaattisesti sen kummemmin Suomessa kuin ulkomaillaakaan. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista esittää kattavasti viestintätutkimuksen tuottamia tietoja tästä aihepiiristä, mutta joidenkin seikkojen huomioon ottaminen auttaa kuitenkin ymmärtämään paremmin sekä myöhemmin esitettävää empiiristä analyysiä että tulkitsemaan suomalaista verkkokeskustelua sekä tämän selvityksen aiheesta että muista teemoista.¹⁰

Tiedotusopin professori Veikko Pietilä kirjoitti jo vuosituhanen alussa tätä tarkoitusta ajatellen hyödyllisen artikkelin Tiedotustutkimus-lehteen otsikolla *Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina*. Tässä artikkelissa hän huomauttaa, että empiiriset tutkimustulokset eivät toistaiseksi olleet antaneet merkittävää tukea niille odotuksille, joita oli kohdistunut verkkoon nimenomaan korkeatasoisen keskustelun foorumina ja kansalaisten poliittisen aktivoinnin alustana. (Pietilä 2001, 19.)

Yksi syy tähän on se, että verkkokeskustelun areenat muodostuvat helposti toisistaan eristyneiksi, itseriittoisiksi saarekkeiksi, joilla kullakin kommunikoi oma uskollinen, mutta suhteellisen rajattu joukkonsa. Lisäksi verkon keskusteluryhmät ovat usein rakenteel-

¹⁰ Asiasta kiinnostuneille voi suositella esimerkiksi Sinikka Sassin teosta *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä* (Sassi 2000).

taan keskittyneitä. Tämä tarkoittaa sitä, että aktiivinen ydinjoukko saattaa vastata varsin huomattavasta osasta koko tekstimassan tuottamisesta. Pietilän omista aineistoista ahkerin kymmenesosa tuotti noin puolet kaikista puheenvuoroista. Verkkokeskustelijat jakaantuvat siis usein kahtia, yhtäältä ”intomielisten tietokoneen käyttäjien ydinryhmään” ja toisaalta ”satunnaisiin kävijöihin”, jotka tulevat ja menevät mieltymystensä mukaan. (Mt., 21.)

Verkkofoorumit saattavat puheenvuorojen luonteen ja keskustelun etenemisen osalta olla hyvinkin dialogisia, koska virike oman viestin lähettämiseen saadaan useimmiten aiemmasta puheenvuorosta samalla keskustelupalstalla. Dialogi ei kuitenkaan aina tarkoita vuorovaikutuksen syvällisyyttä. Eräs Pietilän aineistoon osallistunut huomauttikin, ettei verkossa ”välttämättä vastata ihmisten esittämiin asiallisiin kysymyksiin vaan jankutetaan omaa”. (Mt., 22–24.)

Verkkokeskustelua julkisista asioista ei Pietilän mukaan yleensä olekaan arvostettu kovin korkealle. Niistä on esitetty sellaisia luonnehdintoja, kuten ”hyvinkin ohimeneviä ja vailla suuntaa” ja ”sääntävät aiheesta toiseen osallistujien oikkujen mukaan”. Lisäksi on väitetty, että ”keskustelut, joissa ajatuksia voisi todella kehittää ja jalostaa, sortuvat usein rähinöiksi, joissa ihmiset yhä uudestaan ja uudestaan hyökkäävät samoja peruseriaatteita vastaan tai puolustavat niitä”. (Mt., 30.)¹¹

Myös Pietilän oman aineiston keskustelut ”tuppassivat jäämään vastapuolten väliseksi väännöiksi, jollaisina ne pyörivät paikallaan etenemättä mihinkään kunnes jossain vaiheessa niihin osoitetut puheenvuorot lopahtivat ja keskustelut kuivuivat kokoon” (mt., 31). Tällöin ne eivät vastaa aidon deliberatiivisuuden odotuksiin ja vaatimuksiin. Näihin kuuluvat muun muassa vastapuolen kuun-

11 Lainaukset viittaavat tässä alan tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin käsityksiin.

teleminen ja kantojen punnitseminen niitä suoralta kädeltä torjumatta sekä avoimuus mahdollisille kompromisseille.

Lisäksi Pietilä huomauttaa monen tutkijan arvioineen verkkokeskustelua kriittisesti erityisesti internetissä ilmaistujen puheenvuorojen sävyn vuoksi. Keskustelijat esiintyvät usein tietoisien hyökkäävästi, varmoina omasta oikeassa olostaan sekä pyrkien nöyryyttämään vastapuolta. (Mt.,31.) Vaikka Pietilä ei löytänyt omasta aiheistostaan kaikista pahimpia ”leiskunnan ja läiminnän” muotoja, hänen loppuarvionsa verkkofoorumeista on suhteellisen kriittinen:

(O)n vaikea nähdä, että tässä tarkasteltujen verkkofoorumien dialogisuus olisi pöntevoittanut kansalaisia ennennäkemättömissä mittasuhteissa ja että dialogisuus tältä osin täyttäisi niitä odotuksia, joita Internetille kansalaisdemokratian kohentajana on teknisin perustein asetettu. Ainakin tässä vaiheessa näyttää siltä, että nuo verkkofoorudit ovat tarjonneet vain tilan käydä keskusteluita, jotka toki ovat teknisesti uudenlaisia mutta joita muutoin muotittavat vanhat rakenteet ja joissa kertautuvat jo monista yhteyksistä tutut asenteet ja asetelmat, vaikkakin ehkä aiempaa räväkämpässä muodossa. (Mt., 31.)

Tuoreempaa kommentointia verkossa käytävästä keskustelusta löytyy Heikki Hellmanin Helsingin Sanomiin keväällä 2010 kirjoittamasta artikkelista *Verkkokeskustelut täyttyvät usein huudosta ja ennakkoluuloista*. Tämä kirjoitus on tämän selvityksen kannalta olennainen myös siksi, että sen erityisenä kohteena on nimenomaan Helsingin Sanomien verkkosivuilla käytävä keskustelu.

Myös Hellman lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että internetin sanotaan luoneen paremmat edellytykset demokratialle, koska se on synnyttänyt rajattomien viestintämahdollisuuksien verkoston, toteuttanut viestinnän moniarvoisuuden sekä mahdollistanut ”mielipiteiden esittämisen ja vaihtamisen ilman, että yksikään

portinvartija pääse valikoimaan niitä ja tylsyttämään niiden terää”. Hänen oma näkemyksensä on kuitenkin varsin kielteinen:

Ja tässä meillä sitten on se juhlistettu verkkovälitteinen demokratia: Tuhansia verkkokeskustelupalstoja, joille mikään elämämpiiri ei ole vieras. Päätymätöntä puhetta niin paljon, ettei kukaan pysty sitä seuraamaan. Ja mustavalkoisia näkemyksiä, jotka eivät juuri anna arvoa eri mieltä oleville. Klik! (Hellman 2010.)

Kirjoituksessa haastateltu viestintäpolitiikan professori Hannu Nieminen tuo esille, että verkkokeskusteluihin liittyy piirteitä, jotka madaltavat vuorovaikutuskynnystä, mutta nimenomaan nämä piirteet saattavat samalla laskea keskustelun tasoa. Jos mielipiteiden vaihdon nopeus ja puheenvuoron esittämisen helppous voittavat harkinnan, niin julkiseen harkintaan perustuva demokratia ei internet-foorumeista varsinaisesti hyödy. (Mt.)

Lisäksi Nieminen huomauttaa, että vaivattomuudesta huolimatta suurin osa ihmisistä ei osallistu verkkokeskusteluun. Jutussa viitataan Tilastokeskuksen tuoreeseen tutkimukseen, jonka mukaan 27 prosenttia suomalaisista ilmoitti kirjoittaneensa viestejä internetin keskustelupalstoille tai uutisryhmiin viimeisen kolmen kuukauden aikana. Kirjoittajien määrä on ollut kasvussa, mutta siihen osallistuminen on vahvasti ikäsidonnaista. Viestimien ja blogien seuraamisessa sekä muussa aktiivisemmassa osallistumisessa internetiin nuorimmat ikäluokat (Tilastokeskuksen tarkastelussa 16–35 -vuotiaat) ovat aktiivisimpia, ja erityisesti internetiin kirjoittaminen vähenee voimakkaasti iän mukana. (Ks. esim. Tilastokeskus 2010.)

Hellman huomauttaa myös, että kun verkkokeskustelussa usein äänessä ovat juuri ne ihmiset, jotka uskovat tietävänsä asiat paremmin kuin muut, verkkokeskustelut muistuttavat pahimmillaan viharyhmän kokousta. Myös tutkijoiden mukaan kasvoton viestintä

lisää viestien vihamielisyyttä. Arkielämässä kasvokkain tapahtuvat sosiaaliset tilanteet yritetään ratkaista ilman konflikteja. Verkko-keskustelussa ei kuitenkaan tunneta samalla tavalla vastuuta, vaan siellä on lupa laukoa mitä tahansa, kertoo kirjoituksessa sosiaalista mediaa tutkinut Janne Matikainen. (Hellman 2010.)

Helsingin Sanomien edellisen vastaavan päätoimittajan Janne Virkkusen mukaan verkkopalstat tarjoavat kansalaisille väylän käydä keskustelua, ja siten niiden ylläpitäminen sopii hyvin lehden tehtäviin. Myös Niemisen mielestä verkkokeskustelulla on kulttuuridemokratiaa edistävä itseisarvoinen merkitys. Toisaalta Nieminen huomauttaa, että verkkomedia voi herättää viestintävälineitä tarttumaan verkkokeskustelussa esiintyviin aiheisiin, mikä voi vaikuttaa yhteiskunnan asenneilmastoon, esimerkiksi suhtautumiseen ulkomaalaisiin. (Mt.)

Todettakoon, että syksyllä 2010 Helsingin Sanomat uusi omia verkkopalvelujaan siten, että niiden käyttäjäksi on rekisteröidyttävä ja ilmoitettava käyttämänsä nimimerkki. Helsingin Sanomissa 12.10.2010 julkaistun kirjoituksen mukaan käyttäytymiseen lehden keskustelupalstoilla oli kohdistunut kritiikkiä sekä Julkisen sanan neuvoston että oikeusministeriön taholta. Uudistuksella on haluttu palauttaa verkkokeskustelujen maine ja kannustaa maltillista, pätevästi argumentoivaa kirjoittamista. Lisäksi on tarkoitus karsia karkeita heittoja ja asiattomuuksia aikaisempaa enemmän. (Hakkarainen 2010.)

Tässä yhteydessä voidaan myös tarkastella lyhyesti, mitä *Virtuaalivaltion varjossa* -teoksen laatinut Jari Helispuro kirjoittaa verkkokeskustelusta. Kyseisen teoksen tarkoituksena on siis ollut tarkastella Suomen kielipoliittista tilannetta ja muita asiaan liittyviä aiheita verkossa ilmestyneiden kirjoitusten pohjalta. Helispuro vastaa kysymykseen siitä, miksi internetin keskustelupalstat ovat niin suosittuja, seuraavalla tavalla:

**Kysymys pakkoruotsista
ja kielilaista nousee esiin
aina, kun keskustelu
koskee kieliopetusta
kielestä riippumatta.**

Kielipolitiikan osalta vastaus on selvääkin selvempi; perinteinen lehdistö ei paperiversioissaan juurikaan julkaissut pakkoruotsia ja kielipolitiikkaa tai RKP:n ajamaa asiaa arvostelevia kirjoituksia. () Siksi Internetin tuomat mahdollisuudet ylläpitää edullisesti monipuolisia keskustelufoorumeja on saanut kansalaiset kirjoittamaan joko anonyymeina, nimimerkillä tai omalla nimellään omia näkemyksiään.” (Helispuro 2007, 7.)

Helispuron mukaan verkossa ilmestyneet mielipiteet ovat läpi-leikkaus Suomen kielipolitiikasta. Kysymys kulminoituu hänen mukaansa siihen, että kielilakia vaaditaan uudistettavaksi niin, että se ottaa nykyistä paremmin huomioon enemmistön tarpeet ja valtaväestön mielipiteet (mt., 80). Hänen mukaansa kysymys pakkoruotsista ja kielilaista nousee esiin esimerkiksi aina, kun keskustelu koskee vaikkapa kieliopetusta kielestä riippumatta. Myös puheenvuorojen runsaus kertoo hänen mielestään siitä, että asia kiinnostaa kansalaisia enemmän kuin mitä annetaan ymmärtää (mt., 129).¹² Hän kuitenkin myöntää, että keskustelulla on taipumus toistaa itseään:

Klikkaan tutuksi käynyttä kuvaketta nettisivustolla. () Vien tottuneesti hiiren Kielipolitiikka tekstin kohdalle ja avaan sen. Uusia keskustelun avauksia on taas tullut, totean ja lähden lueskelemaan. Suurelta osin saman toistoa, huokaisen ja jatkan selailua. (Mt., 82.)

12 Tätä asiaa voidaan lähestyä myös katsomalla, missä määrin lukijat olivat vastanneet ”Päivän kysymykseen” Helsingin Sanomien verkkosivuilla. Sarjassa kysyttiin 18.10.2010 ”Onko venäjän kielen taito suomalaisille ruotsin kielen taitoa tärkeämpi” ja 17.2.2010 ”Pitäisikö suomalaisen osata ruotsia”. Ensimmäiseen kysymykseen vastauksia tuli yhdessä vuorokaudessa 12 780 (54 % kyllä, 46 % ei) ja jälkimmäiseen 16 506 (37 % kyllä, 63 % ei). Heinä-syyskuussa 2010 useimpiin kysymyksiin tuli selvästi alle kymmenentuhatta vastausta. Kysymykseen ”Hyväksytkö kannabiksen käytön?” tuli tosin 14 256, ”Tarvitsetko vuorokauden ympäri auki olevia kauppoja?” 14 680 sekä ”Olisiko sinusta absolutistiksi?” 13 965 vastausta, joten kielipolitiikan lisäksi myös muut kysymykset ovat herättäneet runsaasti mielenkiintoa. Ks. <http://www.hs.fi/paivankysymys/>.

Helispuro myös toteaa, että usein kirjoittajat ”pysyttelevät pääasiallisesti vain yhdellä tai kahdella itseään kiinnostavalla sivustolla, jossa kirjoittelee näkemyksiään, olivatpa nuo alat mitä tahansa. Näin voi päätellä palstoilla esiintyneistä nimimerkeistä”, ja että näillä sivustoilla ”nämä kirjoittajat saattavat kuitenkin käydä ahkerastikin ja kirjoitella monia eri kannanottoja yhden päivän aikana”. Helispuro myös viittaa siihen mahdollisuuteen, että palstauskolliiset vakiokirjoittajat käyttävät toisinaan myös eri nimimerkkejä. (Mt., 124.) Myös Veikko Pietilä huomauttaa artikkelissaan, että osa verkkokirjoituksista saattaa olla lavastettuja, ja että lukijan on hyvä olla tietoinen lavastuksen mahdollisuudesta.” (Pietilä 2001, 20.) Helispuro tosin huomauttaa kirjassaan, että verkkokeskusteluihin ilmestyneet häirikköviestit ja radikaalit vaatimukset, esimerkiksi ruotsinkielisten muuttamisesta pois Suomesta, olisivat ruotsinkielisten tai -mielisten itsensä kirjoittamia (Helispuro 2007, 126).

Yhteenveto

Joitain yllä mainituista asioista voidaan tarkastella empiirisesti analysoimalla rakenteellisesti sitä keskustelua, joka syntyi Helsingin Sanomien verkkosivuilla sen jälkeen, kun lehdessä oli ilmestynyt ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten asemaa Suomessa käsitteleviä vieraskynäkirjoituksia. Tämän keskustelun sisällöllinen analyysi on seuraavassa luvussa.

Helsingin Sanomissa ilmestyi heinä- ja elokuussa 2010 kymmenen vieraskynäkirjoitusta, jotka kuuluivat teemaan *Me puhumme ruotsia*. Kirjoitussarjan artikkeleihin tuli lehden verkkosivuilta 12. elokuuta saatujen tietojen mukaan kaikkiaan 2 378 puheenvuoroa.¹³ Eniten, miltei viisi sataa kirjoitusta lähetettiin Sampo Terhon

13 Kirjoituksiin tuli jonkin verran kommentteja vielä tämän ajankohdan jälkeen.

kirjoituksen (*Kieliriita yltyi pahimmillaan rotuhygieniaksi*, 13.7.) jälkeen. Vähiten verkkokeskustelua käytiin puolestaan Nina Martolan kirjoituksen (*Suomenruotsin murteet elävät yhä vahvoina*, 31.7.) jälkeen, vain 82 puheenvuoroa. On tosin muistettava, että jonkin verran sivustolle lähettyjä viestejä jää myös julkaisematta tai niitä poistetaan keskustelun kuluessa. Helsingin Sanomista saadun tiedon mukaan hylkäysprosentti on yleensä alle kymmenen prosenttia, mutta kieliaiheissa se saattaa olla jonkin verran korkeampi.¹⁴

Osasta vieraskynäkirjoituksista oli myös saatavilla niiden verkkoversioiden sivulatausmääriä. Alimmillaan ne olivat Nina Martolan kirjoituksen kohdalla, vajaa kolme tuhatta latausta, korkeimmillaan puolestaan sarjan avanneen Janne Holménin (*Ruotsilla ja suomalaisilla on yhteinen historia*, 6.7.) ja Sampo Terhon kirjoituksen jälkeen (8 159 ja 10 711 latausta). Todettakoon, että Helsingin Sanomien uutinen, jonka otsikon mukaan suomenruotsalaisten määrä kasvaa (1.10.), oli kerännyt 13 683 latausta. Aarne Mattilan sunnuntaidebattiartikkeli (22.8.) otsikolla *Ruotsin kielen asema on arvioitava uudelleen* (Mattila 2010) oli ladattu jopa 24 259 kertaa.¹⁵

Tarkempaan analyysiin on tässä valittu se keskustelu, joka liittyi neljään vieraskynäkirjoitukseen. Nämä artikkelit ovat Janne Holménin edellä mainitun kirjoituksen lisäksi Kjell Herbertsin *Suomenruotsalaiset tuntevat olonsa uhatuksi* (17.7.), Rurik Ahlbergin *Kuntauudistukset uhkaavat kaksikielisyyttä* (27.7.) sekä Gunvor Kronmanin *Ruotsin kielen taito on silta Pohjoismaihin* (3.8.).

Näihin neljään kirjoitukseen kytkeytyvä keskustelu osoittaa selvästi, että internet-keskustelijat todellakin jakautuvat aktiiviseen ydinpiiriin ja satunnaisiin osallistujiin. Keskustelupalstoilta löytyi 12.8. yhteensä 1 078 keskustelupuheenvuoroa, jotka jakaan-

¹⁴ Sähköpostiviesti Kaisa Hakkarainen/Helsingin Sanomat. Tiedot saatu marraskuussa 2010.

¹⁵ Lähde: Kaisa Hakkarainen/Helsingin Sanomat.

tuivat suhteellisen tasaisesti eri keskustelujen kesken (Holmén 304; Herberts 267; Ahlberg 240 ja Kronman 267 puheenvuoroa). Aktiivisimmat kirjoittajat eli sellaiset, jotka tuottivat näille neljälle keskustelupalstalle vähintään kymmenen vastausviestiä (N=20), vastasivat yli puolesta koko tekstimassasta (573 puheenvuoroa). Ylivoimainen enemmistö kirjoittajista käytti nimimerkkiä, mutta joukossa on myös omalla nimellä kirjoittavia ihmisiä. Aktiivisimmat kirjoittajat käyttivät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta nimimerkkiä.

Itse asiassa yksi kirjoittaja, nimimerkki ”Oman elämänsä seppä” osallistui keskusteluun jopa 135 kirjoituksella, vaikka hän ei edes kirjoittanut yhtään vastausta Gunvor Kronmanin artikkelia käsittelevälle viimeiselle keskustelupalstalle. Hänen jälkeensä nimimerkit ”Ild-Bothnia” (65 puheenvuoroa), ”OK” (56), ”Taazu” (36), ”(Vapaaherra) Monrepos’n kartanosta”¹⁶ (34) sekä ”Kaupp ratsun koira” (33) olivat hyvin aktiivisia.

Kaikki viimeksi mainitut suhtautuivat myös kriittisesti ruotsin kielen asemaan ja/tai ruotsinkielisiin, kun taas ”Oman elämänsä seppä” -nimimerkin lähtökohta oli suomenruotsia ja -ruotsalaisia puolustava. Kokonaisuutena keskustelun sävy oli kiistatta kriittinen, erityisesti koskien ruotsin kielen asemaa kouluopetuksessa. Useimmat aktiivisimmista nimimerkeistä löytyvät myös internetin muilta ruotsin kielen asemaa käsitteleviltä keskustelusivustoilta.

Keskustelun rakenne on varsin monimutkainen. Se koostuu ensinnäkin kommenteista Helsingin Sanomissa julkaistuun alkuperäiseen kirjoitukseen, mutta näiden osuus koko tekstimassasta on itse asiassa varsin pieni. Huomattavasti suuremman osan tekstimassasta muodostavat puheenvuorot, jotka tavalla tai toisella liittyvät alkuperäiseen aiheeseen vieraskynäkirjoitusta kuitenkin

¹⁶ Kyseinen nimimerkki laittaa yleensä kirjoituksen otsikoksi ”Vapaaherra” ja nimimerkiksi ”Monrepos’n kartanosta”.

kaan suoraan kommentoimatta. Keskustelun edetessä sisällöllinen etäisyys alkuperäiseen puheenvuoroon näyttää vain kasvavan. On mahdollista, etteivät kaikki keskusteluun osallistuneet ole luke-
neet alkuperäistä kirjoitusta lainkaan, ainakaan kokonaan.

Ylivoimaisesti eniten keskustelussa näyttäisi erityisesti sen myöhemmissä vaiheissa olevan aikaisempien verkkokeskustelu-
kommenttien kommentointia. Puheenvuorosarjojen lähtökohdan selvittäminen ja tarkka seuraaminen jälkikäteen on usein aika vai-
keata. Nämä kommentointiketjut ovat toisinaan useamman kir-
joittajan ”multilogeja”, mutta monet niistä muuttuvat ajan myötä
kahden kirjoittajan dialogisiksi debateiksi. Joidenkin kirjoittajien
suuret puheenvuoromäärät syntyvät nimenomaan tällaisista kes-
kusteluketjuista, joissa yksittäiset kommentit voivat toisinaan olla
hyvin lyhyitä.

Verkkokeskustelu Helsingin Sanomissa

Tässä luvussa analysoidaan sitä verkkokeskustelua, joka liittyi kolmeen edellä mainituista neljästä vieraskynäkirjoituksesta eli Holménin, Herbertsin ja Kronmanin artikkeleihin. Ennen verkkokeskustelun analysoimista artikkeleiden lyhyt referointi on paikallaan. Janne Holménin mukaan käsitys, jonka mukaan ”Ruotsi olisi keskiajalla valloittanut Suomen ja tehnyt siitä riistetyn alamaansa vuoteen 1809 asti ja että suomenruotsalaiset olisivat valloittajista periytyvää parempiosaista yläluokkaa”, on virheellinen. Hän korostaa, että ”alueet Pohjanlahden molemmin puolin kuuluivat samaan kuningaskuntaan jo paljon ennen kuin voidaan puhua ruotsalaisesta tai suomalaisesta kansasta tai edes kielestä”.

Käsitys Suomen riistämisestä on Holménin mukaan syntynyt vasta paljon myöhemmin osana nationalistisia pyrkimyksiä suomalaisen kansallisen identiteetin luomiseksi. Edelleen Holmén korostaa, että ”valtaosa nykyisistä suomenruotsalaisista polveutuu ruotsalaisista talonpojista, jotka muuttivat Suomen rannikkoseuduille 1200-luvulta lähtien” ja että ”Suomen nykyinen kielilaki on kahden kieliryhmän vaatimusten välinen kompromissi”. Kirjoitus liitetään lopulta myös ajankohtaiseen kielipoliittiseen keskusteluun:

Niillä, jotka haluaisivat päästä eroon ruotsista Suomen toisena virallisena kielenä, on tapana väittää ruotsin aseman perustuvan ainoastaan menneisyyteen. Mennyt on kuitenkin merkityksellistä, ja juuri siksi sen unohtamiseksi ja Ruotsin vallan aikaisen historian uudelleen kirjoittamiseksi on nähty niin paljon vaivaa. Historiaa ei ole enää mitään syytä kieltää. Vuotta 1809 edeltävä aika on aivan yhtä paljon nykyisen Suomen kuin Ruotsinkin menneisyyttä. (Holmén 2010.)

Verkkokeskustelu alkaa nimimerkin ”Jouni” puheenvuorolla, jossa kiitetään Holménin esittämiä näkemyksiä, mutta jossa pidetään järkevästä fennomanian esimerkkinä sitä, että kaksikielisessäkin kunnassa kadunnimet kirjoitettaisiin vain yhdellä kielellä. Tähän keskusteluun sisältyykin myöhemmin varsin pitkä mielipiteenvaihto nimipolitiikasta ja kaksikielisistä kylteistä, erityisesti Vantaalla. Tämä ”kylttikeskustelu” toistuu myös lukuisilla muilla foorumeilla sekä edellä esitellyssä kriittisessä kielipoliittisessa kirjallisuudessa. Osittain kaksikielinen nimipolitiikka ärsyttää sen synnyttämien kustannusten vuoksi, osittain puolestaan kyse on vähemmistön suhteettoman suureksi katsotusta näkyvyydestä paikakunnan julkisessa elämässä.

Nimimerkki ”Iivari” pitää kaksikielisyyttä rikkautena ja monikielisyyttä elämänä, mutta ilmeisesti omalla nimellään kirjoittaneen Heikki Jokipiin mukaan Janne Holménin pitäisi tehdä Ruotsille ehdotus, että siellä otettaisiin suomen kieli toiseksi kotimaiseksi kieleksi ja pakolliseksi kouluaineeksi ja että virkamiehiltä vaadittaisiin kielitodistus suomen kielen taidosta. Tämä koulu- ja kielipoliittinen käänne ja erityisesti debatin kytkeytyminen kysymykseen niin sanotusta pakkoruotsista on leimallista kaikille tutkituille verkkokeskusteluille. Muut aiheet vaihtelevat, mutta kysymys ruotsin kielen asemasta suomenkielisissä kouluissa nousee aina uudelleen esiin.

Osa kirjoittajista myös liittyy Helsingin Sanomien kirjoitussarjan selkeästi ajankohtaiseen kielipoliittiseen keskusteluun. Esimerkiksi nimimerkin ”Tomppe” mielestä ”Hesari pyrkii juttusarjallaan puolustamaan pakkoruotsia”. Saman asian ilmaisee vahvoin sanakääntein ”(Vapaaherra) Monrepos’n kartanosta”:

Tämä nykykeskustelu tuntuu menevän sillä lailla, että eliitin kontrolloima Hesari yrittää antaa ylhäältä keskustelun lähtökohdat, jonka jälkeen fiksu keskustelijaporukka näkee

vallankäytön ja harhautuksen läpi ja antaa palautetta satojen kommenttien muodossa. Tätä jatketaan vuodesta toiseen, mutta pikkuhiljaa eliitti uupuu ja alkaa antaa periksi. On type-rää hakata päätään paskaruotsin mäntyyn, vaikka kuuluisikin eliittiin ja vaikka kaikki valta olisikin itsellä.¹⁷

Nimimerkin ”thomas_L” mielestä ruotsalaisuus on pelkkää kopiointia Välimeren kulttuureista ja myöhemmin Ranskasta, kun taas suomalaisuus on jotain vahvempaa ja vanhempaa. Suomalaisten, so. tässä tapauksessa suomenkielisten esihistoriaan¹⁸ liittyvät käsitykset ja mielipiteenvaihdot ovat toinen toistuva teema sekä näissä keskusteluissa että laajemmin internetissä. Käsitys suomalaisista vanhana ja yhtenäisenä, historiallisia kohtaloita jakavana kansanryhmänä elää yhä vahvana monien mielissä. Vastaavasti monet heistä jakavat suomalaisen yhteiskunnan jäsenet ”aitoihin” ja ”vähemmän aitoihin” suomalaisiin, tai jopa rajaavat suomen ruotsinkieliset (sekä maahanmuuttajat) kokonaan suomalaisuusyhteisön ulkopuolelle.

Nimimerkki ”vm-38” kritisoi puolestaan sitä, että aina puhutaan vain suomenkielisten asenteista, vaikka ruotsinkielistenkin asenteissa olisi korjattavaa. Muutenkin Suomen ruotsinkielisistä esitetään keskustelussa monia käsityksiä, joista jotkut ovat myönteisiä, mutta suurin osa kielteisiä. Nimimerkin ”Itsenäinen Suomi” mukaan Ruotsi on käyttänyt Suomea aina hyväkseen, ja RKP jatkaa samaa linjaa. ”Hesiodos” katsoo, että Ahvenanmaa sortaa suomenkielistä vähemmistöään ja jopa ylpeilee sillä, ja nimimerkin ”berber” mielestä Ahvenanmaa on täynnä rasisteja. Nimimerkin ”Re-

¹⁷ Verkko keskustelupuheenvuorojen lainaamisessa ilmaisuja on hieman muutettu siten, että esimerkiksi ilmeiset kirjoitusvirheet on korjattu, samoin sellaiset pienet kielioppivirheet, jotka saattavat vaikeuttaa lukemista. Nämä muutokset on kuitenkin pyritty tekemään tavalla, joka ei muuta puheenvuorojen asiasisältöä. Eri kappaleisiin jaettu lauseita on yhdistetty, mikäli tämän ei ole katsottu vaikuttavan tekstin tulkintaan.

¹⁸ ”Esihistorialla” tarkoitetaan tässä käsityksiä, jotka liittyvät keskiaikaan tai sitä vanhempiin aikakausiin sekä esimerkiksi suomenkielisen väestön muuttoa nykyisen Suomen alueelle koskeviin näkemyksiin.

suPekkis” mielestä Suomen ruotsalaiset ovat Baltian saksalaisten tapaan valtaväestölle vieras aatelinen yläluokka, jonka privilegiot ovat yhä voimissaan. Myös suomenruotsalaisten yleensä sekä heidän säätiöittensä ja organisaatioidensa varallisuus nousee usein esille. Käsitykset ja näkemykset ovat siis pitkälti yhtenäisiä niiden kanssa, joita esitettiin edellä analysoidussa kriittisessä kielipoliittisessa kirjallisuudessa. Jossain määrin kyse voi toki olla myös samoista henkilöistä.

Kjell Herbertsin vieraskynäkirjoituksen keskeisenä aiheena on Suomen ruotsinkieliseen väestöön kuuluvien ihmisten suhtautuminen omaan asemaansa ja sen tulevaisuuden kehitykseen. Herbertsin mukaan suomenruotsalaisia loukkaa suuresti ajatus, että he olisivat vähemmän isänmaallisia ja Suomelle uskollisia kuin Suomen suomenkieliset. Hänen mielestään Suomen kielipoliitiikka on tähän saakka ollut rakentavaa, mutta että Suomen kaksikielisyydessä on kyse enemmän tavoitteesta kuin realiteetista. Kyselytutkimusten perusteella yhä useammat suomenruotsalaiset suhtautuvatkin pessimistisesti ruotsin asemaan yhteiskunnassa. Lisäksi he tuntevat Herbertsin mukaan piittaamattomuuden kaksikielisyyttä ja ruotsinkielisten palvelujen tarvetta kohtaan lisääntyneen. Myös poliitikkojen tuki ruotsin kielen suojelemiselle on vähentynyt ja yhteiskunnallinen keskustelu raaistunut, vaikka Herberts uskookin maan hiljaisen enemmistön yhä pitävän Suomen kaksikielisyyttä luonnollisena asiana ja rikkautena.

Suomi tarvitsisi nyt ennen kaikkea tarkoituksenmukaista kielipoliitiikkaa, joka auttaisi hyödyntämään jo olemassa olevia voimavaroja ja tukisi keskinäisen ymmärryksen ilmapiiriä. (Herberts 2010.)

Tämän kirjoituksen synnyttämä keskustelu koskee satunnaisesti sivupoluista huolimatta miltei yksinomaan kielipoliitiikkaa ja erityisesti ruotsin kielen asemaa kouluopetuksesta. Keskustelun

toisessa puheenvuorossa nimimerkki ”Äyräpää” linjaa omat näkemyksensä:

Suomenruotsalaiset tuntevat olonsa uhatuksi, en yhtään ihmettele, niin mahdottomia ovat heidän vaatimuksensa. Ei uskoisi, että elämme jo 2000-luvulla. Maailma on muuttumassa entistä enemmän monikulttuurisemmaksi, silti suomenruotsalaiset edellyttävät jonkinlaisen ”Status Quon” säilyttämistä, tämä on mahdotonta, koska suomenkielisen enemmistön kiinnostus suomenruotsia kohtaan vähenee koko ajan ja tänne muodostuu muitakin vähemmistöjä.

Pakkoruotsin säilyttäminen kouluissa ja kaksikielisyys on lähinnä poliittisen eliitin ajama asia. Kansan syvät rivit ovat kyllästyneitä koko kieleen. Jätkäsaaren suunniteltu suomenruotsalainen ”ghetto” kuvaa hyvin suomenruotsalaisten jokseenkin rasistista ajattelumaailmaa, halutaan eristäytyä omien pariin eikä haluta hyväksyä nykyistä monikulttuurista maailmaa.¹⁹

Suomenruotsalaisten kannattaisi panostaa suomen opiskeluun täydellä teholla. Ruotsin kieltä ei kannata tukea, onhan naapurimaassamme yli yhdeksän miljoonaa ruotsin puhujaa, ei se kieli tukea tarvitse, ei ainakaan Suomen valtion. Parasta olisi jos nykyisestä kaksikielisyydestä luovuttaisiin ja jatkossa Suomi olisi yksikielinen, eli ainoa virallinen kieli olisi suomi. Tästä saataisiin valtavat säästöt, eihän ole mitään järkeä ylläpitää tätä valtavaa koneistoa muutaman ummikkoruotsalaisen takia. Ne, jotka eivät kykene tai halua opiskella suomea, voivat muuttaa Ruotsiin, siellä he tuntevat olonsa varmasti kotoisammaksi.

Niin sanotun pakkoruotsin vastustamisen argumentit ovat myös pitkälti tuttuja, samoin niiden kytkennät Suomen ruotsinkieliseen väestönsaan sekä heidän järjestöihinsä ja instituutioihinsa. Ni-

¹⁹ Tämä viittaa Kvarteret Victoria -yhdistyksen esittämään haluun saada Helsinkiin valmistuvaan Jätkäsaaren uuteen asuinalueeseen ruotsinkielinen kortteli.

mimerkki ”Paavo” puhuu pienestä hyvätuloisesta vähemmistöstä ja ”Niken” mielestä ruotsinkieliset ovat vetäytyneet kuoreensa ja omiin kuvioihinsa. Yhden kirjoittajan mielestä RKP ajaa oman kieliryhmän etuja niin voimakkaasti, että osa suomalaisista kokee sen epäisänmaalliseksi toiminnaksi valtaväestöä kohtaan. Hänen mukaansa Suomen kielipolitiikka on ollut ja on yhä häikäilemättömyyttä taistelua. Keskustelussa esitetään myös käsitys, jonka mukaan ruotsinkielisten säätiöiden säädekirjat on laadittu niin, että toiminnan lakatessa rahat pitäisi palauttaa Ruotsiin. Nimimerkki ”Latinisti(Roitsila Pupuleuka)” uhoaa:

Nyt eivät auta enää entiset keinot: kiristys, uhkailu ja lahjonta! Nyt alkaa olla tosi kysymyksessä. Jotain muita keinoja pitäisi kehitellä!

Oman kokonaisuutensa keskustelussa muodostavat ne puheenvuorot, joiden mukaan palveluammatit eivät kiinnosta riittävästi Suomen ruotsinkielisiä. Joidenkin kirjoittajien mielestä heidän pitäisikin kantaa itse suurempaa vastuuta Suomen ruotsinkielisten palvelujen tuottamisesta. Esimerkiksi omalla nimellään esiintyvän Leo Havukaisen mukaan:

Mutta me haluamme demokratiaan kuuluvalla enemmistön oikeudella itsemme vapaiksi pakkoruotsista, pakkovirkamiesruotsista ja kaikenlaisesta pakkopalvelusta ruotsiksi. Te pystytte itse (yhdessä eräiden valtion toimenpiteiden kanssa) palvelemaan toisianne ruotsiksi, jos tahtoa siihen riittää. Se tosin edellyttää esimerkiksi koulutusjärjestelmän uudistamista niin, että ammatilliseen peruskoulutukseen lisätään rajusti ruotsinkielisiä koulutuspaikkoja ja samalla ruotsin kielelle varattuja yliopistopaikkoja karsitaan kovalla kädellä. Jälkimmäinen tarkoittaa esimerkiksi käsittämättömän ylimitoitettun, ruotsinkielisten Åbo Akademin ja Hankenin aloituspaikkojen rajua karsintaa.

Kaikki keskustelupuheenvuorot eivät toki ole kielteisiä. Esimerkiksi nimimerkki ”ulkopuolinen” korostaa, että: ”Omasta mielestäni suomenruotsalaiset ovat hienot perinteet omaava kansanos, jolla on ollut suuri merkitys Suomen historiassa”. Myös aktiivisen keskustelijan, nimimerkin ”opas” mielestä Suomen ruotsinkielisellä väestöllä oli suuri merkitys Suomen itsenäistymisessä. Erittäin ahkera kirjoittaja on nimimerkki ”Oman elämänsä seppä”. Hän vastaa kirjoittajalle, jonka mukaan verovarojen sijoittaminen suomenruotsalaisuuteen on julkisten varojen tuhlausta ilman vastinetta seuraavalla tavalla:

Sijoitukset suomenruotsalaisuuteen ovat toistaiseksi olleet erittäin kannattavia, sillä onhan totuus että suomenruotsalaiset ja heidän yrityksensä ovat maan parhaita veronmaksajia. He siis tuottavat myös jotain takaisin, eikä ainoastaan puhtaan rahana, vaan myös työpaikkoina, infrastruktuurina, jne. Jos vertaat esim. ruotsinkielistä Pohjanmaata ja Itä-Suomea joita kumpaakin tuetaan aika ruhtinaallisesti, niin mitä ne tuovat vastineeksi? Pohjanmaalla on maan yritteliäintä porukkaa ja alhainen työttömyys kun taas Itä-Suomessa on maan surkein työllisyystilanne ja heikkoa yrittäjyyttä.

Puheenvuoroissa esitetään myös näkemyksiä keskustelusta. ”Op-paan” mukaan ”keskustelun kielteistä osuutta ylläpitää lähinnä pieni joukko kieliaktivisteja, joiden kannatus olisi nykyistä suurempi jos keskustelussa pidättäytyttäisiin ”pakkoruotsin” poistamisessa, eikä rönsyiltäisi kielivähemmistön oikeuksien ja kulttuurin puolelle”. Nimimerkki ”---” pitää puolestaan kielteisenä piirteenä RKP:ssä myös sen suhtautumista nettikirjoitteluun ja sananvapauteen: ”Leimaavalla, ylenkatsovalla ja vähättelevällä asenteella pyritään lopettamaan yhteiskunnallinen keskustelu alkuunsa: Suomessa, jossa häpeällä lyöminen on suuri ongelma myös ruotsinkielisten keskuudessa, tämä asenne on ennenkuulumattoman tökerö eikä jää suurelta yleisöltä huomaamatta.” Nimimerkki

”Pitkäaikaisia vääryyksiä korjaamaan” kaipaisi keskusteluun myös Holménia ja Herbertsia sekä muita ruotsinkielisiä:

Ihan oikeasti, yritän tässä vaan saada siltaa kahden vastakkaisen mielipiteen edustajien välille. Miten se voisi onnistua, jos kirjoittajat eivät tule esiin? Olisiko ollut parempi, että hekin olisivat kirjoittaneet nimimerkeillä, niin olisivat voineet käydä räväkkää jatkokeskustelua.

Nimimerkki ”Le pluralisme n’est pas une valeur” tekee kuitenkin tarkan rajauksen sille, mistä ollaan valmiita keskustelemaan:

Puhukaa ruotsinkieliset ruotsalaisuudesta ja ruotsin kielestä, mutta me suomenkieliset emme puhu niistä kanssanne, vaan puhumme vain ja ainoastaan pakkoruotsista, niin kauan kuin se on olemassa. Tämä teidän olisi pitänyt jo huomata tähän mennessä eli se, kuinka kaikki aloittamanne keskustelut ruotsalaisuuteen ja ruotsin kieleen liittyen kääntyvät aina pakko-ruotsista keskustelemiseksi.

Gunvor Kronmanin vieraskynäartikkeli lähtee liikkeelle siitä, että suomalaisten ruotsin kielen taito on 1990-luvun alusta lähtien jatkuvasti heikentynyt. Hänen mukaansa suomalais-ruotsalaiset sekä laajemmin pohjoismaiset yhteydet tulevat kuitenkin jatkossakin olemaan Suomelle kansallisesti tärkeitä, ja pohjoismaiseen vuorovaikutukseen osallistuminen ja sen seuraaminen on puolestaan mahdotonta ilman ruotsin tai jonkin muun kuin oman pohjoismaisen kielen osaamista. Käynnissä olevan sukupolvenvaihdoksen myötä saattaa käydä niin, että ”tulevaisuudessa pohjoismaista yhteistyötä saattaa Suomessa harjoittaa pelkästään kielitaitoinen eliitti”. Kronmankin liittää kysymyksen ajankohtaiseen tilanteeseen ja keskusteluun:

Ikävällä tavalla politisoitunut kansallinen kielikysymys saattaa pahimmassa tapauksessa vähentää kykyämme ja haluamme hyödyntää pohjoismaista tarjontaa.(Kronman 2010.)

Kronmanin kirjoituksen synnyttämä keskustelu toistaa suureksi osaksi aikaisemmissa keskusteluissa esitettyjä mielipiteitä ja argumentteja. Keskustelun yleisin yksittäinen teema on niin sanottu pakkoruotsi, johon muista asioista liikkeelle lähteneet puheenvuorot usein päätyvät tai johon puolestaan liitetään erilaisia käsityksiä kielipolitiikasta yleisemmin sekä Suomen ruotsinkielisestä väestöstä ja maamme poliittisesta ja kulttuurihistoriasta. Tämän verkcodebatin avasi nimimerkki ”Nikke” seuraavalla tavalla:

Pohjoismaisen yhteistyön ei tarvitse perustua kieleen. Mikäli se on ainoa kantava tekijä, yhteistyö on heikoilla: tätä en usko. Tosiasia on sekin, että eivät ruotsalaisetkaan oikein ymmärrä tanskalaisia.(...) Onko ruotsille käynyt kuten muille kielille englantia lukuun ottamatta? Ehkä – siksi moni suomenkielinen vastustaa ns. pakkoruotsin asemaa. Se syö resursseja paitsi ihmisiltä niin myös opetuksesta. Ruotsalaiset saavat yhtä nauttia mm. italian ja espanjan opinnoistaan – pakkosuomen sijaan. Tai edes vapaaehtoisen suomenkielen opiskelun sijaan.

Nimimerkki ”Vinston Söörtsil” puolestaan kiistää Kronmanin mainitseman Ruotsin suotuisan esimerkin ja vaikutuksen Suomelle, koska kansankoti on hänen mukaansa liberaalin maahanmuuttopolitiikan vuoksi raunioina. Nimimerkin ”USA” mielestä skandinaavisia välittäjiä ei enää tarvita, koska Euroopan unionissa Suomi voi toimia omalla kansallisella kielellä. Pohjoismaisen yhteistyön hoitaminen kielitaitoisen eliitin puolesta ei nimimerkki ”thomas_L”:lle ole taas mikään ongelma, koska ”PN-kahvittelukerho” on merkitykseltään mitätön. Moni kirjoittaja korostaa tulevaisuutta mainiosti toimeen pohjoismaisessa vuorovaikutuksessa eng-

lannin kielellä ja painottaa ”Niken” tavoin muiden suurten kielten osaamisen tarvetta.

Osalle kirjoittajista pohjoismaisten yhteyksien korostaminen on vain merkki siitä, että Suomen ruotsinkielisten kansallinen identiteetti on toisenlainen, ja vähemmän ”suomensuomalainen”, kuin suomenkielisen väestön. Nimimerkki ”T.T.” on kaikkineen hyvin kriittinen:

Tämän kirjoitussarjan 8 osa eli ruotsin kielen propagandaa taas yksi lisää. () Nämä ruotsinkieliset elävät kyllä Suomessa niin umpiossa omassa, pumpulisessa ruotsinkielisessä eliitisään, kuten Gunvor Kronman itsekin kirjoittaa. He ovat äärimmäisen sidoksissa Ruotsiin ja pohjoismaalaisuuteen ja korostavat jatkuvasti pohjoismaista yhteistyötä elämän tärkeänä asiana. He korostavat että Suomi ei kuulu pohjoismaihin ilman ruotsin kieltä. He kuuluvat, heillä kun on se ruotsin kielen taito saatu jo synnyinmaidossaan. Maantieteellisesti Suomi kuuluu Skandinaviaan. Jos siihen kuuluu vielä pakkoruotsi, niin emme halua olla pohjoismaalaisia vaan eurooppalaisia.

Nimimerkille ”Heidän tavoite” asia on vielä vakavampi. Hänen mukaansa ”ruotsinkielisten ja heidän suomalaisten liehittelijöidensä perimmäinen tavoite on Suomen liittäminen Ruotsiin, jolloin ruotsista tulisi luonnollinen pääkieli ja suomella pärjäisi vain keittiössä”. Tämä näkemys liittyy konkreettisesti Kronmanin kirjoitukseensa lopussa mainitsemaan Gunnar Wetterbergin²⁰ ehdotukseen Pohjoismaiden yhdistyneistä kansakunnista. Taustalla vaikuttavana yleisempänä mentaalisenä rakenteena voidaan tässä tunnistaa käsitys Suomen ruotsinkielisen väestön lojaalisuuden ja isänmaalisuuden puutteesta Suomen valtiota kohtaan.

²⁰ Nimi on artikkelissa tullut epähuomioissa muotoon Gunnar Wetterstrand.

Kaikkineen vaikuttaa siltä, että vallitsevassa ilmapiirissä ruotsin kielestä ja ruotsinkielisistä Suomessa on hyvin vaikea käydä rakentavaa keskustelua, koska suuri osa keskusteluun osallistuvista kokee ruotsin kieltä puolustavat puheenvuorot ainoastaan pyrki-
myksenä ylläpitää heidän mielestään virheellisiä ja epäoikeuden-
mukaisia käytäntöjä sekä erityisesti ruotsin kielen nykyistä asemaa
suomenkielisessä kouluopetuksessa. Gunvor Kronmanin artikke-
lin synnyttämässä debatissa tämän asian esitti nimimerkki ”Ild-
Bothnia” seuraavalla tavalla:

On surullista, että kaikki ruotsin hyvät puolet on valjastettu pakollisuuden perusteluun. Tämän vuoksi ihmiset ovat jo täysin allergisia ruotsin mahdollisille vahvuuksille. Mitä nopeammin pakko poistuu, sitä nopeammin ruotsin arvo palautuu ja sille löytyy luonteva paikka suomalaisessa kielivaroissa.

Yhteenveto

Tässä selvityksessä on analysoitu vain yhtä, Helsingin Sanomien verkkosivuilla käytyä debattia. Hyvin samantyyppisiä keskusteluja samoine teemoineen ja argumentteineen löytyisi myös lukuisilta muilta sivustoilta kuten muiden viestimien sähköisiltä keskustelupalstoilta, joilla on mahdollista kommentoida uutisia ja artikkeleita. Analysoitu keskustelu ei myöskään sisällöllisesti poikkea ratkaisevasti erilaisten kielipoliittisten sivustojen mielipiteenvaihdosta. Oletettavasti ainakin osittain HS:n toimituksen toteuttaman suodattamisen vuoksi se on ilmaisultaan jonkin verran siistimpää ja maltillisempaa kuin monilla täysin vapailla foorumeilla käyty keskustelu.

Hakusanalla ”pakkoruotsi” löytyy internetistä useita kymmeniä tuhansia osumia, ja ruotsin kielen asema suomenkielisissä kouluissa on HS-keskustelun ylivoimaisesti yleisin yksittäinen teema.

Se nousi esille kaikissa kymmenessä verkkodebatissa, vaikka se ei suoranaisesti ollut yhdenkään vieraskynäkirjoituksen aiheena. Myös tällä foorumilla suhtautuminen niin sanottuun pakkoruotisiin on osittain pragmaattista ja näkemyksiä perustellaan tällöin ratkaisujen välineellisillä seurauksilla yksilön, alueen tai yhteiskunnan kannalta. Toisissa tapauksissa kouluopetuksen kielikysymyksestä avautuu puolestaan näkymä sekä Suomen historiaan että eri kieliryhmien välisiin suhteisiin: Ruotsin vallan aikaan, autonomian ajan kielipolitiikkaan, suomenruotsalaisiin hyväosaisena ja eristäytymishaluisena vähemmistönä ja niin edelleen.

Aikaisemmissa analyysiosissa on jo tuotu esille, kuinka keskustelu ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten asemasta liittyy toisinaan viimeaikaiseen maahanmuuttoon ja sen seurauksena tapahtuneeseen yhteiskunnan monikulttuuristumiseen. Osalle kirjoittajista Suomi kuuluu vain suomenkielisille suomalaisille, ja siten kielteinen suhtautuminen kohdistuu sekä Suomen ruotsinkielisiin että maahanmuuttajiin. Maahanmuuttoasioista vastaavana ministerinä ruotsalaista kansanpuoluetta hallituksessa edustanut Astrid Thors on tästä perspektiivistä katsottuna joutunut voimakkaan arvostelun keskiöön.

Kuten tässä osassa esitetty lainaus osoittaa, muuttoliikkeen seuraukset vaikuttavat suhtautumiseen ruotsinkielisiin myös toisella tavalla. Koska erilaisten etnisten ja kielellisten yhteisöjen määrä Suomessa on kasvanut merkittävästi, ruotsinkielisten asema vähemmistöryhmänä on samalla asettunut uuteen kontekstiin, jossa sen erityisoikeudet vaativat ainakin joidenkin mielestä uusia perusteluja. Keskustelussa on noussut esille myös käsityksiä, joiden mukaan molempien kotimaisten kielten osaamisvaatimus on maahanmuuttajille kohtuuton.

Kirjoitussarjan yksi tarkoitus oli ilmeisesti kertoa suomenkieliselle yleisölle Suomen ruotsinkielisen väestön nykyisestä arjesta, tilanteesta ja tarpeista. Tässä yhteydessä ei ole tietenkään mah-

**Osalle kirjoittajista Suomi
kuuluu vain suomenkielisille
suomalaisille, ja siten
kielteinen suhtautuminen
kohdistuu sekä Suomen
ruotsinkielisiin että
maahanmuuttajiin.**

dollista esittää arvioita siitä, miten kirjoitukset on vastaanotettu niiden keskuudessa, jotka eivät ole osallistuneet lehden internet-debattiin. Verkkokeskustelun perusteella joutuu kuitenkin tekemään sen päätelmän, että artikkeleihin liittyvä mielipiteenvaihto lähti kaikissa tapauksissa varsin nopeasti käsittelemään muita kuin alkuperäisissä kirjoituksissa esitettyjä aiheita, erityisesti siis konkreettisia kielipoliittisia järjestelyjä.

Ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten puolustus

Edellä on muutamaaan otteeseen viitattu suomen- ja ruotsinkielisiin tahoihin ja henkilöihin, jotka ovat asettuneet puolustamaan ruotsin kielen asemaa Suomessa sekä laajemmin suomenruotsalaisia. Edellä esitelty ”Me puhumme ruotsia” -kirjoitussarja kuului myös näihin aktiviteetteihin.²¹ Keskustelun tämän puolen kuvaus ja analysointi ei kuulunut selvityksen ensisijaisiin tutkimuskysymyksiin, mutta joitain havaintoja on kuitenkin perusteltua mainita kokonaiskuvan hahmottamiseksi.

Kriittisen kielipoliittisen liikehdinnän järjestäytyminen ja näkyvyyden lisääntyminen erityisesti internetissä saivat varsin nopeasti myös ruotsin kielen puolustajat aktivoitumaan. Vuonna 2007 perustettiin kansallisia, alueellisia ja paikallisia toimijoita yhdistävä Svenska nu -verkosto. Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen koordinoiman verkoston visiona on nähdä kieli rikastavana kulttuuriaineena koulussa. Tavoitteensa saavuttamiseksi verkosto työskentelee paremman ja motivoivamman ruotsin kielen opetuksen eteen, välittää ruotsalaista nuorisokulttuuria ja eläviä tapaamisia ruotsin kielen kanssa Suomeen ja Suomessa sekä edesauttaa nuorison useamman kielen samanaikaista ylläpitämistä. Verkostolla on neuvottelukunta, johon kuuluu verkoston omien kotisivujen mukaan vaikutusvaltaisia henkilöitä kulttuurin, talouden, politiikan ja yhteiskunnan aloilta sekä Suomesta että Ruotsis-

²¹ Sarjaan kuuluivat tosin myös Suomalaisuuden liiton nykyisen puheenjohtajan Sampo Terhon kirjoitus sekä edellä esitelty Erkki Pihkalan artikkeli.

ta. Neuvottelukunnan suojelija ja puheenjohtaja on SDP:n entinen puheenjohtaja ja kansanedustaja sekä entinen pääministeri Paavo Lipponen.²²

Vuonna 2008 perustettiin myös Suomen ruotsinkielinen ajatushautomo Magma, jota ylläpitää Finlandssvenska institutet -niminen poliittisesti sitoutumaton yhdistys. Magman toiminta lähtee liikkeelle siitä, että kaksikielisyys on Suomelle tärkeitä ja tunnusmerkillistä ja että siitä on etua maan kulttuuriselle monimuotoisuudelle nyt ja tulevaisuudessa. Magma pyrkii avaamaan tietä uudelle ajattelulle ruotsin kielen tulevaisuudesta Suomessa ja edistämään elävää, kriittistä ja ennakkoluulotonta keskustelua. Magman yhteyteen on perustettu Magma-akatemia, jonka tarkoituksena on lisätä tietoa Suomen kaksikielisyydestä ja ymmärrystä sitä kohtaan. Magma-akatemian toimintaa tukee neuvottelukunta, jonka johdossa on keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Risto E.J. Penttilä.²³

Suomenruotsalaisia edustava sekä heidän etujaan ja oikeuksiinsa valvova Suomenruotsalaiset kansankäräjät (Folktinget) perusti puolestaan keväällä 2010 ohjausryhmän, jonka tavoitteena on laatia toimintaohjelma Suomen kahden elinvoimaisen kansalliskielen puolesta. Toimintaohjelmaa johtaa johtoryhmä, johon kuuluu tasavallan presidentin kanslian, oikeusministeriön, valtiovarainministeriön ja valtiohallinnon muita edustajia sekä henkilöitä kunnallis-, sosiaali- ja terveys- sekä koulutussektorilta ja poliittisista puolueista. Johtoryhmän puheenjohtaja on presidentti Martti Ahtisaari.²⁴

Vuoden 2010 aikana on perustettu myös Kansalliskielten tuki-yhdistys, jonka tarkoituksena on yhdistyksen sääntöjen mukaan tu-

²² Lähde: <http://www.svenskanu.fi/>.

²³ Lähde: <http://magma.fi/>.

²⁴ Lähde: <http://ft.huset.fi/suomeksi/lehdistotiedotteet/#article-2668-5667-folktingetin-kansalliskielten-johtoryhma-kokoontui>.

kea kansalliskielten asemaa, edistää ruotsin ja suomen kielten tasa-puolista arvostusta ja tuntemusta sekä näin myötävaikuttaa aidon kaksikielisyysyden ylläpitämiseen ja kehittämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää Suomen historiaan ja kulttuuriperintöön liittyviä keskustelu- ja seminaaritilaisuuksia, vahvistaa Suomen kansalliskielten asemaa ja pohjoismaista yhteenkuuluvuutta suomenkielisten keskuudessa, osallistuu julkiseen kansalaiskeskusteluun ruotsin kielen asemasta Suomessa toisena kansalliskielenä, tukee kansalliskielten asemaa koskevaa tutkimusta ja osallistuu kansalliskielistä käytävään keskusteluun sekä edesauttaa Euroopan unionin kansallisten vähemmistökielten ja kansallisen perinnön säilyttämiseen liittyviä hankkeita. Yhdistyksen hallituksen puheenjohtajaksi valittiin Keskinäisen työeläkevakuutusyhtiön Varman toimitusjohtaja Matti Vuoria.

Suomen ruotsinkielisen väestön organisoituminen puolustamaan omaa asemaansa ja oikeuksiaan on täysin ymmärrettävää. Tässä selvityksessä analysoituun internet-keskusteluun tällä ei kuitenkaan välttämättä ole haluttua vaikutusta, koska samalla tarjotaan lisää argumentteja niille henkilöille, jotka jo ennestään suhtautuvat kriittisesti ruotsinkielisten etuja ajaviin säätöihin ja yhdistyksiin. Tästä saa hyvän kuvan, kun katsoo internetistä, min-kälaista keskustelua esimerkiksi Magma-Akatemian tai Kansalliskielten tukiyhdistyksen perustaminen on herättänyt. Toiminnoissa mukana olevat suomenkieliset henkilöt ovat myös saaneet erittäin voimakasta kritiikkiä osakseen, kuten edellä on tuotu esille.

Suomen ruotsinkielisten keskuudessa vaikuttaa olevan tyytyväisyyttä sitä kohtaan, että mukaan on saatu vaikutusvaltaisia ja nimekkäitä henkilöitä. Tämäkin on kuitenkin tietyllä tapaa kaksiteräinen asia. Osa kriittisestä kielipoliittisesta keskustelusta on luonteeltaan vahvasti populistista siinä mielessä, että siinä yleisemminkin suhtaudutaan kielteisesti Suomen poliittiseen, hallinnolliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen eliittiin sekä vedotaan

”kansaan”oikeiden käsitysten ja aidon suomalaisuuden työssijana. Se, että yhteiskunnallisesti näkyvät henkilöt asettuvat kannattamaan ruotsin kielen asemaa, vain vahvistaa näiden ihmisten kielteisiä asenteita. Reijo Helttula kirjoittaa edellä mainitun Eija-Riitta Korholan blogikirjoituksen synnyttämässä keskustelussa seuraavasti:

Pakkoruotsi on keinotekoinen pienen eliitin keino nöyryyttää suurta suomenkielistä enemmistöä ja todellisuudessa se kääntyy kannattajiaan vastaan seuraavissa vaaleissa, jossa pakkoruotsi tulee olemaan yksi keskeinen vaaliteema, halusimmepa sitä tai emme. (Reijo Helttula 5.10.2010 07.02 sivutolla Korhola 2010.)

Ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten asemasta Suomessa on luonnollisesti käyty keskustelua myös ruotsinkielisissä viestimisissä. Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista analysoida kattavasti ja systemaattisesti tätä puheenvuorokokonaisuutta. Yhtenä merkittävänä havaintona voi suppeankin tarkastelun perusteella pitää kuitenkin sitä, että Suomen ruotsinkielisen väestön keskuudessa käytävä keskustelu näyttää ainakin toistaiseksi kohdistuvan eri asioihin kuin suomenkielinen keskustelu, jossa siis korostuu nimenomaan ruotsin kielen asema suomenkielisissä kouluissa.

Esimerkiksi RKP:n puheenjohtajan Stefan Wallinin haastattelussa Hufvudstadsbladetissa marraskuussa 2009 nousevat esille aivan muut asiat kuin suomenkielisessä verkkokeskustelussa. ”*Västret varje dag på någon ny situation där svenskan är under attack*”, Wallin sanoo ja viittaa säästötoimenpiteisiin Ylen ruotsinkielisen toimituksen osalta, Tammisaaren synnytysosaston lakkauttamiseen ja Keski-Pohjanmaan aluehallintoratkaisuun. Kysymys on ennen muuta ruotsinkielisistä julkisista palveluista ja sitä kautta ruotsin kielen näkyvyydestä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Det är klart vi måste välja våra fajter när vi skjuter med stora kanoner. Vi måste också anpassa våra krav enligt miljö. Men det vi aldrig kan pruta på är grundrättigheter som är tryggade i grund- och språklagen. En del saker kan uppfattas som gnällighet när det handlar om symbolik och synen på det offentliga plikter. Exempelvis har vi jobbat länge för att Nationaloperan ska textas på svenska, inte bara på engelska och finska. Det blir av nu. Någon kan tycka att det här kvittar, en annan att det är centrala signalement på en tvåspråkig statlig kulturpolitik. (HBL 22.11.2010; ks. myös HBL 24.11.2009; 25.11.2009.)

Samantyyppiset asiat nousevat esille myös Kenneth Myntin vuoden 2010 lopulla ilmestyneessä teoksessa *Svenskan på offensiven eller på intensiven*. Myntin mukaan ruotsin kielen asema Suomessa vaatii välitöntä elvytystä siihen kohdistuneiden hyökkäysten ja hänen mukaansa myös liian monien suomenruotsalaisten passiivisuuden vuoksi. Myntti mainitsee käräjäoikeuksien, poliisihallinnon, hätäkeskusjärjestelmän ja valtion aluehallinnon uudistusten lisäksi suomen- ja ruotsinkielisten koulujen yhdistämisen, Sipoon liittämisen Helsinkiin, Yleisradion säästöpainet ja Tammisaaren synnytysosaston lakkauttamisen. (Myntti 2010a, 17–18.) Ruotsin kielen pakollisuutta suomenkielisissä kouluissa sivutaan niin Myntin teoksessa kuin Hufvudstadsbladetin sivuillakin, mutta se on suhteellisen vähäisessä roolissa.

Siinä missä suomenkielinen kriittinen kielipoliittinen keskustelu vaatii siis uudistuksia lainsäädäntöön ja sen tulkintaan, ruotsinkielisellä puolella nähdään, että nimenomaan poliittis-hallinnolliset uudistukset uhkaavat ruotsin kielen ja ruotsinkielisten asemaa. Tämä on saanut jotkut puheenvuorojen esittäjät puhumaan jopa salaliitosta suomenruotsalaisia kohtaan tai muuten käyttämään varsin voimakkaita ilmaisuja. Christoffer Grönholm kirjoittaa *Svenskbygden*-lehdessä seuraavasti:

Alla dessa "reformer" våldför sig på den svenska infrastrukturen och servicen. Det handlar om en strukturell våldtäkt på svensksbygderna. (Grönholm 2009, 1.)

Kielipoliittisen ja laajemmin Suomen ruotsinkielistä väestöä koskevan keskustelun jakautuminen tällä tavalla kahtia on monella tapaa valitettavaa. Yleisesti tarkasteltuna demokraattisessa poliittisessa järjestelmässä olisi hyvä, että erilaisista taustoista asioita tarkastelevat ja erilaisia näkemyksiä tulevaisuudesta omaavat tahot ja henkilöt mieluummin kohtaisivat toisensa samalla areenalla kuin vahvistavat omia käsityksiään omilla, usein lähinnä samanmielisiä koostuvilla keskustelukentillään.

Tämän selvityksen erityisperspektiivistä katsottuna voi myös harmitella sitä, että vaikuttaa siltä ikään kuin vallitsevaan tilanteeseen kriittisesti suhtautuvassa suomenkielisessä keskustelussa ei olisi riittävästi tietoa siitä, kuinka Suomen ruotsinkielisen väestön keskuudessa nykyinen tilanne ja kehitys koetaan. On yleisesti katsoen oletettavaa, että vähemmistössä tunnetaan paremmin enemmistön asiat ja olosuhteet kuin toisinpäin. Voi myös olla, että tieto suomenruotsalaisten arjesta on viime vuosina vähentynyt, eivätkä nuoret suomenkieliset koe Suomen kaksikielisyyttä samalla tavalla kuin vanhemmat sukupolvet. Helsingin Sanomissa ilmestynyt *Me puhumme ruotsia* -kirjoitussarja oli tässä mielessä oikeansuuntainen avaus. Kuten edellä mainittiin, internetissä käyty keskustelu näistä artikkeleista jäi lopulta kuitenkin varsin yksipuoliseksi.

Toisaalta voidaan todeta, että tässä käytetyn materiaalin valossa Suomen ruotsinkielisellä puolella on tähän asti, eli marraskuun 2010 loppuun mennessä, puhuttu varsin vähän siitä asiasta, mikä on eniten esillä suomenkielisessä mielipiteenvaihdossa eli ruotsin kielen opetuksen pakollisuudesta. Siihen keskusteluun ovat kuitenkin osallistuneet suhteellisen monet äidinkieleltään suomen-

**Suomen ruotsinkielisen
väestön keskuudessa
käytävä keskustelu näyttää
kohdistuvan eri asioihin kuin
suomenkielinen keskustelu.**

kieliset henkilöt, jotka ovat asettuneet puolustamaan ruotsin kielien asemaa ja kritisoimaan aiheesta käytyä keskustelua.

Tässä yhteydessä voidaan lyhyesti tarkastella joitain näistä puheenvuoroista. Esimerkiksi presidentti Martti Ahtisaaren Helsingin Sanomissa 28.9.2009 ilmestyneessä vieraskynäkirjoituksessa hän ilmaisee olevansa huolestunut yhä kielteisemmästä suhtautumisesta toiseen kotimaiseen, tässä tapauksessa siis ruotsin kieleen. Hän haluaa puheenvuorossaan korostaa omaan kokemukseensa nojaten, ”että ruotsin taidoista on hyötyä ja että ne helpottavat muiden kielten oppimista”. (Ahtisaari 2009.)

Lisäksi Ahtisaari muistuttaa, että ruotsin kielen merkitys on keskeinen pohjoismaisen identiteetin rakennusaineena ja että tuo pohjoismaisuus on puolestaan avainasia suomalaisuuden avaramman ymmärtämisen kannalta. Ahtisaaren mukaan on myös vaikea ymmärtää suomalaisuutta ja Suomen historiaa, ellei siihen kykene tutustumaan myös ruotsiksi, koska tällä kielellä on ollut keskeinen rooli kansakunnan historiassa. Kaikkineen ruotsin kielen osaaminen on hänen mielestään sekä järkevää että hyödyllistä:

Oppimalla useita kieliä – jotka ilmentävät kulttuuria ja arvoja ja toimivat yhteisöllisenä muistina – opimme myös ymmärtämään syvällisemmin vierautta ja erilaisuutta. Meistä tulee suvaitsevaisempia. Tieto auttaa ymmärtämään, kun taas tietämättömyys saa usein asennoitumaan kielteisesti vierauteen ja erilaisuuteen.

Ahtisaaren kontribuutiossa ei esitetä laajemmin kannanottoja ruotsin kielen asemaan kriittisesti suhtautuvista ihmisistä. Toisista aiheeseen liittyvistä puheenvuoroista löytyy myös näitä luonnehdintoja. Esimerkiksi entisen pääministerin Paavo Lipposen Suomen Kuvalehdessä 27. syyskuuta 2010 ilmestyneessä kirjoituksessa on paljonpuhuva otsikko: *Syntipukin etsintä Suomen kaksikielisyydestä edustaa henkistä taantumaa* (Lipponen 2010). Varsin voimak-

kain sanakääntein esittää asiansa Turun Sanomissa 24.8.2010 myös tanssija-koreografi Tiina Lindfors:

Olen hämmentynyt ja ärtynyt. Häpeän kaikkia varteenotettavia medioita, jotka ovat adoptoineet sanahirviön pakkoruotsi. Häpeän yhtä lailla poliitikkoja, virkamiehiä, opettajia ja Suomen kansalaisia, jotka sortuvat samaan. (Lindfors 2010.)

Lindforsin kirjoitukseen on koottu yleisimpiä ruotsin kielen asemaa kouluopetuksessa puolustavia argumentteja. Hänen mukaansa ei ole olemassa pakkoruotsia sen kummemmin kuin pakkomatematiikkaakaan, ja Suomessa on loistava mahdollisuus saada avaimet muiden kielten oppimiseen opettamalla ruotsin kieltä kaikille koululaisille. Lisäksi Lindfors korostaa, että Suomi sai koko yhteiskuntarakenteen ja länsimaisen kulttuurin Ruotsista, minkä lisäksi ruotsinkielisillä on ollut ratkaiseva osuus kansakunnan synnyssä. Hän myös muistuttaa siitä, että perustuslaki turvaa kansakunnalle kaksi virallista kieltä. Termin ”pakkoruotsi” käyttäjiä hän luonnehtii kovin sanoin:

Sanaa pakkoruotsi käytetään monin motiivein. Usein kaiken takana kärvistelee muotupuolinen svekofobia. Fobioiden ravintona ovat ennakkoluulot, jotka puolestaan juontuvat tietämättömyydestä. Homofobia ja islamofobia syntyvät samoin mekanismein. Svekofobian ikävänä polttoaineena on myös sitkeä alemmuudentunto. Kuva ruotsin kielestä eliitin yksinoikeutena ja eliittiin kuulumisen edellytyksenä elää sitkeästi ja katkeroittavasti kielen vastustajissa. Myös älykkäät ja sivistyneet yksilöt voivat hypätä pakkoruotsin selkään. Sillä keppihevosella voi mitätöidä omaa osaamattomuuttaan. Eli häpeää siitä, ettei hallitse ruotsin kieltä.(Mt.)

Kielipoliittisen tilanteen kärjistymisestä kertovat myös jotkut Suomen ruotsinkielisten piiristä verkkokeskusteluun tulleet puheenvuorot ja kommentit. Osmo Soininvaaran blogiin lähetti esi-

merkiksi nimimerkki ”Tom” viestin, jonka mukaan Soininvaara lankeaa kirjoituksessaan anti-ruotsalaiseen populismiin. Älyllisen terävyytensä menettäneenä Soinivaaran pitäisi hänen mielestään loikata perussuomalaisen puolelle (Nimimerkki Tom 24.11.2009 16.14 sivustolla Soininvaara 2010). Kirsi Virtasen radio-ohjelmaan liittyvään verkkokeskusteluun osallistui puolestaan nimimerkki ”Freddy” seuraavalla tavalla:

Det finska Finland har fortfarande en lång väg till en civiliserad nation, det är mycket sorgligt att den östliga och vulgära karaktären ännu har sin starka prägel år 2010. Den oexisterande nationella självkänslan bland finska finnarna får aldrig vara en orsak att demonisera en annan folkgrupp. (Nimimerkki Freddy 30.1.2010 13:59, sivustolla Myntti 2010b.)

Nämä vahvasti stereotypisoivat ja ilmaisullisesti varsin kärkevät kannanotot kielipoliittista kritiikkiä esittäneistä ihmisistä ovat nykyisessä varsin tulehtuneessa ilmapiirissä tietyllä tapaa ymmärrettäviä. Samalla ne kuitenkin tarjoavat julkisen keskustelun vastapuolelle varsin tehokkaita argumentteja pysyä omissa kannoissaan ja jopa vahvistaa mahdollisia kielteisiä näkemyksiään Suomen ruotsinkielisestä väestöstä.

Yhteenveto

Perusteellinen selvitys Suomen ruotsinkielisen väestön keskuudessa käydystä keskustelusta ja ruotsin kielen asemaa puolustavista kannanotoista vaatisi huomattavasti laajemman aineiston systemaattisen analysoinnin kuin mihin tässä yhteydessä oli mahdollisuus tutustua. Tässä selvityksessä tarkasteltiin lähemmin vain muutamia suomenruotsalaisten ja suomenkielisten selvityksen teemasta esittämiä puheenvuoroja, minkä lisäksi oli seurattu keskusteluja aiheesta erityisesti Vasabladetin ja Hufvudstadsbladetin

sivuilla ja kotisivuilla. Katsauksen tuloksia voinee käyttää mahdollisen jatkoselvityksen ennakko-oletuksina eli hypoteeseina.

Päällimmäinen havainto on se, että vaikka keskustelujen yleisenä teemana on suomalainen kielipolitiikka, ne ovat sisällöltään hyvin erilaisia. Suomenruotsalaisella puolella ollaan huolestuneita ennen muuta omankielisten palvelujen saatavuuden säilymisestä erilaisissa poliittis-hallinnollisissa muutosprosesseissa sekä muista ruotsin kielen käyttöalaaan kohdistuvista paineista (*domänförlust*). Nämä asiat ovat puolestaan täysin marginaalisia siinä mittavassa suomenkielisessä debatissa, joka keskittyy erityisesti ruotsin kielen pakollisuuteen suomenkielisissä kouluissa. Tätä teemaa ruotsinkielinen keskustelu puolestaan käsittelee suhteellisen vähän.

Keskittyminen kysymykseen julkisista palveluista ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta saa aikaan sen, että Suomen ruotsinkielisellä puolella kielipoliittista keskustelua käydään pääsääntöisesti pragmaattisista lähtökohdista käsin, ja asioiden perustelut ovat etupäässä välineellisiä. Asioita tarkastellaan esimerkiksi joko yksilöiden kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisen, ruotsinkielisen yhteisön säilymisen tai suomalaisen yhteiskunnan moniarvoisuuden ja avoimen kansainvälisyyden kannalta. Verkkokeskustelusta löytyy kuitenkin myös varsin stereotyyppisiä käsityksiä Suomen suomenkielisestä väestöstä, ja toisinaan suomenkielisistä käytetyt ilmaisut ovat varsin kärjekkäitä. Näitä yleistyksiä ja retorisia ylilyöntejä – joihin myös jotkut ruotsin kielen asemaa puolestaneet suomenkieliset henkilöt ovat syylistyneet – vallitsevan kielipolitiikan kriitikot ovat puolestaan käyttäneet tehokkaasti hyväkseen omassa argumentaatiossaan.

Päätelmät

Tältä selvitykseltä toivottiin vastausta kysymykseen, mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää. Taustalla oli käsitys siitä, että sekä verkossa että painetussa mediassa esiintyy paljon puheenvuoroja, joissa suhtaudutaan suomenruotsalaisiin ja ruotsin kielen asemaan Suomessa kriittisesti tai jopa hyvin kielteisesti. Samanaikaisesti kun Suomen ruotsinkielisellä puolella kannettiin huolta kielellisten ja kansalaisoikeuksien toteutumisesta, julkisessa keskustelussa ilmeni vaatimuksia näiden oikeuksien kaventamiseksi tai niihin liittyvien käytännön järjestelyjen muuttamiseksi. Näihin vaatimuksiin sisältyy ajoittain ilmaisia, jotka antoivat aiheita kysyä, ollaanko Suomessa palaamassa sadan vuoden takaisiin aikoihin, kieliriitojen tielle. Selvityksen tilaajat halusivat tietää, mistä nämä käsitykset kumpuavat, mistä tunnekuuhu johtuu ja minkälaisia asioita tämä julkinen keskustelu kaikkineen pitää sisällään.

Toimeksianto oli selkeä, mutta tutkimuskysymykseen ja sen alakysymyksiin vastaaminen ei silti ole aivan yksinkertaista. Merkittävin syy tähän on se, että aiheeseen liittyvä keskustelu muodostaa kokonaisuuden, jota on vaikea ottaa haltuun ja rajata täsmällisesti. Internetissä oleva keskustelu on erittäin laaja ja se koostuu lukuisilla eri foorumeilla käydyistä puheenvuorovaihtoista. Koska suuri osa keskustelusta käydään nimimerkin suojassa, on myös mahdotonta saada tarkkaa kuvaa siitä, kuinka paljon ihmisiä tähän keskusteluun osallistuu. Koska ihmiset voivat myös eri foorumeilla käyttää eri nimimerkkejä, on mahdollista, että keskustelijoiden määrä on huomattavasti pienempi kuin käytettyjen nimimerkkien määrä. Vastaavasti tiettyjen sisällöllisten painotusten yleisyys ei välttämättä tarkoita, että suuri joukko ihmisiä olisi samaa mieltä.

Tässä selvityksessä on pyritty tavoittamaan mahdollisimman luotettava kokonaiskuva suomenruotsalaisuutta ja ruotsin kielen

asemaa Suomessa käsittelevästä keskustelusta selvitykselle annetuissa puitteissa. Aineistoksi valittiin tekstejä kolmesta pääasiallisesta lähteestä eli 1) painettua kriittistä kielipoliittista keskustelua (joka suurelta osalta perustuu internetissä esitettyihin puheenvuoroihin), 2) omalla nimellä verkossa ja painetussa mediassa pidettyjä puheenvuoroja sekä yksi radio-ohjelma sekä 3) Helsingin Sanomien verkkosivuilla pääasiassa nimimerkillä käytyä keskustelua. Tämän lisäksi on tutustuttu lukuisilla muilla verkkoareenoilla käytyihin keskusteluihin, Suomen ruotsinkielisen väestön viestimissä käytyyn keskusteluun ja ruotsin kielen asemaa ja suomenruotsalaisia puolustaviin puheenvuoroihin.

Kuten analyysi Helsingin Sanomien verkkosivuilla käydystä keskustelusta osoitti, suhteellisen pieni joukko nimimerkkejä tuotti huomattavan osan kaikista puheenvuoroista. On siis mahdollista, että kriittisesti ruotsinkielisiin tai ruotsin kielen asemaan Suomessa suhtautuu vain rajallinen määrä ihmisiä – ainakin suhteessa puheenvuorojen kokonaismäärään. Toisaalta tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että esitetyillä mielipiteillä voi olla laajaa, mutta artikuloitumatonta kannatusta suomalaisessa yhteiskunnassa. Kuten edellä mainittiin, tähän asiaan ei voi tässä ottaa lopullista kantaa.

Selvityksen aiheen kannalta relevantin keskustelun kiistaton ydin on kysymys ruotsin kielen asemasta pakollisena oppiaineena suomenkielisissä peruskouluissa eli niin sanottu pakkoruotsi. Tämä asia nousee pinnalle keskusteluista lukuisista aiheista, jotka koskevat esimerkiksi ruotsinkielisiä tai ruotsin kieltä Suomessa yleensä, peruskoulun tuntijakoa tai muita opetukseen liittyviä asioita, ylipäätään vähemmistöjen asemaa tai maahanmuuttoa ja sen seurauksia. Tietty ”pakkoruotsikeskustelu” tuntuu olevan ikään kuin koko ajan valmiina löytääkseen tiensä verkkosivustoille suhteellisen pienistäkin virikkeistä.

Tämä ”pakkoruotsikeskustelu” sisältää myös käsityksiä Suomen ruotsinkielisestä väestöstä. ”Pakkoruotsi” on siten paitsi konkreettinen ja käytännöllinen kysymys, myös kieliryhmien välisen laajemman suhteen symboli. On kuitenkin huomattava, että koko tekstimassaan nähden Suomen nykyisistä suomenruotsalaisista puhutaan varsin vähän. Ensimmäinen vastaus tutkimuskysymykseen on siis, että suomenkielisiä kriittiseen kielipoliittiseen keskusteluun osallistuvia ei ärsytä niinkään tämän päivän suomenruotsalaiset kuin ruotsin kielen asema suomenkielisessä kouluopetuksessa sekä muut tähän suoraan tai välillisesti kytkeytyvät asiat kuten korkeakoulujen ns. virkamiesruotsi ja julkisen sektorin virkojen kielitaitovaatimukset.

Suomenruotsalaisuuteen kohdistuva arvostelun kärki on historiallisessa kehityksessä ja väestöryhmien välisissä suhteissa aikaisempina vuosikymmeninä ja -satoina, minkä seurauksena nykyisten kielipoliittisten järjestelyjen katsotaan olevan sellaiset kuin ne ovat. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö keskustelussa kritisoidaisi myös nykyajan suomenruotsalaisia ja heidän instituutioitaan, mutta tässä yhteydessä analysoidun aineiston valossa edellä mainittu havainto on tärkeä ottaa huomioon. Jopa kaikkein kriittisimmistä kirjoittajista osa korostaa voimakkaasti, että heidän arvostelunsa kohteena ei ole Suomen ruotsinkielinen väestö vaan tuon väestönosan kielelliset oikeudet (tosin osa heistä saattaa tästä vakuuttelustaan huolimatta argumentaatioissaan kuitenkin kritisoida myös suomenruotsalaisia).

Keskustelun argumentaatorakenne on kaikkineen suhteellisen suppea. Tietyt käsitykset, mielipiteet ja perustelut toistuvat kerta toisensa jälkeen usein myös hyvin samankaltaisessa muodossa. Vain harvoissa tapauksissa keskusteluissa ilmenee muutaman puheenvuoron lukemisen jälkeen enää mitään varsinaisesti uutta. Myös esimerkiksi Marja Leena Lempisen toimittamissa kirjoissa samat argumentit esiintyvät aina uudelleen ja uudelleen. Erit-

**Koko tekstimassaan
nähdän Suomen nykyisistä
suomenruotsalaisista
puhutaan varsin vähän.**

täin yleisiä arvostelun aiheita ovat esimerkiksi kielilakiin sisältyvä säännös siitä, milloin kuntaa on pidettävä kaksikielisenä, sekä käsitys, jonka mukaan viiden prosentin vähemmistö pakottaa 95 prosentin enemmistön tekemään asioita, joita se ei muuten tekisi (kuten opiskelemaan ns. pakkoruotsia).

Samalla voidaan kuitenkin myös todeta, että ruotsin kielen asemaa puolustavien puheenvuorojen perusteluvalikoima ei ole paljon laajempi, vaan esimerkiksi historiallisiin velvoitteisiin, Suomen pohjoismaalaisuuteen ja lainsäädännön turvaan palataan aina uudelleen argumentaation varsinaisesti kehittymättä. Kaikkineen voidaan todeta, että viimeisen viiden vuoden aikana keskustelu on jossain määrin pyörinyt paikallaan. Lisäksi dialogia eri kantoja omaavien tahojen välillä on huomiota herättävän vähän.

Keskustelu on osittain hyvin tunnepitoista, kärkevääkin, mutta monia argumentteja voidaan pitää myös täysin rationaalisina ja asiallisesti perusteltuina. Asioita tarkastellaan esimerkiksi yksilöiden kielellisten, kulttuuristen ja sivistyksellisten tarpeiden, alueellisen ja kieliyhteisökehityksen sekä yhteiskunnan toimintaedellytysten ja menestyksen näkökulmista. Keskustelu sisältää myös paljon tosiasiaina pidettäviä asioita esimerkiksi historiasta, lainsäädännöstä ja väestöryhmien koosta ja asemasta. Toisaalta siihen kuuluu runsaasti sellaisia näkemyksiä, joiden todenperäisyyttä on vaikea, ellei mahdoton todistaa. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset kieliryhmien alkuperästä ja historiasta, vallankäytön epämuodollisista rakenteista ja kielten osaamisen merkityksestä yksilöille ja kansakunnalle.

Edellä mainitut asiat huomioon ottaen voidaan todeta, että tässä selvityksessä analysoidussa keskustelussa esitetään myös kielteisiä käsityksiä Suomen ruotsinkielisestä väestöstä. Nämä näkemykset voidaan jakaa muutamaaan laajempaan kategoriaan. Varsin yleisenä voidaan yhä pitää käsitystä suomenruotsalaisista etuoikeutettuna yläluokkana, joka suhtautuu ylemmydentuntoisesti ja

halveksuen Suomen suomenkieliseen väestönosaan. Usein toistuu myös käsitys suomenruotsalaisten halusta eristäytyä suomenkielisestä yhteiskunnasta omille asuinalueilleen ja omiin sosiaalsiin ja koulutusinstituutioihin. Arvostelun kohteena on myös Suomen ruotsinkielisten koettu itsekkyytensä ja haluttomuus tai kyvyttömyys keskustella omien kielellisten oikeuksien (tai suomenkielisten kielellisten velvollisuuksien) muuttamisesta. Joissain, edellisiä harvinaisemmissa puheenvuoroissa, epäillään myös suomenruotsalaisten isänmaallisuutta ja samastumista suomalaiseen kansakuntaan.

Suomenruotsalaisia lähestytään näissä näkemyksissä usein *pars pro toto* -päätelmän kautta, jossa tietyn osan yhteisöstä annetaan edustaa sitä kokonaisuudessaan. Tuo tietty osa kuitenkin vaihtelee argumentaatiosta toiseen. Kun halutaan korostaa suomenruotsalaisten vaurautta, yläluokkaisuutta ja valta-asemaa, puhe kohdistuu paitsi tiettyyn sosioekonomiseen kategoriaan myös maantieteellisesti etupäässä Uudellemaalle ja etenkin pääkaupunkiseudulle. Jos taas kritisoidaan halua eristäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta ja linnoittautua omiin sosiaalsiin instituutioihin, huomio kiinnittyy ennemmin Pohjanmaan ruotsinkielisiin. Ahvenanmaa on keskustelussa monella tapaa oma lukunsa, jota käytetään retorisesti hyväksi eri tavoin. Voidaan esimerkiksi korostaa, että koko Suomen alueella vain ruotsi on kaikkialla virallinen kieli, sillä Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan maakunta on ruotsinkielinen. Osa kirjoittajista arvostelee voimakkaasti Ahvenanmaan yksikielisyyttä sekä itsehallinnon takaamia ahvenanmaalaisten erivapauksia.

Koko suomenruotsalaista väestöä enemmän kritiikki kohdistuu kuitenkin niihin instituutioihin ja organisaatioihin, joiden katsotaan puolustavan epäoikeudenmukaisiksi tai muuten vääriksi miellettyjä kielipoliittisia järjestelyjä. Osa keskustelijoista suhtautuu hyvin kielteisesti ruotsalaiseen kansanpuolueeseen, jonka katsotaan olevan olemassa ja toimivan ainoastaan vallitsevan kielipoliittisen tilanteen puolustamiseksi ja jota nimensä tähden pidetään

myös jollain tapaa ei-suomalaisena puolueena. Arvostelun kohteena ovat myös suomenruotsalaiset säätiöt ja muut organisaatiot, joiden katsotaan kykenevän resursseillaan vahvistamaan Suomen ruotsinkielisten asemaa sekä valjastamaan Suomen suomenkielisiä ajamaan ruotsin kielen asiaa Suomessa. Kaikista voimakkainta täsmennettyä kritiikkiä analysoidussa keskustelussa esiintyikin niitä suomenkielisiä kohtaan, jotka ovat julkisesti asettuneet puolustamaan vallitsevia kielipoliittisia käytäntöjä, kuten Martti Ahtisaarta, Paavo Lipposta, Henna Virkkusta ja Kimmo Sasia.

Yhteenvetona voidaan todeta, että keskustelu ruotsin kielestä ja suomenruotsalaisista Suomessa jakautuu siis ensinnäkin nykyisen kielipoliittisen tilanteen puolustajiin ja sen arvostelijoihin. Nämä ryhmät puhuvat merkittävässä määrin toistensa ohi eli siinä missä kriitikot keskittyvät erityisesti niin sanottuun pakkoruotsiin, varsinkin ruotsinkieliset puolustajat ovat huolissaan ruotsinkielisten palvelujen saatavuudesta ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Analysoitujen aineistojen perusteella tieto ja keskinäinen ymmärrys eri osapuolten tilanteesta, tavoitteista ja näkemyksistä on varsin heikolla tasolla.

Vallitsevan kielipolitiikan kriitikot jakautuvat puolestaan ”pragmaattisiin kriitikoihin” sekä ”uusfennomaaneihin”.²⁵ Yksille esimerkiksi ruotsin kielen asema suomenkielisessä kouluopetuksessa on ennen muuta konkreettinen ja käytännöllinen kysymys, joka ei muuten liity väestöryhmien välisiin suhteisiin. Toisille sama aihe kytkeytyy puolestaan viime kädessä Suomen valtion ja yhteiskunnan viralliseen kaksikielisyys- ja uuskansallisuuteen. Uuskansallisuudelle ruotsinkieliset edustavat usein paitsi eri kieliryhmää, myös eri kansallisuutta

²⁵ Termi ”uusfennomaanit” on otettu Marja Leena Lempiseltä, joka teoksessaan *Agricolan lapset* kirjoittaa seuraavasti: ”Fennomaanit ajoivat aikoinaan suomen kielen ja suomalaisuuden asiaa. Nettikeskustelijoista kaksikielisuuden vastustajia on myös alettu sanoa fennomaaneiksi tai kiihkofennomaaneiksi. Koska ajatut asiat ovat ajan virrassa vaihtuneet, pitäisi ehkä keksiä fennomaanille uudempi vastine. Se voisi olla vaikkapa ”uusfennomaani.” (Lempinen 2007a, 128.)

kuin suomenkieliset, varsinaiset suomalaiset. Pragmaattisten kriitikoiden kansakuntanäkemyks on enemmän topeliaaninen: kaksi kieltä mutta vain yksi kansa.

Pragmaattisten kriitikoiden perustelut ovat usein viime kädessä instrumentaalisia eli ne keskittyvät kielipoliittisten järjestelyjen merkitykseen yksilöille ja yhteiskunnan kehitykselle. Uusfennomaaneilla päällimmäiseksi nousevat taas historialliset ja identiteettikysymykset eli se, mistä Suomessa heidän mielestään on perustavalla tasolla kysymys. Samat perustelurakenteet ovat itse asiassa löydettävissä myös nykytilannetta puolustavasta diskursista. Ruotsin kielen asemaa ja ruotsin kielen taitoa puolustetaan joskus Suomen ja suomalaisten identiteettiin liittyvillä tekijöillä, toisinaan puolestaan historiallisilla tai välineellisillä argumenteilla. Alla oleva taulukko osoittaa nämä erilaiset diskurssit ja niihin kytkeytyvät keskeiset argumentit (taulukko 1).

Mikä merkitys tällä keskustelulla on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa? Tähän kysymykseen ei voida tässä vastata kuin erilaisten oletusten pohjalta, joita on syytä tarkistaa ja tämentää myöhemmissä selvityksissä tai tutkimuksissa. Ensinnäkin voidaan kuitenkin otaksua, että osa kriittisestä kielipoliittisesta keskustelusta ja internetin palstoilla esitetyistä mielipiteistä on ollut sisältöään niin radikaalia ja sävyltään niin kärkevää, että suomalaisen yhteiskunnan päätöksentekijöiden piirissä ne ovat todennäköisesti enemmän vähentäneet kuin lisänneet halukkuutta toimia aktiivisesti ruotsin kielen aseman muuttamiseksi. Viestintävälineissä ja puolueissa ei ole haluttu tulla samastetuksi kyseisten mielipiteiden esittäjiin ja heidän toisinaan aggressiivisen nationalistisiin ajatusmaailmoihinsa.

Toisaalta verkkokeskustelun sinnikkyys ja laajuus ovat ajan mittaan myös osaltaan vahvistaneet mielikuvaa siitä, että kielikysymys on kansalaisten mielestä tärkeä ja että suuri osa suomalaisista suhtautuu kriittisesti ruotsinkielisten vähemmistöoikeuksiin ja/

Taulukko 1. Ruotsin kielen asemaa Suomessa koskevan keskustelun argumentaattiorakenne

	Ruotsin kielen nykyistä asemaa vastustava diskurssi	Ruotsin kielen nykyistä asemaa puolustava diskurssi
Identiteettiargumentti	Kieli ja kansakunta kuuluvat yhteen ja aito suomalaisuus on suomenkielisyyttä; Suomi on omaleimaisen identiteetin kansakunta, joka poikkeaa muista pohjoismaista.	Suomessa puhutaan kahta kieltä, mutta Suomessa on vain yksi kansakunta; Suomi on kulttuurisesti, sivistyksellisesti ja instituutioiltaan osa pohjoismaita.
Historiallinen argumentti	Ruotsi ja myöhemmin ruotsinkieliset Suomessa ovat ajaneet omia etujaan suomenkielisen enemmistön etujen ja tavoitteiden vastaisesti; nykyinen tilanne heijastaa tätä historiallista vääryyttä ja epäoikeudenmukaisuutta.	Ruotsin kieli ja sen asema Suomessa liittyvät vahvasti Suomen lännestä saamaan sivistysperintöön; Suomi on itsenäistynyt ja nykyaikaistunut Suomen ruotsinkielisten johdolla.
Välineellinen argumentti	Ruotsin kielen opetus vie tilaa tärkeämpien kielten kuten englannin tai venäjän kielen opetukselta; pohjoismainen kanssakäyminen ei ole enää yhtä tärkeää kuin ennen, ja niissäkin yhteyksissä puhutaan nykyään englantia.	Ruotsin kielen osaaminen on väline pohjoismaiseen ja muuhun kansainväliseen kanssakäymiseen; kielitaito antaa myös laajemman kulttuurisen kompetenssin sekä helpottaa muiden germaanisten kielten oppimista.

tai ruotsin kielen opetuksen asemaan suomenkielisissä kouluissa. Lisäksi osa erityisesti internet-keskusteluja seuraavista ihmisistä on hyvinkin saattanut alkaa ajatella kielipolitiikan arvostelijoiden kanssa samalla tavalla tai saada vahvistusta aikaisemmin heikoille tai täsmentymättömille näkemyksilleen ja mielipiteilleen. Vaikka keskustelussa esitetään myös ruotsin kieltä ja ruotsinkielisiä puolustavia puheenvuoroja, kriittisen diskurssin määrällinen ylivalta on kiistaton.

Varför irriterar finlandssvenskarna?

En utredning om mediedebatten i Finland av PD Pasi Saukkonen, docent vid Helsingfors universitet och Jyväskylä universitet

Svenskspråkigt sammandrag i översättning av Johanna Westman

Svenskans och finlandssvenskarnas ställning är föremål för mycket diskussion i Finland. Både på Internet och i tryckta medier har de senaste åren förekommit en mängd debattinlägg som förhåller sig kritiskt, till och med mycket negativt till finlandssvenskarna och till svenskans ställning i Finland. På svenskt håll i Finland har man bekymrat sig för hur språkliga och medborgerliga rättigheter uppfylls. Samtidigt ställs i den offentliga debatten krav på att dessa rättigheter ska inskränkas eller att praktiska arrangemang i anslutning till dem ska ändras. Dessa krav är ibland så formulerade att man har anledning att fråga sig om Finland är på väg tillbaka till språkstriden för hundra år sedan.

Beställaren av denna utredning, tankesmedjan Magma, ville veta varifrån dessa föreställningar kommer, vad känslorvallet beror på och vad allt denna offentliga debatt egentligen omfattar. Utredningen har således syftat till att kartlägga debatten i fråga samt till att strukturera och analysera dess innehåll. Huvuduppgiften var att svara på frågan: Varför irriterar finlandssvenskarna? Denna huvudfråga kan spjälkas upp i följande underfrågor:

- Vad talar man om i Finland när man talar om svenskan och finlandssvenskarnas språkliga och kulturella rättigheter?
- Vilken typ av frågor är det som väcker debatt och vilka teman delar debatten sig i?
- Vilken koppling har debatten om konkreta ämnen som svenskundervisningen i Finland och reformeringen av regionförvaltningen till argumenten om olika språkgrupper och deras inbördes relationer?
- Vad är förhållandet i dessa diskussioner mellan saklig, rationell argumentation och emotionell argumentation?
- Hurdana föreställningar om de olika språkgrupperna framförs och hur placerar de sig på den längre historiska tidskalan för relationerna mellan finsk- och svenskspråkiga finländare?
- Vilket samband har diskussionen i Finland om svenskans ställning och de svenskspråkiga med den bredare diskussionen om invandring och mångkulturalism?
- Hur skiljer sig finlandssvenskarnas och finnarnas* argument från varandra: talar man om samma sak eller olika saker?

Under utredningens gång har jag bekantat mig med ett stort antal debattinlägg, i synnerhet på Internet, om finlandssvenskarna och svenskans ställning i Finland. Det egentliga materialet består av tre klart definierade helheter. För det första har en grupp språkpolitiskt aktiva personer under de senaste åren gett ut några böcker som till stor del är baserade på den diskussion som förts på Internet. Som andra materialgrupp utkristalliserade sig ett antal signerade debattinlägg på nätet, i tidningar och i radio under de senaste åren, i vilka skribenten har förhållit sig kritiskt till svenskans eller den svenskspråkiga befolkningens ställning i det finländska samhället.

* I finskan finns inte den skillnad som svenskan gör mellan "finne" och "finländare". I det finska originalet står "suomalainen" för båda kategorierna. I denna svenska översättning av Pasi Saukkonens text används ordet *finnar* när det uppenbart är fråga om finskspråkiga personer, *finländare* när det är frågan om landets hela befolkning, svensk- och finskspråkig. (Övers. anm.)

I den tredje kategorin sammanställde jag de inlägg på Helsingin Sanomats webbsida som reagerat på tidningens *Vieraskynä*-gästskribentserie *Me puhumme ruotsia* (sv. Vi talar svenska) sommaren 2010. För att få en tillförlitlig och heltäckande bild av debatten och av dess kopplingar till aktuella skeenden i det finländska samhället har jag också följt med den debatt som förts bland Finlands svenskspråkiga befolkning, samt satt mig in i andra inlägg som försvarar svenskans nuvarande ställning.

Marja Leena Lempinen har skrivit och redigerat flera verk med anknytning till ämnet. Hennes böcker *Agricolan lapset* (sv. Agricolas barn) och *Kielipoliittisia puheenvuoroja* (sv. Språkpolitiska inlägg) utkom 2007, *Kulissi* (sv. Kulissen) och *Nöyryyttävä kielilakimme* (sv. Vår förödmjukande språklag) 2009 och *Irti virallisesta kaksikielisyydestä* (sv. Bort från den officiella tvåspråkigheten) 2010. Dessutom har Jari Helispuro 2007 gett ut verket *Virtuaalivaltion varjossa: Suomen kielipoliittisen tilanteen tarkastelua ja tutkielmia suomenruotsalaisuudesta, pakkoruotsista ja kielilaista netikirjoitusten pohjalta* (sv. I virtualstatens skugga: en granskning av det språkpolitiska läget i Finland och studier i finlandssvenskheten, tvångssvenskan och språklagen på basis av inlägg på webben). Dessa verk kan benämnas kritiskt språkpolitisk litteratur, och deras upphovsmän, i likhet med bland andra personerna bakom *Vapaa kielivalinta ry* (sv. Fritt språkval rf), kan kallas språkpolitiska aktivister. Vid sidan av Lempinen och Helispuro har bland andra Richard Järnefelt och Olli Porra flitigt deltagit i debatten.

I dessa verk är det Finlands officiella tvåspråkighet som kritiseras mest frekvent. Den nya språklagen som trädde i kraft 2004 har gett upphov till mycket kritik. Ett ofta återkommande objekt för missnöjet är den så kallade tvångssvenskan (fi. pakkoruotsi), det vill säga svenskans ställning som obligatoriskt läroämne i finska skolor och andra frågor som hör samman med detta, till exempel kraven på att tjänstemän ska kunna svenska. Många skribenter an-

ser att dessa språkpolitiska arrangemang innebär att den finskspråkiga majoriteten blir diskriminerad och illa behandlad i sitt eget land. Å andra sidan betonar många av dem att kritiken inte riktar sig mot Finlands svenskspråkiga befolkning som sådan.

Finnarna vill bort från den officiella tvåspråkigheten. Det sägs att motståndet mot tvåspråkigheten beror på hat. Det talas om hatskriverier och hotas med lagen, som förbjuder hets mot språkgrupp. Visst är man arg. Ilskan riktar sig emellertid inte mot den svenskspråkiga befolkningen utan mot det parti som representerar denna, som vaktar det svenska språkets ställning och den officiella tvåspråkigheten. () Det är på tiden att de svenskspråkiga övergår till att vara officiell minoritet och släpper sitt grepp om makten. Vi måste äntligen slippa den officiella tvåspråkigheten. Det är hög tid." (Marja Leena Lempinen 2007, 7.)

Ur texterna stiger å andra sidan också föreställningar om språkminoriteten fram. Ofta förekommande uppfattningar är till exempel att de svenskspråkiga i Finland utgör en överklass av personer som är mer förmögna och privilegierade än de som talar finska, och en befolkningsgrupp som vill isolera sig från den finskspråkiga befolkningen i egna sociala institutioner och bostadsområden. Vissa texter talar det till och med om ett finländskt apartheidsystem. Dessa föreställningar har även direkt samband med de arrangemang som anses stötta finlandssvenskarnas samhälleliga ställning och rättigheter.

En del av de svenskspråkiga vill leva från vaggan till graven i sin egen lilla svenskspråkiga värld. De har sina egna svenska daghem, skolor, universitet, åldringshem, tv-kanaler och skyltning på svenska ända fram till hemdörren. För den händelse att de skulle förirra sig bort från sin svenskspråkiga miljö måste landet vara tvåspråkigt. (Leo Havukainen 2010, 20.)

Finlandssvenskarnas fosterländskhet betvivlas också den, och det händer att de ses som mindre äkta finländare. Sistnämnda omständighet har samband med den kraftiga kritiken mot det svenska folkpartiet, som på grund av sitt namn anses vara mer Sverigesvenskt än finländskt. Ett ofta återkommande tema i Sfp-kritiken är också Freudenthalmedaljen som partiet delar ut. Den tas som ett tecken på att partiet fortfarande inte helt har frigjort sig från A.O. Freudenthals rasteoretiska åsikter.

Kritik riktas inte bara mot Sfp utan också mot de rika finlandssvenska fonderna och andra organisationer vars enda uppgift anses vara att försvara status quo och driva finlandssvenskarnas intressen. Ytterst stark kritik riktas mot de finskspråkiga personer vilka har trätt till svenska språkets och finlandssvenskarnas försvar. Dessa benämns bland annat ”mannekänger för tvåspråkigheten” och misstänks för att ha mottagit ekonomiskt och annat stöd från kretsen av finlandssvenska organisationer.

I utredningens andra del har jag granskat vissa debattinlägg om svenskan och de svenskspråkiga som är publicerade under eget namn. Dessa är ställningstagandet *Minä ja pakkoruotsi* (sv. Jag och tvångssvenskan) som de grönas förre ordförande och riksdagsman Osmo Soininvaara publicerat i sin egen blogg (23.11.2009); artikeln *Tvångsryska som alternativ till tvångssvenska: är det viktigare för finnar att kunna ryska än att kunna svenska* på Helsingin Sanomats ledarsida (Vieraskynä 18.10.2009) av Pentti Hyttinen, landskapsdirektör för Norra Karelen; artikeln *Vanhan vallan tukipilarit vuoden 1918 perintöä* (sv. Gamla maktens stöttepelare ett arv från 1918) av docenten i ekonomisk och social historia vid Helsingfors universitet Aarne Mattila, publicerad i tidskriften Kanava; artikeln *Suomenruotsalaisten vauraus ei ole sattumaa* (sv. Finlandssvenskarnas förmögenhet är ingen slump) av Erkki Pihkala, professor emeritus i ekonomisk historia, som publicerades på Helsingin Sanomats ledarsida (Vieraskynä 7.8.2010), samt kolumnisten Kirsi Virtanens

radioprogram på radiokanalen Yle Radio 1 under rubriken *Pakko-ruotsi – onko siinä loppujen lopuksi mitään järkeä* (sv. Är det sist och slutligen något förnuft i tvångssvenskan, 27.1.2010).

Soininvaara och Hyttinen riktar sin kritik mot konkreta språkpolitiska arrangemang och i synnerhet mot svenskans ställning i finska skolor, det vill säga svenskan som obligatoriskt skolämne, men argumentationen är inte kopplad till mer omfattande föreställningar om Finlands svenskspråkiga befolkning eller om befolkningsgruppernas inbördes relationer. Enligt Osmo Soininvaara bör skolundervisningen granskas utgående från elevens eget intresse, inte någon annans. Ämnet för Pentti Hyttinens artikel är att en förstärkning av ryskans ställning är en förutsättning för att de kommersiella och kulturella möjligheter som grannlandet erbjuder ska kunna utnyttjas:

I skenet av dagens verklighet och framtida utsikter är den uppenbara slutsatsen att ryskans ställning i vår skolundervisning måste stärkas. () Signifikant bättre färdigheter i ryska kan förverkligas bara genom att ungdomarna erbjuds valfrihet mellan tvångssvenska och tvångsryska: från och med grundskolans 7 årskurs bör man få välja antingen svenska eller ryska som så kallat B1-språk. (Pentti Hyttinen 2009).

Mattila och Pihkala talar däremot i sina artiklar om de svenskspråkiga i Finland som en elit och en privilegierad del av befolkningen, vars ställning fortfarande stötts av de språkpolitiska arrangemangen. Enligt Erkki Pihkala anses finlandssvenskar i allmänhet vara mer förmögna än de finskspråkiga, och statistiken visar enligt hans mening att denna föreställning också är korrekt. Sfp som ”permanent regeringsparti” och rika stiftelser som delar ut skattefria stipendier till finlandssvenskar främjar enligt honom fortfarande den språkliga minoritetens intressen.

Enligt Aarne Mattila utgör svenskans lagstadgade ställning en sista återstående garanti med vars hjälp den svenskspråkiga makteliten strävade efter att säkra sitt inflytande efter Finlands självständighet och inbördeskriget. Han kräver att en språkstrategi som motsvarar folkets helhetsintresse utarbetas. I den ska svenska språket definieras som officiellt minoritetsspråk. Enligt hans åsikt har behovet av en sådan strategi ökat på grund av den förändring i samhällets språkstrukturer som invandringen orsakar.

Förändringen kan inledas genom att helt enkelt stryka alla omnämningen av språken ur grundlagen, när denna också annars öppnas. Det är påkallat att utveckla minoritetspolitikerna också av den anledningen att Finland i snabb takt blir allt mer mångkulturellt. Svenskan är i praktiken ett minoritetsspråk bland andra – och i vissa delar av landet inte längre ens det största. (Aarne Mattila 2008.)

Kirsi Virtanens mycket uppmärksammade radiokolumn kommer närmast den ovannämnda kritiskt språkpolitiska litteraturen. Utöver att kritisera den så kallade tvångssvenskan kritiserar hon alldeles särskilt de svenskspråkiga personer som enligt hennes mening struntar i finskan och det finska samhället. Dessutom fäster Virtanen sig vid finlandssvenskarnas förmenta överkänslighet:

Finnar förhåller sig negativt till svenskan. Och det tycker i vårt lands svenskspråkiga befolkning att är värsta sortens rasism. Det orkar de tjata om, att de blir förment illa behandlade av finnarna. Att de blir diskriminerade, när den finskspråkiga majoriteten inte besvärar sig med att lära sig deras språk, svenska, fast lagen säger att det är deras rättighet. (Kirsi Virtanen 2009.)

Den senaste tidens debatt om svenskan och finlandssvenskarna har till stor del förts på Internet: på sidor som särskilt hänger sig åt detta ämne, på olika mediernas debattsajter och i privata bloggar.

Både Lempinen och Helispuro konstaterar att en orsak till debattens stora volym just på webben är att det inte har gått att få kritiskt språkpolitiska ställningstaganden publicerade på etablerade forum.

Det finns verkligen oerhört många inlägg på Internet, och det tycks räcka med mycket små incitament för att i synnerhet ställningstaganden som kritiserar den obligatoriska skolsvenskan ska dyka upp på nätet. Analysen av den debatt som förekommit på Helsingin Sanomats webb visar emellertid obestridligt att de som deltar är relativt få i relation till det totala antalet inlägg. Några tiotal av de mest aktiva skribenterna stod för en mycket stor andel av samtliga debattinlägg. Så här tolkade en signatur bakgrunden till debatten:

Den här pågående debatten tycks gå så, att den av eliten kontrollerade Hesari (tidningen HS, övers. anm.) uppifrån ger premisserna för diskussionen, varefter det smarta debattgänget genomskådar maktutövningen och skenmanövern och ger feedback i form av hundratals kommentarer. Detta fortsätter år efter år, men så småningom tröttnar eliten och börjar ge efter. Det är enfaldigt att slå huvudet i skitsvenskans vägg, också om man råkar höra till eliten och ha all makt i sina händer.

Innehållsmässigt är debatten inte särskilt rik. Samma föreställningar och stödargument upprepas om och om igen. Volymmässigt ligger tyngdpunkten i kritik av svenskans ställning och i synnerhet obligatorisk skolsvenska, men bland de mest aktiva finns också några signaturer som försvarar svenskans ställning. Även i webbdiskussionen förhåller man sig delvis till ”tvångssvenskan” som till en konkret och praktisk fråga; delvis utgör den en aktuell symbol för den historiskt formade relationen mellan befolkningsgrupperna.

I sistnämnda fall inkluderar debattinläggen ofta föreställningar om både forna tiders och våra dagars finlandssvenskar. Föremålen för kritik är i stor utsträckning de samma som ovan, det vill säga finlandssvenskarnas förmenta överklassighet och isoleringsvilja samt att de strävar efter att bevara sin förment privilegierade ställning. Ålands ställning är för många skribenter föremål för särskilt missnöje, liksom också svenska folkpartiets och de finlandssvenska fondernas och andra organisationers sätt att kraftigt försvara den egna befolkningsgruppens intressen. Ett vanligt argument som förekommer i olika utformning är att en språkminoritet på fem procent i Finland bestämmer om den 95-procentiga majoritetens angelägenheter.

Under utredningens gång bekantade jag mig också med den debatt om svenskans och den svenskspråkiga befolkningens ställning som har förts i Finlands svenskspråkiga medier. På basis av granskat material förefaller det som om debatterna på finska respektive svenska i hög grad avviker från varandra. På finskt håll är den obligatoriska skolsvenskan det överlägset vanligaste diskussionsämnet, men i svenskspråkiga kretsar handlar bekymren om offentliga tjänster på modersmålet och jämlikt bemötande från myndigheternas sida. Bland finlandssvenskar intar diskussion om den så kallade tvångssvenskan en klart sekundär roll. Den finskspråkiga debatten innehåller å andra sidan ganska litet föreställningar och argumentation om offentliga tjänster på svenska. Till denna del förefaller de olika språkgrupperna i Finland att tala förbi varandra.

Svenskans ställning försvaras i Finland av många samhälleliga opinionsbildare med finska som modersmål. I den kritiskt språkpolitiska debatten förhåller man sig ofta mycket kritiskt till dessa personer, och kritiken är ofta ytterst skarpt formulerad. Inläggen till tvåspråkighetens försvar fördelar sig ofta på samma sätt som den ovan presenterade kritiska debatten. Till de språkpolitiska arrangemangen förhåller man sig ofta helt rationellt som till en kon-

kret och praktisk fråga. I vissa fall ger man i alla fall uttryck för ytterst negativa och starkt generaliserande föreställningar om den rådande språkpolitikens kritiker.

Ordet tvångssvenska används med varierande motiv. Ofta är det en snedvriden svekofobi som ligger bakom. Fobier lever på fördomar, som i sin tur beror på okunnighet. Homofobi och islamofobi föds genom samma mekanismer. En seg mindervärdeskänsla utgör också ett trist bränsle för svekofobin. Bilden av svenskan som elitens privilegium, och som en förutsättning för att man ska räknas till eliten, lever segt och förbittrande kvar hos motståndarna till språket. Det händer att också intelligenta och bildade individer grenslar tvångssvenskan. Har man den som käpphäst kan den egna oförmågan omintetgöras. Alltså skammen över att inte behärska svenska språket. (Tiina Lindfors 2010.)

I sammandrag konstaterar jag alltså att debatten om svenskan i Finland och finlandssvenskarna först och främst delar sig mellan dem som försvarar det språkpolitiska nuläget och dem som kritiserar detta. De två grupperna talar i hög grad förbi varandra, det vill säga kritikerna koncentrerar sig i synnerhet på den obligatoriska skolsvenskan medan framför allt de svenskspråkiga försvararna är bekymrade över tillgången på svensk service och över hur jämlikheten förverkligas. På basis av det analyserade materialet står kunskaperna och den inbördes förståelsen om motpartens situation, mål och föreställningar på ganska låg nivå.

De som kritiserar den rådande språkpolitiken fördelar sig vidare i ”pragmatiska kritiker” och ”nyfennomaner”. För somliga är svenskans ställning i den finska skolundervisningen framför allt en konkret och praktisk fråga som i övrigt saknar samband med befolkningsgruppernas inbördes relationer. Enligt andra har samma fråga i sista hand kopplingar till den finska statens och samhällets officiella tvåspråkighet. För nyfennomanerna representerar de

**Kunskaperna och den
inbördes förståelsen om
motpartens situation, mål
och föreställningar står
på ganska låg nivå.**

svenskspråkiga ofta inte bara en annan språkgrupp utan också en annan nationalitet är de finskspråkiga, som är de egentliga finnarna. De pragmatiska kritikernas nationalitetssyn är snarare topeliansk: två språk men bara en nation.

De pragmatiska kritikernas motiveringar är ofta i sista hand instrumentella, det vill säga de koncentrerar sig på de språkpolitiska arrangemangens betydelse för individen och samhällsutvecklingen. För nyfennomanerna är å andra sidan frågorna om historia och identitet viktigast, det vill säga det som Finland enligt deras åsikt i grund och botten handlar om. Samma motiveringsgrunder hittas i själva verket också i den diskurs som försvarar den nuvarande situationen. Svenskans ställning och förmågan att tala svenska försvaras ibland med faktorer som har anknytning till Finlands och finländarnas identitet, men ibland också med historiska eller instrumentella argument (tabell 1).

Mot bakgrund av hela debattvolymen är det relativt litet kritiska föreställningar om Finlands svenskspråkiga befolkning som har framförts, och när det sker är det ofta fråga om historiska situationer, händelser, personer och relationer mellan befolkningsgrupperna. Negativa synpunkter på dagens finlandssvenskar framförs emellertid också, ibland på mycket synlig plats som till exempel Kirsi Virtanens polemiska radioprogram. Dessutom kan det hända att sådana inlägg som uttryckligen är kränkande för en befolkningsgrupp har censurerats bort ur till exempel mediernas webbdebatt. Därför ger det analyserade materialet inte nödvändigtvis en fullständig bild av alla de meddelanden som har sänts in till Internetdebatten.

Finlandssvenskar anses ibland vara på ett eller annat sätt mindre finska eller fosterländska än finnarna. Debatten lyfter därtill fram att de vill isolera sig i egna bostadsområden och sociala institutioner, att de hör till överklassen och i jämförelse med den finskspråkiga befolkningen är lyckligt lottade, samt att de till sina attity-

Tabell 1. Argumentationsstruktur i den finländska debatten om svenskan och finlandssvenskheten

	Diskurs som motsätter sig svenskans nuvarande ställning	Diskurs som försvarar svenskans nuvarande ställning
Identitetsargument	Språket och nationen hör ihop och den verkliga finskheten är finskspråkig; Finland är en nation med särpräglad identitet, som avviker från de övriga nordiska länderna.	I Finland talas två språk, men Finland består av endast en nation; Finland är till sin kultur, sin civilisation och sina institutioner en del av Norden.
Historiskt argument	Sverige och senare finlandssvenskarna har drivit sina egna intressen i strid med den finskspråkiga majoritetens intressen och mål; nuläget reflekterar denna historiska oförrätt och orättvisa.	Det svenska språket och dess ställning i Finland har en stark koppling till Finlands västliga kulturarv; Finland har vunnit sin självständighet och moderniserats under ledning av svenskspråkiga finländare.
Instrumentellt argument	Undervisningen i svenska inkräktar på undervisningen i viktigare språk som engelska och ryska; det nordiska umgänget är inte längre lika viktigt som förr, och dessutom talas det numera engelska också i de sammanhangen.	Att kunna svenska är ett medel för nordiskt och annat internationellt umgänge: språkfärdigheter ger också en bredare kulturell kompetens och underlättar inläringen av andra germanska språk.

der präglas av överlägsenhet, själviskhet och överkänslighet. Dessa föreställningar är ofta ett resultat av slutledningsmetoden pars pro toto: en del av finlandssvenskarna tillåts stämpla befolkningsgruppen i sin helhet. Finlandssvenskheten får ömsom representeras av österbottniska kustbor som antas vara helt okunniga i finska, ömsom av huvudstadsregionens svenskspråkiga som antas vara i praktiken helt tvåspråkiga.

Ännu mer än mot den finlandssvenska befolkningen riktas kritik ändå mot de institutioner och organisationer vilka anses försvara orättvisa eller annars felaktiga språkpolitiska arrangemang. En del av debattörerna förhåller sig mycket negativt till svenska folkpartiet, som anses existera och verka uteslutande i syfte att försvara rådande språkpolitiska förhållanden. På grund av sitt namn anses partiet också vara på något sätt icke-finländskt.

Utsatta för kritik är också de finlandssvenska stiftelserna och andra organisationer som med hjälp av sina resurser anses kunna stärka finlandssvenskarnas ställning och spänna finskspråkiga personer för svenskans sak i Finland. I den analyserade debatten har faktiskt den allra kraftigaste specifika kritiken riktats mot de finskspråkiga personer vilka offentligt har tagit ställning för rådande språkpolitiska praxis.

Det är svårt att exakt bedöma betydelsen av de senaste årens språkpolitiska diskussion för det finländska samhället. Sättet att förhålla sig till svenskans ställning och i synnerhet till den obligatoriska skolsvenskan har otvivelaktigt förändrats på senaste tiden, också bland mer etablerade samhällsaktörer. Som exempel kan nämnas det faktum att Finlands näringsliv EK nyligen tog ställning för ökad valfrihet i skolornas språkundervisning, samt de finska partiernas språkpolitiska diskussioner.

Möjligen har den omfattande webbdiskussionen stärkt uppfattningen att medborgarna tycker att språkfrågan är viktig och att en stor del av finnarna förhåller sig kritiskt till finlandssvenskarnas minoritetsrättigheter och/eller till svenskundervisningens ställning i finska skolor. Offentliga anföranden har hållits som svar på webbdiskussionen, och åtgärder har vidtagits till försvar för svenskan. Dessa ord och handlingar har i sin tur underblåst en fortsatt kritisk debatt. Till den delen matar debatten alltså nu sig själv.

Å andra sidan har den kritiskt språkpolitiska diskussionen och åsikterna som framförts på Internet delvis haft mycket radikalt

innehåll och framförts i mycket tillspetsade ordalag. Bland det finländska samhällets beslutsfattare har diskussionen därför sannolikt dämpat snarare än stimulerat viljan att aktivt agera för att ändra svenskans ställning. Varken medier eller partier har velat bli identifierade med dem som framför sådana åsikter eller med deras tankevärldar. Det kan hända att en ändring har skett under de allra senaste månaderna men i så fall torde dess omfattning klarna först i samband med riksdagsvalet på våren 2011.

På det hela taget är det svårt att förutspå i vilken riktning debatten för närvarande är på väg. Under de senaste fem åren har diskussionen till sitt innehåll och sina argument huvudsakligen stått och stampat, med upprepningar av samma teman, påståenden och motiveringar. Detta understryks av att den finska och den svenska diskussionen ganska tydligt har lösgjort sig från varandra och koncentrerar sig på skilda saker. Också diskussionen om den obligatoriska skolsvenskan tycks ofta förfalla till rena käbblen, där vardera parten alltid återvänder till samma argument.

Den svenskspråkiga delen av Finlands befolkning torde inte kunna besegra sina motståndare i fråga om mängden debattinlägg. Det vore därför bra att koncentrera sig på argumentationens kvalitet samtidigt med en satsning på att å ena sidan höja den finskspråkiga befolkningens kunskapsnivå, å andra sidan analysera de finskspråkiga ”pragmatiska kritikernas” utgångspunkter och motiveringar. Det vore till fördel för klimatet och debattkulturen i hela samhället om debatten kunde flyttas från de olika befolkningsgruppernas separata forum till arenor som är gemensamma för alla.

Lähteet

- Ahtisaari, Martti: Ruotsin kielen opiskelu palkitaan myöhemmin elämässä. Helsingin Sanomat 28.9.2010.
- Elinkeinoelämän keskusliitto: Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. Elinkeinoelämän keskusliitto 2010, Helsinki.
- Grönholm, Christoffer: Angrepp på svenskan. Svenskbygden 5/2009.
- Guzenina-Richardson, Maria: Pakkoruotsi, <http://blogit.iltalehti.fi/maria-guzenina-richardson/2010/10/05/pakkoruotsi/>, julkaistu 5.10.2010.
- Hakkarainen, Kaisa: HS.fi:n uusi keskustelu käynnistyi. Helsingin Sanomat 12.10.2010.
- Helispuro, Jari: Virtuaalivaltion varjossa: Suomen kielipoliittisen tilanteen tarkastelua ja tutkielmia suomenruotsalaisuudesta, pakkoruotsista ja kieliläistä nettikirjoitusten pohjalta. Pilot-kustannus 2007, Tampere.
- Hellman, Heikki: Verkkokeskustelut täyttyvät usein huudosta ja ennakkoluuloista. Helsingin Sanomat 28.3.2010.
- Herberts, Kjell: Suomenruotsalaiset tuntevat olonsa uhatuksi. Helsingin Sanomat 17.7.2010.
- Holmén, Janne: Ruotsilla ja suomalaisilla on yhteinen historia. Helsingin Sanomat 6.7.2010.
- Huttunen, Pentti: Sukunimet suomalaisiksi. Suomen Mieli 2/2001.
- Hyttinen, Pentti: ”Pakkoruotsin vaihtoehdoksi otettava pakkovenäjä”: Onko venäjän kielen taito suomalaisille ruotsin kielen taitoa tärkeämpi. Helsingin Sanomat 18.10.2009.
- Korhola, Eija-Riitta: Pakkoruotsi ja BKT, <http://eijariitta.puheenvuoro.uusisuomi.fi/48141-pakkoruotsi-ja-bkt>, julkaistu 5.10.2010.
- Kronman, Gunvor: Ruotsin kielen taito on silta Pohjoismaihin. Helsingin Sanomat 3.8.2010.
- Lempinen, Marja Leena (2007a): Agricolan lapset. Books on Demand 2007, Norderstedt ja Helsinki.
- Lempinen, Marja Leena (2009a): Kulissi. Books on Demand 2009, Norderstedt ja Helsinki.
- Lempinen, Marja Leena (toim.) (2007b): Kielipoliittisia puheenvuoroja. Books on Demand 2007, Norderstedt ja Helsinki.
- Lempinen, Marja Leena (toim.) (2009b): Nöyryyttävä kielilakimme. Books on Demand 2009, Norderstedt ja Helsinki.
- Lempinen, Marja Leena (toim.): Irti virallisesta kaksikielisyydestä. Books on Demand 2010, Norderstedt ja Helsinki.
- Lindfors, Tiina: Pakkoruotsia ei ole. Turun Sanomat 24.8.2010.

- Lipponen, Paavo: Syntipukin etsintä Suomen kaksikielisyydestä edustaa henkistä taantumaa. Suomen Kuvalehti 382010.
- Mattila, Aarne: Vanhan vallan tukipilarit vuoden 1918 perintönä. Kanava 9/2008.
- Mattila, Aarne: Ruotsin kielen asema arvioitava uudelleen. Helsingin Sanomat 22.8.2010.
- Myntti, Kenneth (2010a): Svenskan på offensiven eller på intensiven. Söderströms 2010, Helsinki.
- Myntti, Kenneth (2010b): När självregleringen inte längre fungerar återstår bara lagen. Vasabladet 30.1.2010.
- Myntti, Kristian: Nationalspråk och minoritetsspråk i ljuset av finländsk lagstiftning och internationella konventioner. Svenska Kulturfonden ja Folktinget 2009, Helsinki.
- Pietilä, Veikko: Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina. Tiedotustutkimus 2/2001.
- Pihkala, Erkki: Suomenruotsalaisten vauraus ei ole sattumaa. Helsingin Sanomat 7.8.2010.
- Sassi, Sinikka: Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Viestinnän julkaisuja 3. Helsingin yliopiston viestinnän laitos 2000, Helsinki.
- Soininvaara, Osmo: Minä ja pakkoruotsi, <http://www.soininvaara.fi/2009/11/23/2440/>, julkaistu 23.11.2009.
- Tilastokeskus: Jo joka toinen suomalainen käyttää internetiä useasti päivässä, http://www.stat.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_2010-10-26_tie_001_fi.html, julkaistu 26.10.2010.
- Vihreä liitto r.p.: Vihreiden kielipoliittiset linjaukset. Hyväksytyt valtuuskunnan kokouksessa 3.10.2010.
- Virtanen, Kirsi: Pakkoruotsi – onko siinä loppujen lopuksi mitään järkeä? YLE Radio 1, 27.1.2010.
- Wiberg, Matti ja Karlsson, Fred: Ruotsin kielen käyttöala supistuu Suomessa. Kanava 5/2010.

Magma-studier

1•2009 **Svenskans ställning i Finland**, en attitydundersökning. (finns endast i digital form)

2•2009 **Finlands okända historia**. En studie av Janne Holmén som granskar hur den svenska tiden 1150-1809 behandlas i gymnasieundervisningen i Finland.

3•2009 **Svenskans ställning i metropolen**. En studie av Marianne Mustajoki som analyserar språkkonsekvenserna av samarbetslösningar i huvudstadsregionen.

1•2010 **Det svenska i Finland år 2030**. En scenariorapport om svenskans framtid utgående från förändringen i vår omvärld.

2•2010 **Kommunreformens konsekvenser för församlingarna**. En studie av Bengt Klemets som behandlar församlingsidentitet och strukturer i de nya kyrkliga samfälligheterna.

3•2010 **Det sammanhållande kittet**. En studie av minoritetsmedier i Europa av Tom Moring och Sebastian Godenhjelm.

4•2010 **Religionens återkomst – Uskonnon ylösousemus**. Brytningspunkter i kyrkan och kulturen. Tuomas Martikainen & Ville Jalovaara, red. Tvåspråkig publikation.

1•2011 **Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?** Pasi Saukkonen analysoi ajankohtaisia kirjoja, lehtiartikkeleita sekä verkkokeskustelua.

Övrig Magmalitteratur

Europeisk mosaik – Nationella minoriteter som utmaning. Sten Berglund och Kjetil Duvold ger i denna bok en överblick över de nationella minoriteterna i Europa och placerar minoritetsproblematiken i ett större politiskt sammanhang. Utgiven i juni 2010.

Den obligatoriska svenskan – en historisk analys. Erik Geber granskar argumentationen, debatten och processerna som lett till kritiska omröstningar i riksdagen om undervisningen i svenska på 1960- 90- och 2000-talet. Magma pm 1, 2010.

MAGMA

Magma är en partipolitiskt obunden tankesmedja med upp-
gift att identifiera, analysera och bilda opinion kring frågor
med relevans för det svenska och tvåspråkigheten i Finland.

Magma genomför utredningar, konsekvensbedömningar,
opinionsmätningar och riskanalyser. Utredningarna presen-
teras utförligt på Magmas webbplats; www.magma.fi.

På Magmas webbplats finns också kolumner, artiklar,
pressöversikt och debatt.

KONTAKTUPPGIFTER

Nils Erik Forsgård, chef för Magma

E-post: nilserik.forsgard@magma.fi, telefon 050 338 6963

Olav S Melin, ansvarig för samhälls- och medierelationer

E-post: olav.melin@magma.fi, telefon 040 351 7325

Björn Sundell, ansvarig för samhällsanalys och utredningar

E-post: bjorn.sundell@magma.fi, telefon 050 594 7550

Lia Markelin, koordinator

E-post: lia.markelin@magma.fi, telefon 040 725 1775

Linda Kaseva, assistent

E-post: linda.kaseva@magma.fi, telefon 044 378 5627

Besök gärna www.magma.fi för att få veta mer om
tankesmedjan och för att delta i diskussionen.

The logo for Magma, consisting of the word "magma" in a lowercase, sans-serif font, centered within a white rounded square with a thin grey border.

magma

Mikä suomen- ruotsalaisissa ärsyttää?

Selvitys mediakeskustelusta Suomessa

Ruotsin kielen ja suomenruotsalaisten asema puhuttaa suomalaisia. Sekä verkossa että painetussa mediassa on viime vuosina esiintynyt paljon puheenvuoroja, joissa suhtaudutaan suomenruotsalaiseen ja ruotsin kielen asemaan Suomessa kriittisesti tai jopa hyvin kielteisesti. Samanaikaisesti kun Suomen ruotsinkielisellä puolella on kannettu huolta kielellisten ja kansalaisyhteisöjen toteutumisesta, julkisessa keskustelussa on ilmennyt vaatimuksia näiden oikeuksien kaventamiseksi. Näihin vaatimuksiin on ajoittain sisällynyt ilmaisuja, jotka antavat aiheita kysyä, ollaanko Suomessa palaamassa takavuosien kieliriitojen tielle.

Tätä Magma-raporttia varten politiikan tutkija, dosentti Pasi Saukkonen, kävi läpi suuren määrän suomenkielisiä ja joitakin ruotsinkielisiä lähteitä. Ottamatta kantaa väitteisiin hän pyrkii selvittämään mistä tunnekuohu johtuu ja minkälaisia asioita julkinen keskustelu pitää sisällään. Hän jäsentää ja analysoi keskustelun sisältöä ja pyrkii vastaamaan kysymykseen ”Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?” Saukkonen osoittaa myös miten ruotsinkielisten ja suomenkielisten argumentit poikkeavat toisistaan. Välillä tuntuu siltä kuin osapuolet eläisivät täysin eri maailmoissa.

Varför irriterar finlandssvenskarna?

En medieanalys med sammandrag på svenska

Docent Pasi Saukkonen analyserar de senaste årens kritiska diskussion om det svenska språket och finlandssvenskarna i finska medier. Med hjälp av konkreta exempel söker han orsaker till kritiken och strukturerar diskussionen utgående från de olika argument som används. Utan att själv ta ställning till inläggen visar Saukkonen också hur debattörerna i finska och svenska medier talar förbi varandra på ett sätt som gör att diskussionen inte går framåt.

Magma-studie 1 • 2011

ISBN 978-952-5864-15-1

9 789525 864151